

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет романо-германської та української філології
Кафедра української філології

Кваліфікаційна робота
з української мови на тему:

«СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІЙНІ ВИЯВИ
ФЕМІНІТИВІВ
У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МОЛОДІЖНОМУ МОВЛЕННІ»

студентки групи Сл53 (укр)-21
педагогічного факультету романо-германської та
української філології,
форма здобуття освіти: денна,
за освітньою програмою «Українська мова і
література, англійська мова, редагування освітніх
видань»
спеціальністю 014 Середня освіта,
спеціалізацією 014.01 Українська мова і
література

Вірьовки Надії Павлівни

Допущена до захисту
«___» _____ року

Завідувач кафедри

(підпис)

(ПІБ)

Науковий керівник –
доктор філологічних наук, професор
Баган Мирослава Петрівна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2022

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
KYIV NATIONAL LINGUISTIC UNIVERSITY
Pedagogical Faculty of Romance, Germanic and Ukrainian Philology**

Department of Ukrainian Philology

**Master's Thesis
in Ukrainian Language on Topic:**

**«STRUCTURAL-SEMANTIC AND FUNCTIONAL
MANIFESTATIONS OF FEMINITIVES IN MODERN UKRAINIAN
YOUTH SPEECH»**

By student of group S1 53 (ukr)-21
Pedagogical Faculty of Romance,
Germanic and Ukrainian Philology,
full-time form of studies,
educational program «Ukrainian Language
and
Literature, English Language,
Editing of Educational Publications»,
speciality 014 Education
(014.01 Ukrainian language and literature)
Virovka Nadiia Pavlivna

Approved for thesis defense
«____»____ ____ year

Head of Department
____ prof. M.P.Bahan
(signature) (full name)

Academic Adviser:
Myroslava P. Bahan,
Doctor of Science (Philology), Professor

National grade_____
Mark_____
ECTS grade_____

Kyiv – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЖІНОЧИХ НОМІНАЦІЙ У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ.....	8
1.1. Фемінітиви як особлива лексико-граматична категорія слів в українській мові	8
1.2. Стилiстичні та соціальні аспекти функціювання фемінітивів	15
1.3. Специфіка молодіжного мовлення.....	20
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНІ-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ФЕМІНІТИВІВ У СУЧАСНОМУ КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ.....	29
2.1. Семантична типологія українських фемінітивів	29
2.2. Структурно-словотвірна класифікація назв жінок.....	33
2.2.1. Фемінітиви, утворені суфіксальним способом	34
2.2.2. Фемінні назви, утворені морфолого-синтаксичним способом	37
2.2.3. Лексико-семантичні деривати у системі фемінної лексики	38
2.2.4. Префіксація як спосіб творення фемінітивів	40
2.2.5. Осново- та словоскладання як спосіб творення фемінітивів	40
2.3. Проблема варіантності та ненормативності творення фемінітивів у сучасному комунікативному просторі.....	41
2.4. Комунікативно-функційні особливості вживання фемінітивів	49
Висновки до розділу 2	56
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ФЕМІНІТИВІВ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МОЛОДІЖНОМУ МОВЛЕННІ.....	58
3.1. Алгоритми соціолінгвістичного опитування молоді	58
3.2. Чинники впливу на сприйняття фемінітивів у молодіжному середовищі	61
3.3. Функції фемінітивів у молодіжному мовленні	69

3.4. Ставлення української молоді до фемінітивів у віртуальному спілкуванні.....	72
3.5. Компетентність сучасної української молоді у фемінітивотворенні	77
3.6. Семантична класифікація сленгізмів-фемінітивів.....	80
Висновки до розділу 3	84
ВИСНОВКИ	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	91
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ.....	99
ДОДАТКИ.....	100
ДОДАТОК А. МЕМИ, ЖАРТИ НА ТЕМУ ФЕМІНІТИВІВ	100
ДОДАТОК Б. МЕМИ, ЖАРТИ З ВИКОРИСТАННЯМ ФЕМІНІТИВІВ ..	106
ДОДАТОК В. ДОКУМЕНТИ З ФЕМІННИМИ НОМІНАЦІЯМИ.....	108
ДОДАТОК Г. ФОТО ПРОДУКЦІЇ З ФЕМІНІТИВАМИ.....	111
ДОДАТОК Г. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ	114
SUMMARY.....	120

ВСТУП

Актуальність дослідження. Гуманізація українського суспільства, соціально-комунікативні потреби мовних колективів, умови їхнього історичного існування, культурні та політико-правові фактори, поширення феміністичного руху, усвідомленіше ставлення до номінації зумовили зростання кількості фемінітивів, або так званих жіночих номінацій, у різних дискурсах вітчизняного комунікативного простору. Фемінітиви починають активно заміняти маскулізми, тому необхідно нормалізувати процес формування цих новотворів, які, на нашу думку, пройдуть апробацію часом та увійдуть у сучасний український дискурс. Використання жіночих номінацій у молодіжному мовленні свідчить про те, що мова залишається динамічною системою, яка постійно живе й розвивається.

Фемінітиви – слова жіночого роду, що позначають осіб відповідної статі на тлі узвичаєних назв чоловічого роду (маскулізмів). До фемінітивів належать субстантиви, що виникали впродовж усієї історії розвитку української мови та зафіксовані в наукових джерелах як питомі або запозичені слова.

В українському мовознавстві фемінітиви слугували об'єктом дослідження в наукових розвідках багатьох учених. У своїх працях А. Архангельська комплексно вивчила чинники новітньої фемінізації назв осіб жіночої статі в контексті загальних процесів мовної та соціальної динаміки сьогодення, визначила словотвірну зорієнтованість фемінізації в теорії номінації, встановлюючи національну специфіку оновлення системи похідних фемінітивів, їхній лінгвістичний статус у проєкції на гнучку стабільність мовної норми, проблеми узусу та словотвірної, лексичної та стилістичної норми. М. Брус у своїх численних статтях та монографії, зокрема, провела комплексне дослідження історії загальних назв жінок, системно опрацювала фемінітиви давньоукраїнської, староукраїнської, нової і сучасної української мови, відзначаючи їхні лексико-семантичні, структурно-словотвірні і функціонально-стилістичні ознаки, статичні й

динамічні явища на кожному історичному етапі. С. Лагдан акцентує увагу на тому, що останнім часом фемінітиви набули значного поширення в публіцистичному (медійному), розмовному й художньому стилях, що пов'язано з їхніми функційними особливостями та специфікою мовних засобів, а точніше, відсутністю обмежень щодо використання останніх. Гендерний аспект оцінної лексики досліджували М. Гінзбург, О. Левченко, М. Маєрчик, Т. Марценюк, простежуючи особливості номінації жінок. Теоретичну основу дослідження сформував праці І. Вихованця, М. Брус, Ю. Шевельова, Л. Наливайка, С. Павличко, А. Архангельської, І. Цар, Л. Ставицької, І. Стогній та ін.

Стилістичний аспект вживання, особливості словотвору, семантика, функції фемінітивів були предметом наукових розвідок таких дослідників: Б. Борщевського, М. Вакуленка, М. Гінзбурга, Є. Дятло, Л. Заводної, Т. Івахненко, О. Левченко, Л. Марчук, М. Навальної, Т. Нестеренко, С. Остапчука, Я. Пузиренко, Т. Семашко, Л. Шевчук, А. Шеремет та ін.

Молодіжний сленг досліджений у багатьох розвідках, зокрема в працях Ю. Мосенкіса, Д. Піонтковської, А. Очеретного, А. Похітуна, І. Шинкаренка, М. Столяр, Н. Войцехівської, В. Александрової, О. Білецької, А. Шумейкіної та ін.

Однак важливими й недостатньо висвітленими залишаються питання актуалізації семантики фемінітивів у молодіжному мовленні. Цей аспект потребує ґрунтовного дослідження, адже насамперед молодь впроваджує в обіг ті мовні інновації, що стосуються більшості сфер суспільного життя. Крім того, фемінітиви викликають зацікавлення, оскільки є одними з виявів розвитку української мови.

Отже, **актуальність** роботи зумовлена важливістю вмотивованої кодифікації фемінітивів, дослідженням проблем їхньої стилістичної доцільності, оптимальних способів творення, особливостей уживання та необхідністю стратифікації нових тенденцій у вживанні слів цієї лексичної категорії в молодіжному мовленні.

Об’єкт дослідження – номінації осіб жіночої статі за родом діяльності, професією, статусом.

Предмет дослідження – структурно-семантичні та функційні особливості фемінітивів у молодіжному мовленні.

Мета роботи – визначити структурно-семантичні і функційні особливості фемінітивів, систематизувати їх, комплексно дослідити та з’ясувати тенденції творення фемінітивів у сучасному українському молодіжному мовленні.

Для досягнення поставленої мети виконано такі завдання:

- 1) схарактеризовано фемінітив як мовну одиницю;
- 2) окреслено теоретичні засади вивчення фемінітивів у сучасному мовознавстві;
- 3) з’ясовано специфіку молодіжного мовлення;
- 4) систематизовано лексико-семантичні підгрупи назв осіб жіночої статі;
- 5) досліджено варіантні та ненормативні форми творення фемінітивів;
- 6) проаналізовано особливості сленгових фемінних номінацій;
- 7) визначено функційно-стильові особливості назв жінок за сферою діяльності у віртуальному молодіжному мовленні;
- 8) простежено психологію сприйняття фемінітивів у мовленні студентів.

Методи дослідження. У роботі як основні застосовано описовий, структурний та функційний методи для вивчення фемінітивів у структурному, семантичному, граматичному, дериваційному аспектах. Комплексний характер дослідження зумовив необхідність використання низки методів загальнонаукового та конкретно-наукового характеру. Зокрема, застосовано загальнонаукові методи аналізу та синтезу (для опрацювання теоретичних джерел із досліджуваної проблеми); індукції та дедукції (для узагальнення виявлених тенденцій і закономірностей), загальнонауковий метод класифікації, на основі якого виокремлено фемінітиви та здійснено їхню подальшу стратифікацію, релевантну дослідницьким завданням. Крім того,

використано соціолінгвістичний метод (опитування, анкетування) для характеристики функціонування фемінітивів у молодіжному мовленні.

Матеріал дослідження – понад 800 фемінітивів та 100 контекстів уживання – дібрано із сучасних українських молодіжних видань, інтернет-ресурсів, соціальних мереж, словників сленгу та проведеного соціолінгвістичного опитування.

Наукова новизна роботи полягає в детальному комплексному аналізі фемінітивів у молодіжному мовленні; у поглибленні знань про структурні моделі фемінітивів, семантичний аспект та специфіку функціонування; у розробці тематичної класифікації досліджуваних слів на позначення осіб жіночої статі; у створенні нової типології, що відображає сучасний зріз фемінітивів; у з'ясуванні взаємозв'язків загальномовних фемінітивів із молодіжними, ураховуючи специфіку мовлення молоді.

Практична цінність дослідження. Матеріали й узагальнення кваліфікаційної роботи можуть бути використані для подальших граматичних студій, у вивченні курсу «Сучасна українська мова» (розділи «Морфологія», «Словотвір»), в опануванні спецкурсів «Актуальні проблеми української граматики», «Нові явища в українському словотворенні», а також для укладання новітнього словника молодіжного сленгу та фемінітивів, оскільки кілька мінісловників, які існують, не охоплюють усіх жіночих номінацій і не відображають поширених у мовленні молоді назв.

Апробація. Результати дослідження апробовано на міжнародній студентській науково-практичній відеоконференції «Ad orbem per linguas. До світу через мови», що відбулася 25 травня 2022 року. На основі виступу опубліковано тези на тему «Структурно-семантичні та функційні вияви фемінітивів у сучасному українському молодіжному мовленні».

Структура роботи. Магістерська робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, списку лексикографічних джерел, п'яти додатків та англійськомовної анотації.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЖІНОЧИХ НОМІНАЦІЙ У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

1.1. Фемінітиви як особлива лексико-граматична категорія слів в українській мові

У сучасному мовознавстві немає сталої традиції вживати термін *фемінітив*, деякі дослідники намагаються добирати певні відповідники: «найменування жінок» (Є. Земська), «назви жіночого роду» (І. Ковалик), «назви осіб жіночої статі» (А. Архангельська, Л. Родніна), а ще «іменники на означення осіб жіночої статі за професією чи родом діяльності», «парні іменники на позначення осіб жіночої статі», «жіночі назви» тощо. Повністю поділяємо думку М. Брус про те, що «багатослівні вирази не сприяли чіткому ідентифікуванню таких слів, наслідком чого стало формування й поширення нових термінологічних понять» (Брус 2019, с. 29).

М. Баган вважає цілком умотивованим використання термінів *фемінітиви*, *фемінітивотворення*, *фемінітивовживання* та ін. Проте, рецензуючи монографію М. Брус, дослідниця не може погодитися «з уведенням до лінгвістичного дослідження термінів фемінізація, фемінізувати і под., оскільки вони відбивають набуття чоловіками рис жінок або пов'язані з активним впливом жінок на різні сфери життя суспільства, а не з утворенням та поширенням найменувань жінок за різними ознаками» (Баган 2020, с. 156). Т. Марценюк теж активно оперує терміном *фемінітив*, обґрунтовуючи це тим, що «мова є важливим посередником у процесі висвітлення проблематики. Мова не є стійким конструктом – вона змінюється, відображаючи реальність. Якщо ми не називаємо певні речі, це може означати, що їх не існує. Оскільки серед експертів і активістів громадянського суспільства чимало жінок, то я у цьому тексті засвідчую факт їх соціального визнання» (Марценюк 2014, с. 6).

На нашу думку, термін *фемінітив* відповідає всім основним вимогам, наявним до одиниць такого типу, зокрема є змістовним, системним, гнучким. Крім того, у мові фігурує не тільки цей термін, а й похідні від нього *фемінітивний, фемінітивність, фемінізація, фемінізувати* тощо), що свідчить про його узвичаєність, словотвірну продуктивність, здатність формувати підсистему похідних термінів.

Фемінітиви – слова жіночого роду, що позначають осіб відповідної статі на тлі узвичаєних назв чоловічого роду (маскулізмів). «Лінгвальна категорія жіночості (фемінітивності) – узагальнене абстраговане поняття, якому підпорядкована сукупність лексичних і словотвірних одиниць, об'єднаних загальним значенням «особа жіночої статі»» (Брус 2019, с. 53). До фемінітивів належать субстантиви, що виникали впродовж усієї історії розвитку української мови та зафіксовані в наукових джерелах як питомі або запозичені слова.

Основним завдання сучасного мовознавства є вивчення новітніх змін у суспільстві, відображенням яких є мовлення. На думку Б. Ажнюка, сьогодні «відбувається помітне розширення сфери функціонування форм жіночого роду іменників на позначення професій, посад тощо. Донедавна вони сприймалися здебільшого як елементи просторіччя та побутового мовлення (*директорка, менеджерка*), проте останнім часом форми на зразок *лідерка, конгресменка, прем'єрка* дедалі активніше вживаються в засобах масової інформації й поступово втрачають маргінально-просторічне забарвлення» (Ажнюк 2008, с. 39).

Вважаємо, що при вивченні фемінітивів обов'язково варто керуватися дослідженнями з гендерної лінгвістики. Чимало дослідників активно працювали та працюють над цим. Наприклад, Я. Пузиренко розглядає окремі аспекти проявів сексизму в українській мові. Зокрема, акцентує увагу на непослідовності вживання номінацій жінок в офіційно-діловому стилі та лексикографічних працях, що є підґрунтям до гендерної асиметрії в мові (Пузиренко 2001). У багатьох словниках непослідовно подаються позначки

розм. до фемінітивів, також тлумачення такого слова здебільшого передається як *жіноче до маскулізма*. Авторка вважає основною причиною відсутності єдиного виробленого підходу до подачі назв жінок – відсутність належних наукових досліджень з цієї теми.

Т. Семашко розглядає цей аспект з погляду поняття «гендер» та особливостей його функціонування (Семашко 2012). Розрізнення терміну «стать» та «гендер» чітко окреслені в дослідженні Р. Унгер, де автор біологічній статі (*sex*) протиставляє соціальну стать (*gender*), пропонуючи вживати поняття *sex* тільки для визначення біологічних статевих відмінностей, а поняття *gender* – для опису психологічних, соціальних та культурних чинників, котрі можна ототожнити з нормами, ролями, рисами, стереотипами, характерні для чоловіків чи жінок (Unger 1979). Цю думку поділяє також А. Марценюк: «гендер є не біологічною, а соціокультурною категорією: індивід не отримує «гендер» автоматично від народження, а набуває у процесі включення в суспільне життя» (Марценюк 2014, с. 7). Н. Собецька теж зауважує, що «стать позначає біологічні особливості людини, а гендер – це соціальна стать, що характеризує особистість з усіма її психологічними та соціальними складовими» (Собецька 2016, с. 375).

У праці Ю. Маслової окреслено проблему гендерної ідентичності жінки, зважаючи на впливи усталених та новостворених гендерних стереотипів (Маслова 2011). Я. Пузиренко розглядає окремі аспекти проявів сексизму в системі звертань і законодавчих актах та доходить до висновку: «Як свідчать приклади, на сучасному етапі розвитку української лексикографії немає єдиного виробленого підходу до подачі назв жінок, зокрема агентивно-професійних, що можна пояснити, зокрема, станом наукових досліджень цієї проблеми» (Пузиренко 2000, с. 41).

У деяких працях науковці порівнюють вживання фемінітивів у нашій мові та в інших, як правило, європейських. Наприклад, С. Борщевський, зіставляючи англійську та українські мови, доходить до висновку, що якщо для сучасної англійської мови характерною є стратегія диверсифікації з

ухилом у бік нейтралізації, то в нас можна констатувати посилення експансивних тенденцій у вживанні фемінітивів, що супроводжується мобілізацією потужного дериваційного потенціалу української мови на тлі остаточно не впорядкованого активного словотворення (Борщевський 2020).

Останнім часом спостерігаємо поширення слів на позначення осіб жіночої статі в усному та писемному мовленні, основними причинами цього вважаємо зміну ролі жінки в суспільстві, посилення багатьох рухів на підтримку прав жінок та відмежування від російськомовного тоталітарного дискурсу, що викорінював у нашій мові такі номінації. Варто зазначити, що фемінітиви не є абсолютно новим явищем, це не витвір кількох останніх десятиліть, а результат усієї історії розвитку української мови. М. Брус пише про «виведення назв жінок на рівень загальноновживаних стилістично нейтральних слів» як про «давню тенденцію розвитку фемінітивної системи української мови» (Брус 2009, с. 62). У зв'язку з цим розглядати історію творення таких слів варто ще з дописемних часів, концентруючись на різних мовних та позамовних чинниках. Можна виділити такі самі періоди в розвитку фемінітивів, що й в історії мови за Ю. Шевельовим: протоукраїнський, давньоукраїнський, середньоукраїнський та сучасний (Шевельов 2002, с. 54-55).

Перші найменування осіб жіночої статі були засвідчені ще під час протоукраїнського періоду. Саме він охоплює процеси формування первинних номінацій, становлення специфічних ознак фемінітивної підсистеми української мови. Мовознавиця М. Брус аналізує слова *братана* – *братова дочка*», *стрыина*, *уина* – «*дядькова дружина*», зазначаючи, що ці назви засвідчили дописемну давність субстантивації прикметників (Брус 2010, с. 3). Жіночі номінації за родинними зв'язками й стосунками – це найдавніший розряд фемінітивів (*дъчи*, *мати*, *свекры*, *ятры*, *сестра*, *снъха*, *тета*, *дочерь*, *дочька*, *матерь*, *свекровь*, *братичьна*, *дядина*, *сноха*, *теща*, *мачеха*, *племеница*), що виник через необхідність уживання слів на позначення осіб жіночої статі, які належали до сімейного кола.

Давньоукраїнська мова володіла значно ширшим лексичним складом фемінітивів порівняно з попереднім періодом. Здебільшого вживали слова для характеристики соціального, майнового чи сімейного статусу батьків (*богатичьна, рабичьна, бановьна*) або родинних зв'язків (*дѣвѣка, жонька*). Частина з них мала всі прикметникові ознаки (суфікси, тип відмінювання, розряд присвійності), проте згодом вони субстантивувалися та стали іменниками на позначення осіб жіночої статі. Крім цього, давньоукраїнську категорію жіночості поділяють на такі розряди: 1) за родинними зв'язками (*дочерь, дядина, падѣчерица*); 2) за діями, функціями, заняттями (*баяльница, кѣрмительница*); 3) за соціальним, майновим, сімейним, ситуативним станами (*бановьна, селянька*); 4) за церковно-релігійними ознаками (*богоматі, хрестиянька*); 5) за стосунками, поведінкою, вчинками (*благопоутьница, любодѣица*); 6) за віковими ознаками (*дѣвица, жонька*); національними й територіальними ознаками (*жидовѣка, московѣка*); міфологічними особливостями (*берегѣи, жѣрица*) (Брус 2019, с. 108). Варто звернути увагу на найменування жінок за церковно-релігійними ознаками, адже це абсолютно новий розряд фемінітивів, які сформувалися внаслідок поширення християнства на українських землях. Багато слів на позначення осіб жіночої статі, уживаних у давньоукраїнському періоді, використовуємо й зараз, наприклад: *дядина, княжна, королева, селянка, християнка* тощо.

Староукраїнський період характерний активним використанням фемінітивів та зростанням кількості таких слів. До найменувань сімейного статусу батьків, що було типовим для попереднього періоду, додається соціальний стан чоловіка (*атамановая, писаревая, священниковая, кума*), фізіологічний стан (*болная, бѣремѣнная, шестинеделка*) тощо. Присвійні прикметники, пов'язані з виникненням різних професій та відповідних маскулізмів, виступають зараз повними субстантивами. Загалом можна виокремити такі семантичні розряди слів у цьому періоді: за діяльнісними, функційними ознаками (*кухарка, пекарка*); за соціальним, майновим,

спадковим станами (*земянка, скарбникова*); за рисами характеру, стосунками, вчинками (*бесѣдница, неприятелька*); за родинними зв'язками і стосунками (*племінниця, ятрівка*); за церковно-релігійними ознаками (*породѣля*); за національними ознаками (*волошка, єгиптяныни*); за міфологічними ознаками (*небожителька*) (Брус 2019, с. 114). У професійній сфері не завжди використовували іменники на позначення жінки, що пов'язано з історичними умовами, коли особи жіночої статі рідко отримували освіту, були здебільшого не письменні, не могли опанувати певну професію, а якщо й траплялося таке, то обмежено порівняно з чоловіками. Це й зумовило використання в словниках на позначення більшості професій іменників лише чоловічого роду.

За часів формування нової української мови категорія фемінітивності перебувала під впливом народнорозмовної стихії й увібрала багато рис із живого мовлення. Лексичний склад фемінітивів представляли семантичні розряди назв жінок за характером, темпераментом, зовнішніми і внутрішніми ознаками, уподобаннями, інтересами (*гнівничка, душогубка*); за соціальним, майновим, сімейним станами (*кушнірка, поміщиця*); за діяльнісними, функційними ознаками (*маслярка, ткачиха*); за родинними зв'язками (*матуня, нянька*); за церковнорелігійними ознаками (*богомілька, християнка*); за національністю, територією проживання (*азіятка, славянка*); за віковими, фізичними й фізіологічними особливостями (*коротуха, сліпачка*); міфологічними й казковими ознаками (*лісунка, мавка*) (Брус 2019, с. 170).

Історичні події, які відбувалися в XX столітті, спричинили певну рівність чоловіків і жінок в умовах війни, вони стали однаковими жертвами та учасниками воєнних дій. Жінки почали активно працювати в тилу, забезпечуючи себе та своїх дітей, що повністю змінило їхню психологію й самооцінку. Унаслідок цих подій поступово зникає розподіл чоловічої та жіночої праці, тому й активно починає поширюватися жіноча освіта. Мова,

реагуючи на всі історичні події, теж змінюється та поповнюється новими словами на позначення осіб жіночої статі (*бетонярка, інженерка*).

На сучасному етапі активізуються процеси, пов'язані з творенням фемінітивів, що зумовлено новими умовами соціалізації жінки порівняно з минулим століттям. Розвиток демократії спричинив забезпечення рівноправності чоловіків та жінок. Категорія назв жінок – це один зі способів виразити феміністичні ідеї, що є дуже важливим при розвитку різних феміністичних теорій та рухів. Як засвідчують сучасні лексикографічні видання, наприклад, «Словник української мови», фемінітивна підсистема охоплює основну частину лексики, яка характерна для попередніх періодів, проте деякі з них, хоч і функціонували в мові, проте не були зафіксовані (*дегустаторка, зварювальниця, кондитерка, операторка* тощо) (СУМ 11). Найбільшого кількісного зростання зазнали такі розряди фемінітивів: назви жінок за науково-дослідницькою і навчально-освітньою діяльністю (*експертка, географічка, лінгвістка, соціологиня, природниця*); 2) за спортивною і туристичною діяльністю (*бігунка, гравчиня, легкоатлетка, каратистка, тренерка*); 3) за літературно-творчою і культурною-мистецькою діяльністю (*літдама, детективниця, ілюзійністка, дизайнерка, мисткиня*); за соціально-правовою і торговельно-економічною діяльністю (*економістка, законодавиця, кредиторка, бізнесменка, винаймачка*).

Чимало тенденцій розвитку фемінітивної системи охоплюють увесь історичний період і дуже тісно взаємодіють між собою. Наприклад, творення фемінітивів суфіксальним способом за допомогою форманта *-к(-а)*, започаткований ще в дописемному періоді (*тетька*), збільшується в давньоукраїнській мові (*галичанка*) та староукраїнській (*католичка*) і активно продукується протягом багатьох років (*феміністка, абонентка*) дотепер. Також розвинулася тенденція до префіксації та складання, започаткована ще в дописемний період (*прабаба, подруга*), потім продовжується у давньоукраїнській (*Богоматерь*), у староукраїнській (*паніматка, неприятелька*), у новій українській (*співмешканка, телезірка*) мовах, а тепер

ще більше виникає нових слів за допомогою іншомовних префіксів

Зараз чимало фемінітивів здатні виступати в кількох різних значеннях, наприклад: *сигаретниця* – «жінка, яка виготовляє сигарети» (СУМ 11, т. IX, с. 156), «перекупка, яка торгує сигаретами» (Стишов 2005, с. 131); *панна* – «молода незаміжня поміщиця або дочка пана у старій Польщі, Литві, дореволюційній Україні і Білорусі», заст. «ніжна, тендітна або гарно вбрана дівчина», «ввічлива форма звертання до дівчат привілейованих верств населення старої Польщі, Литви, дореволюційної України і Білорусі» (СУМ т. VI, с. 46-47), «офіційна форма звертання до дівчат або до жінок взагалі» (Стишов 2005, с. 97); *художниця* – «творча працівниця в галузі образотворчого мистецтва», «жінка-митець», «жінка, яка досягла високої досконалості, справності в галузі мистецтва» (СУМ 11, т. XI, с. 168-169), «спортсменка з художньої гімнастики» (Стишов 2005, с. 107). Такі випадки ускладнюють унормованість фемінітивів, проте є яскравим прикладом омонімії, яка властива українській мові, прикрашає її та створює нові мовні ситуації.

1.2. Стилiстичнi та соціальнi аспекти функціювання фемінітивів

Часи незалежності України – це період, коли у свідомості української жінки відбулися певні зміни: образ матері-працівниці відходить на задній план, натомість з'являється образ Березини, який уперше зафіксований у праці С. Павличко (Павличко 2002). Загалом у наукових філософських, соціологічних та психологічних дослідженнях моделі гендерної ідентичності сучасної української жінки вбачають у стереотипі Березини, Барбі, Ділової Жінки, Феміністки (С. Павличко, О. Кісь, Т. Журженко, О. Помазан та ін.). С. Павличко розглядає стереотип Березини як «своєрідної богині-раби, такої, що береже домашнє вогнище, поки чоловіки воюють, пиячать або займаються інтелектуальними вправами» (Павличко 2002, с. 25). О. Кісь вважає, що «образ Березини був сконструйований цілком штучно на самому

початку незалежності, і його появою та стрімким поширенням завдячуємо насамперед творчості українських письменників-народників» (Кісь 2002), натомість виникає образ Барбі – «дуже схожа на ляльковий персонаж з таким самим ім'ям, проте насправді є об'єднаним образом жінки, спосіб життя якої нагадує нарцисичне існування гарної та дорогої ляльки. Вона вимагає для себе відповідного середовища та атрибутів, щоби врешті-решт виконати своє головне призначення – знайти свого власника-чоловіка» (Кісь 2002).

Очевидно, що в сучасних умовах ці обидва стереотипи є нефункціональними, оскільки соціально-економічні умови в Україні не дозволяють жінкам бути постійно вдома, насолоджуючись домогосподарством та материнством чи ідеалізацією свого тіла. Українські жінки змушені йти працювати, що зумовлює своєрідний пошук адекватних моделей фемінності, які могли б втілити всі необхідні для життя цінності та риси. Так з'являються альтернативи – Ділова жінка і Феміністка. Українська науковиця Т. Журженко описує Ділову Жінку (businesswoman) як самостійний тип ідентичності, акцентуючи увагу на її особливих українських рисах (Zhurzhenko 2001, с. 41-42). Ця жінка поєднує в собі годувальницю та матір, тримаючи рівновагу між професією та домашніми справами.

У XX столітті модель Феміністки є найменш популярною, цьому посприяла комуністична ідеологія та дискредитація фемінізму як такого. Часто таку жінку сприймають як грубу, чоловікоподібну, агресивну тощо. Це спричинено відсутністю в перші роки незалежності публікацій та праць, які б доводили теоретичні засади фемінізму, оприлюднювали певні дослідження щодо впливу феміністської ідеології. Першими, хто почав підіймати це питання були С. Павличко та І. Жеребкіна, проте їхні позиції суспільство відразу не сприйняло. Відтак образ Феміністки також залишається маргінальною, невивершеною, здебільшого примарною рольовою моделлю, яка лише почала віднаходити в Україні своїх більш-менш свідомих послідовниць (Кісь 2002).

Отже, в українській культурі упродовж минулого століття залишалася традиція орієнтування жінки на самореалізацію лише через зв'язок із чоловіком, залишаючи їй класичну роль матері, домогосподарки та дружини. Безперечно, це не віддзеркалює всіх соціально-економічних змін, які відбувалися і, по суті, не співвідноситься з сучасним українським суспільством.

XXI століття вже повністю змінило ці погляди, що спричинено різними соціальними трансформаціями, пов'язаними з поступовою зміною адміністративно-командної моделі управління суспільством демократичною моделлю, побудовою громадянського суспільства (Собецька 2016, с. 375). Жінки почали з'являтися на політичній та економічній арені значно пізніше, ніж чоловіки, що зумовило виникнення гострої потреби фемінізації назв посад та професій зовсім нещодавно. Проблема рівноправності чоловіків і жінок охопила всі сфери людського існування. Тому активне використання фемінітивів не залишається поза увагою науковців, адже ці лексичні одиниці постали як самотня категорія слів, що може претендувати на окрему підсистему.

У сучасному дериваційному процесі творення фемінітивів трапляється чимало давніх тенденцій розвитку фемінітивної системи української мови, зокрема відчутними стали підвищення продуктивності префіксації фемінітивів, основоскладання та словоскладання; проникнення в українську мову іншомовних елементів (слів, словотворчих засобів) для творення фемінітивів; розширення семантичної структури різних за семантикою фемінітивів; посилення синонімії, антонімії, гіперо-гіпонімії серед фемінітивів; виведення назв жінок на рівень загальноживаних та стилістично нейтральних слів; посилене вживання фемінітивів у найменуванні неістот і різних за семантикою номінацій (особових та неособових) для вираження жіночості (Брус 2009, с. 62). Крім цього, додаються й нові тенденції: виникнення фемінітивів, що характеризують лише жінок (за різними ознаками); розмежування питомих та іншомовних

фемінітивів за стилістичними особливостями на нейтральні й марковані; реалізація фемінітивів як словотвірної бази в процесі структурносемантичної деривації; продукування фемінітивами різноманітних за словотвірною семантикою дериватів (Брус 2009, с. 62).

Безперечно, довгий період тривала історична перевага назв чоловічого роду над назвами жіночого роду, це зумовлено насамперед соціально-економічними чинниками виникнення таких назв: раніше професії, посади та звання стосувалися лише чоловіків. Активізація ролі жінок у виробництві та в суспільстві, зростання їхнього впливу на суспільне життя й розгортання жіночого руху спричинили інтенсивний розвиток мовних засобів для позначення осіб жіночої статі за родом занять та соціальним становищем (посадою, званням тощо), який відбувся в різних європейських мовах з кінця XIX і особливо в XX ст. (Тараненко 2005, с. 6). Назви жінок почали з'являтися спочатку в живому мовленні, відповідно словники маркували такі слова як розмовні, проте згодом багато з них стали стилістично нейтральними. Багаторічне використання тільки назв чоловічого роду звичайно впливає на адекватне сприйняття багатьох мовців новотворів-фемінітивів, проте з кожним роком людей, які засуджують таке слововживання стає менше.

Зважаючи на ці факти, існує дві тенденції позначення жінок за посадою чи професією. Відповідно до першої в різних сферах активно вживають стилістично нейтральні фемінітиви, утворені від назв чоловічої статі, згідно з другою – професійну назву жінки утворює іменник чоловічого роду, узгоджений за статтю з дієсловом (*лікар прийшла*) або означенням тому оскільки Україна довгий час перебувала під впливом та пильним наглядом цієї держави, наслідки цього ми бачимо і дотепер: у людей, особливо старшого покоління, які жили в СРСР, залишається звичка, сформована під час багатьох років, вживати на позначення будь-кого на посаді саме іменник чоловічого роду, тому й новоутворені фемінітиви їм

важко сприймати та активно використовувати, адже такі слова завжди обмежували та забороняли, часто маркуючи їх як розмовні й у такий спосіб обмежуючи-звужуючи вживання самих дериватів (Нелюба 2011, с. 135-136). Проте варто викорінювати старі звички, штучно нав'язані нам як переважно прикладкова модель творення жіночих назв (*жінка-майстер, жінка-продавець*), та почати підкреслювати мовну ідентичність та індивідуальність, у якій однією з ознак є вживання фемінітивів.

Ще німецький мовознавець А. Шлейхер вважав, що мови – «природні організми, які ніколи не управлялися волею людини; вони ростуть, розвиваються за визначеними законами, старіють і вмирають» (Schleicher, 1869, с. 20). Мова аж ніяк не може існувати окремо від суспільства, навпаки це цілісне співіснування, тому у своїх ресурсах вона має мати всі ті одиниці, яких потребує мовець, адже наша мова має не книжну, а живомовну основу. О. Малахова зазначає у своїй праці, що якщо в українській мові відсутні назви на позначення деяких осіб-жінок, то це означає, що жінки не існують в мовній свідомості українців (Малахова 2017), проте важко з цим погодитись, адже в нас є і суфікси для творення фемінітивів, і категорія роду, і безліч лексем (*мати, красуня, вишивальниця, домогосподарка* тощо), тому, простеживши розвиток жіночих номінацій, можемо стверджувати, що жінка в мовній свідомості українців існує споконвіку. Безперечно, бачимо відсутність назв на позначення жінки в певній групі лексики, зокрема у назвах осіб за родом діяльності та професією, що зумовлено історичними умовами.

Щодо доцільності вживання фемінітивів у різних стилях думки науковців різняться. М. Гінзбург підтримує думку про те, що з огляду на закони української мови не лише в художніх, а й у фахових текстах (зокрема, у законодавчих актах та інших нормативних документах) треба вживати офіційні назви посад, професій, звань у чоловічому роді, навіть коли йдеться про жінку, що підкреслює незалежність назв цих посад, професій, звань від статі особи, яка обіймає посаду, набуває професії, звання або вже має їх (Гінзбург 2012, с. 82). М. Вакуленко вважає недоречним використання

фемінітивів в офіційно-діловому та науковому стилях, натомість – бажаним та виправданим у розмовному, що сприяє збагаченню мови та відображенню індивідуальності описуваної особи (Вакуленко 2018).

На сучасному етапі фемінітиви забезпечують функціонування двох основних форм національної мови – літературної та діалектної. У літературній мові представлене все фемінітивне багатство української мови, але з перевагою стилістично нейтральної лексики (у писемній та усній формах). Відповідно до стильової диференціації літературної мови фемінітиви використовуються в художньому стилі (із усім лексичним багатством), у публіцистичному стилі (із відображенням переважно стилістично нейтральних слів і найновіших фемінітивних явищ), у розмовному стилі (із утіленням стилістично нейтральної і значною мірою стилістично забарвленої лексики), у науковому стилі (у стилістично нейтральному вияві та з великою кількістю новотворів у спеціальних фемінітивних дослідженнях), в офіційно-діловому (зі стилістично нейтральним, професійним спрямуванням), в епістолярному стилі (у всьому лексичному вияві, особливо в емоційному), у конфесійному (церковно-релігійного призначення) (Брус 2019, с. 284).

1.3. Специфіка молодіжного мовлення

Соціально-політичні події в державі та світі, економічні процеси, стрімкий розвиток науки та інформаційних технологій значно впливають на зміни в сучасній мові. Молодіжна мовна субкультура формується під впливом різних факторів, до яких належить ставлення молоді до важкого соціально-економічного стану країни, нестійкість духовних цінностей, відсутність багатьох громадянських прав та свобод. Мова молоді – це складна відкрита підсистема, яка характеризується низкою специфічних рис, що відрізняють її від мови інших вікових груп, та містить елементи інших підсистем (професійні сленги, жаргони, діалекти та ін.). Молодіжна мова реалізується залежно від умов соціального середовища (Цар 2018, с. 187).

Н. Войцехівська аналізує сучасне молодіжне мовлення на матеріалі конфліктного дискурсу, який вважає «різновидом діалогічної взаємодії, зорієнтованого на досягнення антиетикетних цілей, що суперечать кооперативній спрямованості спілкування і які призводять до дестабілізації стосунків учасників комунікації» (Войцехівська 2013, с. 15). Науковиця досліджує стилістично знижену лексику: жаргонізми, арготизми, лайливі слова, вживання яких у молодіжному дискурсі вважають вульгаризацією мови, «зниженням» мовного рівня та демократизацією мовлення. Частотність використання цієї лексичної групи в молодіжному мовленні пов'язується з притаманними тінейджерам альтернативним способом пізнання світу та формою мислення, у якому постійно відбуваються метафорично-метонімічні трансформації (Войцехівська 2013, с. 15). Використання знижених мовних одиниць є засобом самовираження молоді й протиставлення дорослим через коди, утворені за допомогою неспецифічної фонетики, морфології та синтаксису.

Серед чинників, які впливають на мовлення молоді, дослідники визначають такі: вік, усвідомлення власної індивідуальності, бажання експериментувати, належність до певної групи соціуму, соціальний статус, місце проживання тощо. О. Данилевська вважає, що підлітки чітко розмежовують офіційну й неофіційну сфери, керуючись прагматичними міркуваннями: «у межах офіційної комунікації – дотримуються визначених правил, зокрема передбачених мовним режимом у навчальних закладах; у неофіційній комунікації – прагнуть почуватися комфортно, невимушено, тому орієнтуються на мовлення колективу» (Данилевська 2019, с. 171).

О. Александрова досліджує мовлення молоді, розглядаючи його в аспекті впливу моди. Дослідниця зазначає, що найбільш динамічними та сприйнятливими до нових мовних віянь є саме соціальні групи молоді, які проживають у місті (Александрова 2013, с. 12). Бо саме там є всі сприятливі умови для появи різноманітних жаргонів. Міська молодь активно долучається до різних неформальних рухів, входить у корпорації, створені за

інтересами. Проте така картина є не стабільною, адже постійно відбувається асиміляція між сільськими підлітками та міськими.

Молодь завжди намагається протистояти будь-якій експансії, така експресивна номінативна протидія спостерігається й на внутрішніх теренах України у випадках некоректного вторгнення на чужі території: щодо представників чужих міст, містечок і навіть сіл. У процесі стихійного й різкого розмежування соціальних верств в Україні в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. у свідомості молоді виникає новітня мовотворча поведінка, спрямована проти такої нерівності (Дмитрієв 2019, с. 35). Можемо спостерігати серію номінацій із соціальною семантикою: багач – *крутик*, *крутелик*, *мутило*, *жирний карась* та ін.); діти багатіїв – *мажорик*, *жорик*, *папунькин*, *крутения*, *джосик* та ін.); рідня багатіїв – *мафія*, *крута фамілія*, *біднячки* та ін.). Не меншою кількістю номінацій наділені й люди, що знаходяться поза межею зубожіння: *лах*, *лахно*, *чулик*, *бомжара*, *чмо* та ін. Отже, молодіжна картина світу позиціонує себе десь посередині – між дуже бідними й дуже багатими. У молодіжному мовленні переважають такі лексичні групи:

лексеми, що виражають негативну оцінку понять (*лох*, *фіговий*, *бабоси*, *пипка*, *бортанули*);

лексеми з нейтральною оцінкою (*замьотано*, *бомба*, *шпора*);

лексеми, які мають позитивну оцінку (*ніштяк*, *все путьом*, *чікі-пікі*, *кльово*).

Значній частині лексики характерний емоційно-оцінний компонент, який підсилює зміст висловлювання. Саме така складова лексем, на думку О. Александрової, «робить їх привабливішими і популярними для представників цієї вікової групи» (Александрова 2013, с. 13). Я. Мельник та О. Ященко вважають, що позитивні та нейтральні лексеми становлять у молодіжному мовленні 20%, а домінують негативні емоційно-експресивні одиниці – 80% (Мельник 2010, с. 43-44), що свідчить про агресію та песимізм молодого покоління, його депресію, цинізм та моральну слабкість і незахищеність або бажання наслідувати псевдоавторитет. О. Білецька

зазначає, що використання лексики з яскраво вираженим негативним, зневажливим або іронічним забарвленням обумовлене прагненням молоді виділитися серед однолітків, бажанням епатувати, створити особливу атмосферу зневажливо-іронічного ставлення до дійсності, виразити своє емоційне ставлення до того або іншого явища, яскраво, експресивно охарактеризувати предмет розмови, дати йому оцінку, підсилити свою емоційну реакцію на те, що повідомляється, необхідністю ідентифікуватися в компанії, бажанням проявити свою індивідуальність, спробою зашифрувати своє мовлення, зробити його незрозумілим для необізнаних тощо (Білецька 2012, с. 131).

А. Ніколенко вважає, що «сконцентровані навколо негативних у логічному аспекті понять мовні одиниці мають «два види емоційної оцінки: пейоративну та меліоративну». Пейоративна емоційна оцінка є найпоширенішою, вона властива одиницям, семантика яких виражає негативне ставлення до предмета або явища. Меліоративна оцінка виражає позитивну реакцію мовця, що зумовлюється позитивними якостями предмета, явища або поняття. Як пейоративним, так і меліоративним лексемам притаманне фамільярне емоційне забарвлення, що має розгалужену систему конотацій: жартівливу, іронічну, насмішкувату, пародійну, зневажливу, грубу чи вульгарну (Ніколенко 2012, с. 129).

Серед мовознавців ведеться тривала дискусія, наскільки згубним для української мови є використання сленгізмів, запозичень з іноземних мов та надмірне захоплення ними молоддю. Дехто з науковців вважає сленг особливою зоною небезпеки, для якої характерні збіднена лексика, неграмотна будова фраз, нечітке формулювання речень тощо (Кондратюк 2005). На думку І. Стогній та З. Варавкіної, молодіжний сленг не є настільки впливовим, щоб становити загрозу чистоті мови, тому що є тимчасовим явищем. У процесі дорослішання особистості зростає її інтелект, змінюється темп життя, накопичується життєвий досвід, збагачується словниковий запас і використання сленгів у мовленні поступово витісняється вживанням більш

чистої, літературної мови, а на зміну теперішній молоді прийде нова – зі своїм світобаченням, власною філософією й словотворенням (Стогній, Варавкіна 2019, с. 162).

Неординарним явищем у мовознавстві стало видання низки словників українського сленгу: «Першого словника українського молодіжного сленгу» (ПСУМС 1998), «Словника сучасного українського сленгу» (ССУС 2006), а також словника «Український жаргон» (УЖ 2005). З часу їх укладання з'явилося чимало нових номінацій, які потребують систематизації, тому й виникає потреба у створенні нових лексикографічних джерел.

Сучасні тенденції зумовлюють появу великої кількості лексичних новотворів, притаманних різним верствам населення, представникам певних професій, соціальних та вікових груп. До таких лексичних новотворів належать сленгізми – жаргонні слова або вирази, які, проникаючи в літературну мову, набувають певного емоційно-експресивного забарвлення. Сленг заповнює нішу в українській та англійській мовах, займаючи середню позицію між стандартними та неофіційними словами, які сприймаються загальною публікою, та спеціальними словами та виразами, відомими лише відносно малим соціальним підгрупам (Кобяков 2011, с. 81). Нині популярним та широкоживаним є молодіжний та студентський сленг, що привертає до себе увагу мовознавців і потребує постійного вивчення та детального аналізу.

Мовні процеси, котрі відбуваються протягом ХХІ століття, характерні посиленням використання ненормативних елементів у мовленні. Під сленгом загальноприйнято вважати «розмовний варіант професіонального мовлення, жаргон; жаргонні слова або вирази, характерні для мовлення людей певних професій або соціальних прошарків, які, проникаючи в літературну мову, набувають помітного емоційно-експресивного забарвлення» (ВТССУМ 2007, с. 1147), що поповнюється за рахунок аргі, жаргонізмів, вульгаризмів, неологізмів.

Більшість дослідників поділяють думку про те, що сленг розвивається й активно функціонує саме в міському середовищі, де учасники мовного процесу мають більше обставин, щоб прагнути вирізнитися з-поміж інших, проте Л. Ставицька зазначає: «Помилкою було би вважати, що сфера функціонування сленгу – міські соціальні низи. Важливим соціально-прагматичним аспектом сленгу є його використання в неофіційних ситуаціях усного спілкування. Ним можуть користуватися без ризику для своєї мовної репутації освічені люди, якщо вони близько знайомі одне з одним, разом працюють, мають спільні інтереси тощо. По-друге, існують територіально-регіональні відмінності сленгу. Хоча соціальні діалекти меншою мірою, ніж територіальні, пов'язуються з якоюсь місцевістю. Вже поліетнічний характер держави, територіальні різновиди відповідної національної мови, культурні традиції того чи іншого регіону накладають відбиток на соціально-лінгвальне обличчя субстандарту взагалі та сленгу зокрема» (Ставицька 2005, с. 42).

Сленг є предметом зацікавлення багатьох дослідників. О. Білецька розглядає мовну культуру сучасної молоді в умовах глобалізації, розглядає взаємозв'язок проблем людини та мовної культури. П. Грабовий досліджує молодіжний сленг в аспекті мовної картини світу. О. Букалов вивчає особливості зниженої лексики на матеріалі художнього мовлення. Т. Глушкова, Я. Мельник і О. Ященко цікавляться використанням сленгової лексики в мовленні мас-медіа. І. Стопкевич, О. Таран, Т. Шумаріна приділяють увагу гендерним аспектам вивчення жаргонної лексики. Способи творення сленгізмів досліджують К. Котелевець, Т. Миколенко, Л. Француз, М. Каламаж. Низка ґрунтовних наукових розвідок у галузі молодіжного сленгу здійснена доктором філологічних наук Л. Ставицькою.

Молодіжний сленг характеризується тим, що відрізняється від інших мовних систем підвищеною рухливістю лексичного складу і швидкою змінюваністю значної частини одиниць. Цю динаміку спричинює все нове й нетрадиційне. Основним способом поповнення молодіжного сленгу є деривація: словотворення, семантичні перенесення і фонетичні процеси

(Івахненко 2015, с. 218). На думку А. Шумейко, сленг як соціолект є органічною частиною української мови, одним з її функціональних стилів, яким послуговуються зазвичай студенти – носії мови з відносно високим рівнем освіти (Шумейко 2011, с. 31).

О. Кондратюк не підтримує думку багатьох науковців про використання сленгу як прояву збіднілості складу мови, навпаки вона вважає, що актуалізація ненормативної лексики й інтересу до неї свідчить не про брак культури та грамотності, а про симптоматичні тектонічні зміни в культурному пласті (Кондратюк 2005).

Можна виокремити три типи молодіжної сленгової лексики:

1) сленгові номінації метафоричного характеру (загальновживані слова використовують в новому значенні): *валянок* – *бездіяльна людина*, *торба* – *кінець*, *пурга* – *дурниця* тощо);

2) лексеми зі зменшено-пестливим значенням: *компік* – *комп'ютер*, *пивасик* – *пиво*, *чувачок* – *людина*, *кіношка* – *кінотеатр*;

3) дієслова та прикметники, смисл яких вкладено в поняття «інтенсивність» та «надмірність»: *злиняти*, *приколотися*, *тупорилий*, *припухати*, *кумарити*, *шуганий*. Тільки до процесу говоріння можна дібрати більше 10 слів: *базарити*, *тріщати*, *триндіти*, *тріпатися*, *гутарити*, *варнякати*, *балаболити* тощо. Така синонімічність пов'язана з бажанням вирізнитися не тільки як окрема суспільна група, а й як особистість.

Джерелами жаргонізмів та сленгізмів можуть бути: ідіоматичні звороти *це тобі не горобцям дулі тицяти* або *це тобі не вухами шевелити* – щось не просто виконати), англіцизми (*гьорла* – дівчина, *мані* – гроші), тюремний жаргон (*дубак* – мороз, *жрачка* – продукти харчування, *бабки* – гроші).

Молодіжний сленг має навіть свої фразеологізми: *мізки компостувати* – говорити не по суті, *не в кайф* – поганий, *дай п'ять* – усе добре, *порвав як Тузик тряпку* – довести свою думку. І. Шинкаренко вважає перевага цих сполук полягає в тому, що вони «у невеликому об'ємі насичені раціональним і емоційним змістом. Відбувається, так звана, економія мовних засобів.

Одним словом можна показати стан людини, передати ставлення до тих чи інших подій, висловити оцінку чогось» (Шинкаренко 2017, с. 51).

Молодь у довкіллі називає по-своєму лиш те, що має для неї першочергове значення. Це стать, частини тіла людини, її фізичні можливості, зовнішній вигляд особи, фізичний стан, емоції, сексуальна поведінка, навчання тощо (Івахненко 2015, с. 218). Молодіжний сленг характерний динамізмом та підвладністю моді, що зумовлює виникнення багатьох процесів у структурі духовно-ментального світу, які сприяють розвитку та збагаченню нашої мови.

Висновки до розділу 1

Отже, фемінітиви – це слова жіночого роду, що позначають осіб відповідної статі на тлі узвичаєних назв чоловічого роду (маскулізмів). До фемінітивів належать субстантиви, що виникали впродовж усієї історії розвитку української мови та зафіксовані в наукових джерелах як питомі або запозичені слова.

Ці лексичні одиниці характерні довгою та безперервною історією становлення та розвитку, у якій переплелися різні тенденції, лінгвальні й екстралінгвальні процеси, вони становлять об'ємну та багатогранну групу слів в українській мові, поставши самотньою та неповторною категорією, яка може претендувати на окрему лексичну підсистему. Фемінітиви мають потужну термінологічну базу (поняття з основою фемін- та інші), належний статус самостійних лексичних одиниць, різноманітні стилістичні (нейтральні й марковані, книжні й розмовні) та семантичні (синонімія, антонімія) відношення між собою, усталену словотвірну базу (маскулізми), способи деривації (суфіксальний, префіксальний способи тощо), складають велику кількість лексичних підгруп (назви жінок за діяльністю, назви жінок за спорідненням тощо) тощо.

Розширення сфери вживання фемінітивів у сучасному українському комунікативному просторі зумовлено соціально-економічними та

соціально-політичними чинниками, адже почали відбуватися різні трансформації, пов'язані з поступовою зміною адміністративно-командної моделі управління суспільством демократичною моделлю, побудовою громадянського суспільства, жінки почали з'являтися в політичних та економічних сферах значно частіше.

Молодіжна мовленнєва субкультура характеризує мову певного покоління і є за своєю природою динамічною, підвладною швидкоплинній моді, лексичною системою. Лексична динаміка цього субкоду зумовлюється насамперед природною зміною в часі суспільних явищ, предметного світу речей, реалій, у які занурене буття етносу, з яким ідентифікує себе молодь, а також зміною мовних смаків, специфікою лінгвокреативних процесів у структурі духовно-ментального світу.

Неформальний стиль спілкування молоді, невимушена манера мови з домінуванням емоційного компонента, прагнення нестандартно самовиражатися зумовлює її загалом позитивне ставлення до фемінітивної лексики, що й зумовлює актуальність цього дослідження.

Мовні процеси ХХІ століття характеризуються посиленням ролі нелітературних елементів у мовленні. Сленг – це не лише окремий пласт національної мови, який певною мірою відображає рівень розвитку суспільства, а й одна з форм існування української мови, і хоча каліок із російської мови, суржику в мовленні сучасної молоді забагато, вони також мають право на лексикографічне осмислення, що сприятиме поліпшенню культури усного мовлення і мовних смаків.

Отже, уживання слів на позначення жіночих номінацій повністю відповідає психо-емоційним і комунікативним принципам молоді. Оскільки молодь завжди хоче протиставити свою мораль, поведінку, свої ідеали, свій стиль думок світові дорослих, намагається виокремитися та відсторонитися для того, щоб показати своє місце в соціумі, то вживання фемінітивів – слів, до яких доросле населення ставиться з недовірою і засторогою, є для неї цілком прийнятним і вмотивованим.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНІ-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ФЕМІНІТИВІВ У СУЧАСНОМУ КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ

2.1. Семантична типологія українських фемінітивів

У своїй роботі ми спиралися на класифікацію М. Брус, створену на основі історичного розвитку мови (Брус 2019, с. 178), проте сформували власну типологію, яка відображає саме сучасні найчисленніші групи фемінної лексики: Зокрема, виділяємо 7 груп, кожна з яких складається з низки підгруп:

1. Семантична група фемінітивів за біологічними особливостями:

- назви жінок за зовнішністю (*білявка, блондинка, красуня, вродливиця*);
- назви жінок за віковими ознаками (*старожилка, довгожителька, дошкільниця, юнка*);
- назви жінок за фізичними або набутими вадами (*сліпа, хвора, аутистка, маразматичка*);

2. Семантична група фемінітивів за світоглядними ознаками:

- назви жінок за рисами характеру (*добрячка, сміливиця, скромниця, самолюбка, мерзотниця, негідниця, заздрісниця, лицемірка*);
- назви жінок за особливостями поведінки (*брехуха, грубіянка, збоченка, пройдисвітка, ревнивиця, ентузіастка*);
- назви жінок за стосунками з іншими людьми (*подружка, незнайомка, сусідка, співрозмовниця, ровесниця, приятелька, землячка, гомосексуалка, бісексуалка, пацієнтка, клієнтка, помічниця*);
- назви жінок за віросповіданням (*язичниця, атеїстка, вірянка, християнка, греко-католичка, мусульманка*);
- назви жінок за політичними та суспільними переконаннями (*порошенківка, порохоботка, зеботка, сепаратистка*).

3. Семантична група фемінітивів за видом діяльності:

- назви жінок за родом діяльності, обов'язками (*туристка, репетиторка, IT-шниця, інтернка, геологиня, абітурієнтка, артистка, туристка, шпигунка, експертка, кінологиня, літературознавиця, теоретикиня, екзаменаторка, магістрантка, каратистка, тренерка, хейтерка, блогерка, декораторка, стриптизерка*);
- назви жінок за професією (*філологиня, політологиня, ендикронологиня, дієтологиня, дантистка, банкірка, аніматорка, дикторка, програмістка, тележурналістка*);
- назви жінок за посадою (*завідувачка, прем'єр-міністерка, прессекретарка, журналістка, президентка, режисерка, адміністраторка*);
- назви жінок за інтересами, хобі (*тіктокерка, неформалка, гурманка, веганка, байкерка, автолюбителька, книжниця, інтелектуалка, мілітаристка, нудистка, фоловерка, фанатка*);

4. Семантична група фемінітивів за родинними зв'язками:

- назви жінок за спорідненістю, свояцтвом (*опікунка, племінниця, родичка, спадкоємиця*);
- назви жінок за сімейним станом (*холостячка, обраниця, партнерка, співмешканка, супутниця*);

5. Семантична група фемінітивів за етнічними, расовими й територіальними ознаками:

- назви жінок за місцем проживання та перебування (*вінничанка, селянка, галичанка, житомирянка, одеситка, мексиканка*);
- назви жінок за національністю, расою (*німкеня, іранка, афроамериканка, українка, єврейка*);

6. Семантична група фемінітивів за соціальним статусом:

- назви жінок за соціальною ознакою в історичному контексті:
 - за походженням: *байстрючка, панночка, отаманівна*;

- за титулом: *княгиня, цариця*;
- за перебуванням у різних формах поневолення: *бранка, полонянка, рабиня, кріпачка, наложниця, наймичка, бурлачка*;
- назви жінок за сучасним соціальним станом: *мільйонерка, олігархиня, багатійка, біднячка, бомжиха, жебрачка, пенсіонерка, субсидниця, соціальниця*;

7. Семантична група фемінітивів, актуалізованих унаслідок вторгнення росії в Україну:

- назви жінок, що стали на захист України (*воїнка, захисниця, бійчиня, атовка, доброволиця, волонтерка, бандерівка, солдатка, атошниця, бомбардувальниця, десантниця, автоматниця, благодійниця, військовослужбовиця, військова, націоналістка, патріотка, танкістка, переговорниця*);
- назви жінок, що постраждали від агресії (*біженка, переселенка*);
- назви українок, що підтримали ворога (*зрадниця, навідниця, колаборантка, шпигуноманка, києвофобка, путінофілка, зрадофілка*);
- назви жінок із ворожого боку (*рашистка, загарбниця, завойовниця, ватниця, фашистка, нацистка, орчиха, окупантка, кацапка, москалиха, Ваниха, диверсантка, терористка*).

Семантична група фемінітивів за біологічними особливостями не велика, узвичаєна, поповнюється не надто активно. Підгрупа назв жінок за зовнішністю та віковими ознаками охоплює історично сформовані назви. Найактивніше наразі поповнюється підгрупа фемінітивів за фізичними чи набутими вадами. Фемінітиви цієї групи використовують у художньому, розмовному та публіцистичному стилях.

Семантична група за світоглядними ознаками найбільша за обсягом, відкрита. Узвичаєними є підгрупи назв жінок за рисами характеру та віросповіданням; назви жінок за інтересами, особливостями поведінки та стосунками з іншими людьми активно поповнюються, як правило, і

стилістично нейтральними словами, і емоційно забарвленими. Назви жінок за віросповіданням типові для творів історичної тематики, есе, спеціальних наукових текстів. Фемінітиви цієї групи характерні для художнього, розмовного, публіцистичного стилів.

Майже всі слова семантичної групи за сферою діяльності утворені за допомогою унормованих суфіксів, тому вважаємо ці одиниці стилістично нейтральними, позбавленими емоційно-експресивних відтінків та відповідними нормам літературної мови. Група велика, активно поповнюється новими словами, адже жінки опановують все більше так званих «чоловічих» професій. Найчисленнішою є підгрупа назв жінок за родом діяльності та обов'язками, дещо меншою вважаємо за професією та посадою, зважаючи на не цілком впорядкований характер фемінітивотворення від маскулізмів, які вказують на фах та трудову діяльність. Значно обмеженішою є підгрупа назв жінок за інтересами, хобі, проте вона теж поповнюється новотворами, що зумовлено появою нових захоплень у сучасних жінок. Такі фемінітиви використовують у розмовному, художньому, публіцистичному та обмежено науковому стилях. Найбільшим популяризатором цієї групи є медіа та соціальні мережі.

Семантична група фемінітивів за родинними зв'язками є невеликою, її компоненти сформовані й узвичаєні здавна. Новотвори підгрупи назв жінок за сімейним станом мають емоційне забарвлення, вказуючи на статус та ставлення, як правило, чоловіка до жінки. Цю групу фемінітивів активно використовують у розмовному-побутовому та художньому стилях мовлення.

Семантична група фемінітивів за етнічними, расовими й територіальними ознаками численна, проте досить узвичаєна. Слова цієї групи є стилістично нейтральними, їх найчастіше використовують у медійному дискурсі, тобто в публіцистичному стилі мовлення.

Семантична група фемінітивів за соціальним статусом активно поповнювалась у минулі століття, коли від форми правління та влади змінювались становища людей, тому називаємо цю групу узвичаєною. Її

лексичні одиниці найчастіше використовують у художньому стилі. Деякі з них емоційно забарвлені та вказують на неповагу до певної жінки чи, навпаки, передають захоплення нею. Зараз, коли ми живемо в демократичній державі, маючи рівні права та обов'язки, ця група майже не збільшується, проте виникають фемінітиви, що вказують на матеріальний стан жінки.

Семантична група фемінітивів, актуалізованих унаслідок вторгнення росії в Україну, активно використовується у соціальних мережах. Найбільшу підгрупу становлять жінки, що стали на захист, серед них переважають назви жінок-воїнок, їх активно використовують у ЗМІ та віртуальному неофіційному спілкуванні. Значно меншою є підгрупа назв жінок, що постраждали від агресії (втратили житло, домівку). Емоційно забарвленою й численною є група назв жінок з ворожого боку та тих, хто підтримує ворога, це зумовлено бажанням сучасників висловити свою ненависть до всіх, хто причетний до вбивств на нашій землі, зокрема й жінок.

Отже, фемінітиви – це суспільно залежна лексико-граматична категорія лексики, яка дуже стрімко розвивається у зв'язку з економічними, культурними й суспільно-політичними подіями в країні, тому наповнення груп і підгруп змінюються так само швидко, як і потреби мовців.

2.2. Структурно-словотвірна класифікація назв жінок

За структурно-словотвірними ознаками фемінітиви сучасної української мови поділяємо на номінації, утворені такими способами:

- 1) суфіксальним;
- 2) морфолого-синтаксичним;
- 3) лексико-семантичним;
- 4) префіксальним;
- 5) осново- та словоскладанням.

2.2.1. Фемінітиви, утворені суфіксальним способом

На словотвірному рівні фемінітивна підсистема представлена деривацією морфологічним способом із перевагою суфіксального способу творення. Саме така тенденція утворення іменників зі значенням жіночої статі від маскулізмів є властивою системі української мови. Афіксальне фемінітивотворення в сучасній українській мові регламентує нова редакція Українського правопису, зокрема нормативними визнано такі суфікси: *-к(-а)* (*викладачка, депутатка, візуалістка, нудистка, режисерка*), *-иц(-а)* (*речниця, керівниця, співзасновниця*), *-ин(-а)* (*кравчиня, філологиня, кіногероїня*), *-ес(-а)* (*поетеса, критикеса, баронеса*) та ін. (Український правопис 2019, с. 39).

Похідні фемінітиви із суфіксом *-к(-а)* варто утворювати від іменників із такими структурними ознаками:

- 1) із суфіксами на *-ист, -іст*: *візуаліст* → *візуалістка*, *ліцеїст* → *ліцеїстка*, *абстракціоніст* → *абстракціоністка*, *гімнаст* → *гімнастка*;
- 2) із суфіксами на *-ець*: *вавилонець* → *вавилонка*, *лісабонець* → *лісабонка*, *біженець* → *біженка*, *злочинець* → *злочинка*;
- 3) із суфіксами на *-анин (-янин)*: *львів'янин* → *львів'янка*, *житомирянин* → *житомирянка*;
- 4) від непохідної основи: *абориген* → *аборигенка*, *кавоман* → *кавоманка*, *брюнет* → *брюнетка*, *експерт* → *експертка*;
- 5) від складеної основи: *англофоб* → *англофобка*, *ігроман* → *ігроманка*, *експрем'єр* → *експрем'єрка*, *ексчемпіон* → *ексчемпіонка*;
- 6) із суфіксами на *-ат, -ант, -янт*: *колаборант* → *колаборантка*, *маніпулянт* → *маніпулянтка*, *медіаконсультант* → *медіаконсультантка*, *співредактор* → *співредакторка*;
- 7) із суфіксами на *-ор*: *диктатор* → *диктаторка*, *ректор* → *ректорка*, *дегустатор* → *дегустаторка*, *оператор* → *операторка*;
- 8) із суфіксами на *-ер*: *дизайнер* → *дизайнерка*, *пенсіонер* → *пенсіонерка*, *кілер* → *кілерка*, *дублер* → *дублерка*;

- 9) із суфіксами на *-ач, -яч*: *зцілювач* → *зцілювачка*, *телеоглядач* → *телеоглядачка*, *радіослухач* → *радіослухачка*, *відтворювач* → *відтворювачка*;
- 10) із суфіксами на *-тель*: *мислитель* → *мислителька*, *автолюбитель* → *автолюбителька*, *експриятель* → *експриятелька*;
- 11) від основи на *-пед*: *ортопед* → *ортопедка*, *логопед* → *логопедка*;
- 12) від основ зі збігом приголосних: *арбітр* → *арбітерка*, *педіатр* → *педіатерка*, *психіатр* → *психіатерка*, *міністр* → *міністерка*.

І. Ковалик вбачав у назвах істот жіночого роду вияв типологічних рис українського словотвору: «Словотворчою рисою, спільною для української, білоруської і ще деяких слов'янських мов порівняно з російською, є спосіб творення похідних назв жіночого роду від основ чоловічого роду на *-тель* за допомогою емоційного суфікса *-к(-а)*»; «українська і південнослов'янські мови з чеською і словацькою включно в порівнянні з іншими слов'янськими мовами, у тому числі з російською та білоруською, характеризуються наявністю назв жіночого роду на *-ки(е)н(-а)*» (Ковалик 2007, с. 397-398). Ці типологічні риси у сучасній мовній практиці активно виявляються у творенні нових фемінітивів.

Похідні із суфіксом *-иц(-а)* утворюємо від іменників чоловічого роду із суфіксом на *-ик-* (*державник* → *державниця*, *мітингувальник* → *мітингувальниця*), на *-ець-* (*мовознавець* → *мовознавиця*, *очевидець* → *очевидиця*) та від префіксальних або складних маскулізмів (*непокірник* → *непокірниця*, *домопрацівник* → *домопрацівниця*); похідні із суфіксом *-ин(-а)* від тих маскулізмів, які раніше не мали відповідників жіночого роду: *антрополог* → *антропологиня*, *гінеколог* → *гінекологиня*; із суфіксом *-ес(-а)* від назв професійної діяльності: *агент* → *агентеса*, *клоун* → *клоунеса*, *медіакритик* → *медіакритикеса*.

Слова, утворені з суфіксом *-иц(-а)*, можуть набувати зниженого відтінку (*фельдшер* → *фельдшериця*, *москаль* → *москалиця*), проте є й нейтральне значення (*підприємець* → *підприємниця*, *ясновидець* →

ясновидиця). Варто зазначити, що притаманні російській мови словотвірні типи на *-чиц(-а)*, *-щиц(-а)* не беруть участі у творенні жіночих назв й виявляють тенденцію до заміни словом із суфіксом (*льотчиця* → *літунка*, *продавиця* → *продавчиня* тощо), проте можуть траплятися в розмовному стилі.

У вітчизняному онімному словотворенні формант *-их(-а)* традиційно використовують для позначення назви дружини від назви чоловіка, зокрема від його прізвища, імені або роду діяльності (*Терпило* → *Терпилиха*, *Дмитро* → *Дмитриха*, *коваль* → *ковалиха*). Зараз цей суфікс поєднують і з прізвищами іноземних жінок (*Меркель* → *Меркелиха*, *Клінтон* → *Клінтониха*), це засвідчує зміну семантики суфікса та набуття стилістичної функції. Використовують такі форми, як правило, у розмовному чи медійному стилях: *Для демів виграла Клінтониха. Для респів Трамп* (uapolitics.com, 28.09.2016); *Ви можете собі уявити, щоб за когось із цих дрібних капосників бабця Мерекелиха замовила б слівце?* (ПіК-і, 07.07.2014). Крім того, можна говорити про пристосування слів з такими суфіксами в українській мові, адже відбувається зміна словотвірного значення таких похідних: не «дружина того, хто названий твірною основою», а «жінка, яка має прізвище, назване твірною основою» (*Тимошенчиха*, *Вітренчиха* тощо). Це зумовлює модифікацію семантики «дружина» у «жінка». Суфікси *-ш(-а)*, *-их(-а)*, як правило, вносять до лексичного значення слова додатковий компонент. Наприклад, *генеральша* – це не жінка на генеральській посаді, а дружина генерала, *директорша* – дружина директора. А слова *повариха*, *ткачиха* набувають зневажливого відтінку, якщо порівняти з нейтральними *кухарка*, *ткаля*.

Суфіксальне фемінітивотворення набуває все більш строкатих і різноманітних виявів. З'являються все нові й нові деривати-неологізми на позначення жінок. Найбільш затребуваними вважаємо назви жінок за різними професійними ознаками (*шефиня*, *знавчиня*) та уподобаннями (*кавоманка*), рідше за різними відношеннями (*тезкиня*, *нащадкиня*, *унікалка*).

Суфіксальне словотворення фемінітивів розвивається та урізноманітнюється. Назви жінок утворюють не лише від іменників – назв чоловіків, а й від аббревіатур: *АТО* → *атошниця*; *ГУРТ* (*громадське українське радіо і телебачення*) → *гуртівка* (*ініціаторка проекту громадського українського радіо і телебачення*); *ДНР* → *деенерівка*; *ОБСЄ* → *обеесєшниця*; *VIP* → *VIP-клієнтка*, *МАН* → *манівка* тощо.

Менш поширеним є словотвірний тип фемінітивів, що не мають відповідних назв на позначення чоловіків. Таке фемінітивотворення називають черезступеневим: *формат* – «*форматник*» – *форматорка*, *фаєр* → «*фаєрник*» → *фаєрниця*, *проштрафитися* → «*проштрафленик*» → *проштрафлениця*, *пиво* → «*пивник*» → «*пивникар*» → *пивникарка*. Черезступеневі деривати сформовано за аналогією до узусних похідних із використанням українських формантів.

2.2.2. Фемінні назви, утворені морфолого-синтаксичним способом

Морфолого-синтаксичний спосіб активно використовують для утворення нових жіночих номінацій, саме він відображає результати давньої субстантивації прикметників (*чергова, незнайома, неповнолітня, кохана, стара, радіоведуча*). Більшість цих слів належить до розмовного та діалектного мовлення, де вони набувають різного стилістичного вираження й співвідношення (*мила, немила, миленька; вірна, вірняя, невірна*). Книжний характер мають фемінітиви, поширені в межах спеціальних видів діяльності, наприклад: *неповнолітня, піддана, підзахисна, підопічна, підсудна, потерпіла* (юридичній); *благовірна, блаженна, всепречистая, всесвятая, православна, пречиста* (релігійній). Чимало назв жінок з'явилося в сучасній українській мові унаслідок субстантивації прикметників і дієприкметників за радянських часів, пор.: *вожата, завідуюча, зв'язкова, чергова, ведуча, патрульна*. Такі субстантиви зі значенням фемінності використовують у розмовному мовленні (*молода, знайома, стара*), частково в конфесійному дискурсі (*православна, пречиста*), а також для стилізації, поетизації чи для

відтворення минулих історичних подій у творах художньої та іншої літератури (*царівна, блаженна, писарівна, бондарівна*).

Важливо пам'ятати, що російським назвам жінок, утвореним морфолого-синтаксичним способом, в українській мові часто відповідають морфологічні деривати, оскільки фемінітивотворення в нашій мові переважно афіксальне. Тому телесеріал «Кріпосна» названо неправильно, за нормами російської мови. Українською мовою його потрібно було найменувати «*Кріпачка*».

2.2.3. Лексико-семантичні деривати у системі фемінної лексики

Лексико-семантичний є продуктивним способом, який відображає найменування жінок за характерними для них ознаками загалом або в контексті теперішньої ситуації. Давні лексико-семантичні деривати – це обмежений перелік слів, засвідчених у межах різних часових зрізів, що збереглися або занепали на українському ґрунті (*амазонка, берегиня, рабиня*). Наприклад, слово *берегиня* успадковане від праслов'янської мови зі значенням «міфологічної істоти жіночої статі; русалки» (ЄССЯ, 1974, 1: 155), у теперішньому контексті додаються ще дві дефініції: «мати всього живого за давньослов'янськими уявленнями, захисниця людини, природи, добра; охорониця дому, родини, подружжя, книжн.», «жінка, яка охороняє когось або щось, піклується про кого-небудь, що-небудь, розм.» (СУМ, 1: 467-468).

Фемінітиви, які виникли способом семантизації, поширені здебільшого в розмовному й діалектному мовленні. Наукові дослідження засвідчили, що в лексико-семантичній деривації фемінітивів може брати участь численна кількість неособових номінацій, унаслідок чого останні набувають метафоричних значень і позначають жінок за їхніми характерними ознаками. Найчастіше для позначення жінок метафоричним шляхом використовують назви птахів (*зозуля, пташка, чайка* та ін.), тварин (*кішка, льоха, пантера* та ін.), які розвинули переносні значення і стали у відповідних контекстах виразниками особи жіночої статі. Від назв птахів утворюються переважно

найменування жінок із позитивною семантикою (здрібнілі, пестливі, ласкаві, жартівливі): *ластівка, горлиця, синиця, лебідка*, а від назв тварин чи плазунів – із негативною семантикою (згрубілі, зневажливі, лайливі, глузливі): *свиня, змія, жаба* тощо.

Із негативно-зверхньою конотацією представлені, як правило, назви жінок за віком (*рудера* – похилий вік; *лошиця* – середній вік; *чубчик, герла* – молода дівчина, жінка) та розміром (*кобила* – велика й широка жінка, *зубочистка* – висока й худа).

Раніше лексика жаргонного мовлення зі значенням особи жіночої статі сприймалася як ненормативна, належна до згрубіло-зневажливої, рідковживаної, то сьогодні вона є складовою частиною живого розмовного мовлення, у якому доповнює загальноновживану лексику експресивно забарвленою, виражаючи переважно знижений статус жінки в суспільстві. Цікавим явищем у мові є зооніми, які використовують як жаргонізми на позначення:

- 1) осіб жіночої статі (*кобила, зозуля, вовчиця, коровка, теличка, тьола, телуха, ципа, риба, зайка*);
- 2) повій (*муха, метелик, ящірка, кішка, камбала, скотина*);
- 3) непривабливих, дурних чи з поганим характером дівчат / жінок (*коза, жаба, мавпа, крокодил, криса, вівця, карга*);
- 4) жінок за віком (*лошиця, телиця, кобилка*);
- 5) привабливих дівчат (*киця, кицюня*).

Звертаючи увагу на природну красу жінки, використовують такі фемінітиви: *барбі, богиня, красуня, квітка, троянда, німфа, мальвіна*. Крім захоплення, жінки можуть викликати й критику, наприклад, за надмірну вагу (*корова, гладуха, свиня*), за худорлявість (*глиста, видра*), невродливість (*баба яга, горгона, потвора*), за злий характер (*зміюка, фурія, баба яга, невротичка, кобра*), за схильність до алкоголю (*хана, кира, хризантема, фіалка*), за підступність (*вертихвістка*).

Отже, лексико-семантичне фемінітивотворення спрямоване передусім на емоційно-емоційну характеристику жінок, стосується переважно висміювання її недоліків, віку, зовнішності, але не професійної сфери, територіальної належності тощо.

2.2.4. Префіксація як спосіб творення фемінітивів

Для творення сучасних префіксальних фемінітивів характерні переважно іншомовні префікси та префіксоїди (наприклад, *супер-, інтер-, екс-, анти-, екстра-, дис-, ре-, суб-, ультра-*): *суперзірка, супермодель, інтердівчина, екс-фігуристка, антибільшовичка, екс-урядовиця*. Менш продуктивними в сучасному фемінітивотворенні є такі префікси: *на-, пра-, напів-, по-*. Префікс *на-* вказує на побічність або зменшеність будь-якої властивості (*насербиця*), формант *пра-* виступає в значенні спорідненості по висхідній і спадній лініях: *прабаба, правнучка, праматінка*. Префікс *напів-* реалізує значення неповноцінності, неповної ознаки: *напівжінка, напівслов'янка, напівнімкеня*. Давньою функцією префікса *по-* є творення похідних іменників на позначення духовної, а не кровної спорідненості: *подруга, посестра*.

Отже, префіксація донедавна була малопродуктивним способом деривації фемінітивів, однак тепер починає значно збільшувати свою продуктивність, у результаті чого виникає й функціонує багато префіксальних фемінітивів.

2.2.5. Осново- та словоскладання як спосіб творення фемінітивів

Ці два способи вважаємо не надто продуктивними. Оскільки у мові завжди працює принцип економії мовних зусиль, то набагато легше сказати *лікарка*, замість *жінка-лікар*, чи *героїня*, замість *дівчина-герой*.

Основоскладання представлене, як правило, поєднанням іменника з прикметником або числівником та фемінним суфіксом *-к-(-а)*: *нашоукраїнка, правдописка, білоручка, багатоніжка*.

Словотворчою базою для деяких слів є словосполучення прикладкового типу, що супроводжується зближенням двох компонентів за семантикою і переростанням в одне слово: *письменниця-постмодерністка, студентка-магістрантка, сестра-хазяйка, поетеса-початківця, акторка-красуня*.

Деякі фемінітиви – композити й юкстапозити – потрапили до української мови з інших мов: *вундервумен, бізнесвумен, автоледі, топмодель* – або виникли внаслідок гібридного словотворення, коли одна з основ питома, а інша запозичена, пор.: *топкрасуня, шоу-зірка, європані, порнозірка, токсикомата*. Такі назви засвідчують намагання мовців асимілювати іншомовні поняття, поєднавши їхні назви з питомими лексичними компонентами.

Отже, на сучасному етапі розвитку української мови осново- та словоскладання у сфері фемінітивотворення не дуже продуктивні.

2.3. Проблема варіантності та ненормативності творення фемінітивів у сучасному комунікативному просторі

Чимало досліджень в українській мові присвячено словотвірній фемінізації українського жіночого лексикону та проблемам варіантності парних іменників на позначення особи жіночої статі.

Варіантні форми фемінітивів – паралельні форми існування співвідносної похідної мовної одиниці як корелята чоловічого найменування, представленого в лівій частині дериваційного ряду. Кожен елемент варіантного рядка – це різні мовні одиниці щодо маскулізму, проте варіанти того самого деривата за значенням «особи жіночої статі»: жінка, яка займається політикою: *політичка, політикиня, політикеса*; жінка, яка займається журналістикою: *журналістка, журналістчиня, журналістеса*; жінка, яка перекупує, перепродує щось: *перекупка, перекупниця, перекупиця* тощо.

Варіантність виникає в мові саме через неусталеність моделей творення цієї лексико-граматичної групи різними способами. Процес утворення варіантних форм є цілком логічним, адже різні варіанти, конкуруючи між собою, поступово диференціюються та витісняють усі інші, залишаючи єдину нормативну форму, перевірену часом, близьку та зрозумілу мовцям тощо. Варто зазначити, що можливість варіантних реалізацій норми закладена в особливостях системи і структури української як і будь-якої іншої мови. Це природне явище, яке мало би залежати від стилю спілкування, сфери, комунікативних намірів тощо, проте на теперішньому етапі зумовлене світоглядними та гендерними пріоритетами, замість мовних, та схоже на некерований процес.

Спостерігаємо досить розлоге варіювання номінацій на позначення жінки на зразок *мовознавець* → *мовознавка*, *мовознавиця*, *мовознавчиня*; *мовець* → *мовкиня*, *мовчиня*; *літературознавець* → *літературознавка*, *літературознавиця*, *літературознавчиня*; *політик* → *політичка*, *політикиня*, *політикеса*; *політолог* → *політоложка*, *політологиня*, *політологеса*; *фотограф* → *фотографеса*, *фотографиня*, *фотографка*; *філософ* → *філософеса*, *філософиня*, *філософка*; *продавець* → *продавиця*, *продавчиня*, *продавальниця*, *продавчиня*; *покупець* → *покупниця*, *покупчиня*, *купувальниця*; *герой* → *героїня*, *геройка*; *канцлер* → *канцлериня*, *канцеляриня*, *канцлеркиня*, *канцлерка*; *правознавець* → *правознавчиня*, *правознавиця*; *історик* → *історичка*, *історикиня*; *вождь* → *вождиня*, *вождиця*, *вождиха*; *прозаїк* → *прозаїчка*, *прозаїця*, *прозаїкиня* та ін.

Мовознавці виокремлюють два типи словотвірних варіантів фемінітивів: словотвірні варіанти-синоніми та словотвірні варіанти-паралелізми. Словотвірні варіанти-синоніми класифікують як слова, утворені від різних спільнокореневих основ, проте які мають спільне словотвірне значення, граматичне значення жіночого роду та семантику жіночої статі. Наприклад, *визволитель* → *визволителька*, *визвольник* → *визвольниця*, *викривальник* → *викривальниця*, *викривач* → *викривачка*. Словотвірні

варіанти-паралелізми формують групу, у якій виникають паралельні словотвірні акти на базі однієї твірної основи. Приклади словотвірних варіантів-паралелізмів: *критик* → *критичка, критикия, критикеса*; *прозаїк* → *прозаїчка, прозаїкия, прозаїця*; *канцлер* → *канцлерка, канцлериня, канцлеркия, канцлериця, канцлерша*; *професор* → *професорка, професориця, професореса, професориса, професориня, професорша, професориха*.

Обираючи суфікс для творення фемінітивів, звертаємо увагу передусім не на значення слова, а на корінь, а саме: з якої мови походить, на який звук закінчується, чи діє правило чергування у процесі додавання афікса тощо. У деяких випадках актуалізовано й семантичну тенденцію, наприклад, коли суфікс *-ин-(-а)* використовують для творення номінацій жінок за професійною діяльністю в науковій сфері: *історикия, філологиня, математикия, фізикия*.

Існує кілька закономірностей щодо моделей фемінітивотворення. Перша полягає в тому, що до маскулізма насамперед варто додавати найпродуктивніший в українській мові суфікс *-к-(-а)*: *програміст* → *програмістка, продюсер* → *продюсерка, філософ* → *філософка, режисер* → *режисерка, юрист* → *юристка*. Цікавим є закон мовної аналогії, коли відповідно до пари слів *граф* → *графиня* утворюють і *фотограф* → *фотографиня, бібліограф* → *бібліографиня* тощо. Проте зіставлення двох дериваційних пар показує, що вони походять від різних твірних основ: *граф* від німецького *Graf* (від давньоверхньонімецького *grāvio, grāvo* «ватажок»); а *фотограф* і *бібліограф* із старогрецьких основоскладань: *φῶς* (род. в. *φωτός*) «світло» + *γράφω* «пишу», *βιβλίον* «книга» + *γράφω* «пишу». З огляду на це вважаємо некоректним дію мовного закону в цьому випадку, доречніше буде утворення жіночих назв із суфіксом *-к-(-а)*: *фотографка, бібліографка, лексикографка, картографка, демографка* тощо.

Якщо утворити жіночу назву з цим суфіксом не вдається, то варто спробувати інші. Наприклад, від чоловічих назв на *-ик, -ок, -ник, -ець* мовці утворюють фемінітиви із суфіксом *-иц-(-а)*: *вступник* → *вступниця,*

працівник → *працівниця*, *радник* → *радниця*, *танцівник* → *танцівниця*, *однодумниця* → *однодумиця*, *переможниця* → *переможниця*, *підприємниця* → *підприємниця*, *миротворниця* → *миротвориця*. Проте є й винятки, коли до слів *фізик*, *медик* не вдається додати цей суфікс, тоді утворюють слова *фізичка*, *медичка*, проте вони втрачають свою конотацію, адже *фізичка* – вчителька або викладачка фізики, а *фізикиня* – фахівчиня з фізики; *медичка* – це студентка медичного інституту або факультету, але якщо йдеться про фахівчиню з медицини, тоді перевагу варто надати «нейтральному» слову *медикиня*.

Варто зазначити, що у варіантних формах *знавиця* і *знавчиня* органічною і давно випрацюваною є форма з суфіксом *-иц(-а)*. Тому форми *мовознавчиня*, *кінознавчиня* краще замінювати на *мовознавиця*, *кінознавиця*, *літературознавиця* тощо.

Суфікс *-ин(-а)* додаємо до слів, до яких неможливо додати *-к(-а)* або *-иц(-а)*: *ворог* → *ворогиня*, *член* → *членкиня*, *шеф* → *шефиня*, *йог* → *йогиня*, *прозаїк* → *прозаїкиня*, *педагог* → *педагогиня*, *стратег* → *стратегиня*, *антрополог* → *антропологиня*, *археолог* → *археологиня*, *гастроентеролог* → *гастроентерологиня*, *геолог* → *геологиня*, *етнолог* → *етнологиня*, *ідеолог* → *ідеологиня*, *культуролог* → *культурологиня*, *офтальмолог* → *офтальмологиня*, *політолог* → *політологиня*, *психолог* → *психологиня*, *соціолог* → *соціологиня*, *теолог* → *теологиня*, *технолог* → *технологиня*, *філолог* → *філологиня*. Щоправда, в окремих випадках спостерігаємо змагання суфікса *-ин(-а)* із суфіксом *-к(-а)* (*арбітриня* / *арбітерка*; *педіатриня* / *педіатерка*, *психіатриня* / *психіатерка* / *психіаторка*), а також із суфіксом *-иц(-а)* (*аналітикиня* / *аналітиця*; *генетикиня* / *генетиця*; *кібернетикиня* / *кібернетиця*; *критикиня* / *критиця*; *математикиня* / *математиця*; *теоретикиня* / *теоретиця*; *фізикиня* / *фізиця* та ін.).

Додавання суфікса *-ин(-а)* до основи на *-ець* зумовлює чергування приголосних *ц* → *ч*: *борець* → *борчиня*, *мовець* → *мовчиня*, *продавець* → *продавчиня*, *творець* → *творчиня*, *знавець* → *знавчиня*, *гравець* → *гравчиня*,

фахівець → *фахівчиня*, *видавець* → *видавчиня*, *покупець* → *покупчиня*, *виборець* → *виборчиня*, *боєць* → *бійчиня*; *ц* → *к*: *мистець* → *мисткиня*, *жрець* → *жрекиня*. Цей суфікс притаманний західнослов'янським та південнослов'янським мовам, натомість обмежений у російській та білоруській мовах, тому відродження цього форманта в українській мові свідчить про повернення до європейського мовного простору. Поширення фемінітивів із цим суфіксом вважаємо спробою деколонізації від словотворення російської мови.

Формант *-ес(-а)*, як правило, поєднують із чужомовними основами, пор.: *поетеса*, *баронеса*, *стюардеса*, *клоунеса*, *деканеса*, *мереса*, *міністреса*. Такі фемінітиви звучать дещо претензійно, що зумовлює обмежене застосування цього суфікса.

Деякі фемінітиви звучать «грубо», наприклад *біоенергетичка*, або кумедно – *містичка*. Проте українська мова надзвичайно ресурсна і гнучка, тому дає змогу легко долати складні ситуації. Наприклад, замість суфікса *-к(-а)*, який може додавати фамільярного чи й зневажливого значення (*фізичка*, *хімічка*), чи якщо важко одразу знайти вдалу милозвучну форму, можна висловитись в інший спосіб: *фахівчиня* / *спеціалістка з біоенергетики*, замість *біоенергетичка*. Іноді допомагають іншомовні слова: *амбасадорка*, скажімо, замість *посолка* від *посол*.

Оскільки саме російська мова зумовила зменшення або повне зникнення фемінітивів, які були закорінені в мові, зараз виникає чимало кепкувань російськими пропагандистами з цієї лексичної групи та з теми гендерної рівності. Красномовними є заголовки, як-от «К чему приведет гендерный гопак», у таких статтях росіяни розмірковують про роль жінок в українській політиці та армії. Жіночий рух та прагнення зрівнятися у правах з чоловіками вони ще в 2021 році пояснювали втручанням «американских кураторов» в Україну, які нібито «насаждают радикальный феминизм». На одному з маніпулятивних сайтів писали, що насправді феміністки допомагають бізнес-гігантам, просуваючи чайлдфрі та одностатеві стосунки

– щоб люди не мали дітей, не створювали звичайні сім'ї і їм не було кому заповідати свою приватну власність. Така позиція є для нас зрозумілою та логічною, адже прагнення підпорядкувати українську державу спостерігаємо у всі часи нашої історії, тому те, що відокремлює нас від росіян – це завжди причина осуду та насміхань з їхнього боку.

Як правило, варіантні форми спричиняють запеклі дискусії між мовцями, особливо в мережі «Інтернет», адже, користуючись новою редакцією Українського правопису, ми маємо перелік суфіксів, за допомогою яких можна утворювати різні фемінітиви, проте не маємо правила, яке б коригувало, який саме суфікс буде доречним для того чи іншого слова, тому й виникають ланцюги варіантності: *боєць* → *бійчиня, бійчиця, бійщиця, бійчиха, бійка, боєчка, бійцеса, боєцилогиня, бойниця; живописець* → *живописка, живописиня, живопищиня, живописчинка, мисткиня з живопису, мистичиня, мистичка, малярка, художниця пані живописець, скорописка, малювальниця; коваль* → *ковалиха, ковалівна, ковалиня, ковалиця; писар* → *писариха, писарівна, писариня, писарчиня; маляр* – *маляриха, малярівна, маляриня, маляриця; кравець* → *кравчиха, кравчівна, кравчиня, кравщиця; вчитель* → *вчительша, вчителівна, вчителька, вчительиця; журналіст* → *журналістиша, журналівна, журналиня, журналістकिनя*. Форми, які трапляються з суфіксом *-и(-а)*, не нормативні, адже їх утворено за дериваційними нормами російської мови.

Варто зазначити, що потрібно уникати додавання фемінних суфіксів до вже наявного фемінітива: *колега* → *колегиня, голова* → *головиня, поп-зірка* → *поп-зіркиня* тощо. Процес утворення таких слів називають гіперфемінізацією.

Незважаючи на здатність української мови продукувати необхідні фемінітиви, є чинники, які ускладнюють цей процес. До них належить те, що фемінітиви не можемо утворювати від слів, які позначають професії, військові звання, посади, що були й нині залишаються переважно чоловічими (*боксер, кадет, генерал*). Однією з проблем творення нових слів для найменування осіб за професією зі значенням особи жіночої статі може бути

наявність у лексичній системі слів, які вже функціують у мові з неособовим значенням. Є обмеження на вживання тих слів жіночого роду на позначення національностей, де існує омонімія з уже усталеними термінами, які мають інше тлумачення: *болгарка* – «електрична дискова пила»; *угорка* – «сорт сливи»; *чешка* – «вид спортивного взуття для приміщень»; *панамка* – «зменшувальне від «панама» (літній капелюх)»; *фінка* – «фінський ніж» (СУМ 11). Саме тому складно дібрати фемінітиви, наприклад, до таких назв осіб чоловічої статі: *пілот*, *косар*, *вівчар*, *жниввар*, *митник* тощо, адже такі слова вже є в мові, а саме: *пілотка* – «літній формений головний убір у деяких військовослужбовців»; *косарка* – «сільськогосподарська машина для косіння трави, збіжжя»; *вівчарка* – «назва породи собак, яких використовують переважно для охорони отари овець, складів», *електричка* – «поїзд, що рухається по електричній залізниці», *штукатурка* – «будівельний розчин із суміші в'язучих речовин, піску й води, яким покривають поверхню будівель, внутрішніх приміщень» тощо. Таку ж лексичну невідповідність спостерігаємо і в іменниках *друкар* → *друкарка*, *секретар* → *секретарка*. У таких випадках доданий суфікс *-к(-а)* змінює лексичне значення слів, що може ускладнити розуміння мовців одне з одним та спричинити непорозуміння. Крім того, існує чимало професій, від яких важко утворити фемінітиви, наприклад, *мер*, *посол*, *майор*, *прес-секретар*, *член-кореспондент*, *живописець*, *арбітр* тощо. Однією з причин є те, що ці професії спочатку були чоловічими, проте не вважаємо її надто вагомою, щоб відмовитися від вживання наявних і творення нових фемінітивних форм. Деякі науковці вважають, що до таких маскулізмів варто додавати слово «пані» (*пані посол*, *пані майор*, *пані арбітр*) або шукати слова-замінники в інших мовах (замість *пані посол* вжити слово *амбасадорка*, замість *пані мер* – *очільниця міста*, *міська голова*). Проте варто дбати про характерну особливість нашої мови, яка полягає в узгодженні слів за родовою ознакою, відповідно сполука *пані посол* не відповідає цій вимозі і не є, на нашу думку, нормативною.

Українська мова гнучка та багатогранна, тому має всі засоби для відображення жіночої статі в агентивних назвах. Яскравим прикладом гнучкості нашої мови є те, що слово «дояр» утворилося від слова «доярка» шляхом редеривації, оскільки чоловіки пізніше опанували цю професію та потребували відповідної для цього назви. Випадки, коли найменування особи чоловічого роду є вторинним щодо іменника жіночого роду, не набули продуктивності, тому лише окремі іменники закріпилися в сучасній українській літературній мові: *відьма* → *відьмак*, *удова* → *удівець*.

Варто зазначити, у Словнику української мови 1970-1980 рр. наведено понад 3500 фемінітивів, чимало з яких марковані як розмовні чи зневажливі, що обмежує сферу вживання жіночих номінацій та дає підстави використовувати їх лише в розмовному, художньому та публіцистичному стилях. Проте наразі фемінітиви дедалі частіше потрапляють до різних сфер спілкування, що зумовлює необхідність ретельного вивчення та дослідження цієї теми.

Великий вплив на словотвірну фемінізацію чинить і політична арена. Після подій Помаранчевої революції у мові, а особливо в заголовках газет та новин, масово з'явилися такі фемінітиви: *народна депутатка*, *прем'єрка*, а після Революції гідності, початку війни на Донбасі почалося масове поширення жіночого назовництва: *автомайданівка*, *адвокатка*, *амбасадорка*, *антикорупціонерка*, *волонтерка*, *держпосадовниця*, *держслужбовиця*, *добровольиця*, *євродепутатка*, *майданівка*, *переселенка*, *справедливиця*, *урядовиця*, *юристка*. Це зумовлено необхідністю жінок брати активну участь у громадському житті та зміною суспільної думки щодо важливості не тільки чоловічої праці, а й жіночої. В останні роки під час антитерористичної операції на сході України жінки почали протистояти ворогові на рівні з чоловіками, тому відбулося відчутне поповнення фемінної лексики такими новотворами: *бійчиня*, *атовка*, *атошниця*, *військовослужбовиця*, *танкістка*, *добровольиця* тощо. Від початку російсько-української війни фіксуємо в мові ЗМІ, інтернет-джерелах, соціальних

мережах ще більше фемінітивів на позначення жінок, які воюють на фронті, які постраждали від війни: *воїнка, бандерівка, націоналістка, біженка, переселенка*. Найбільш експресивними номінаціями вважаємо назви жінок з ворожого боку: *рашистка, ватниця, орчиха, кацапка, Ваниха*. Виникнення нових позначень жінок за кілька місяців після появи воєнних проблем вказує на узвичаєність фемінітивотворення та природність цього процесу в українському комунікативному просторі.

2.4. Комунікативно-функційні особливості вживання фемінітивів

Оскільки в мові довгий час кількісно переважали маскулізми, а фемінітиви були обмежені розмовним, художнім та публіцистичним стилями, це залишило свій відбиток на використанні в офіційно-діловому та науковому стилях форм чоловічого роду, навіть якщо мова йде про жінку. На нашу думку, навіть у діловому мовленні краще використовувати гендерно-симетричні форми звертання до груп людей різної статі, наприклад: *Шановні учні та учениці! Шановні учасники та учасниці конференції! Вітаємо всіх продавців та продавчинь зі святом!*). Слова на позначення людини за професією, посадою чи видом діяльності варто вживати в жіночому роді, якщо йдеться про жінку (*учителька, учительки; школярка, школярки; заступниця, заступниці*). Ми вважаємо, що наповнення лексики фемінітивами уможливить збагачення української культури і лінгвістики. Саме тому, використовуючи у побуті, в усному та писемному мовленні гендерні звертання, лаконічно інтерпретовані до певної статі, ми зможемо подолати основний мовний стереотип, який, виникаючи на лінгвістичному рівні, проникає в міжособистісні стосунки. Це, насамперед, важлива передумова для інтеграції в толерантний цивілізований простір, до якого намагається увійти наша країна. Нова генерація мислення, чітка гендеризована лексика, національний світогляд – фундаментальні передумови для створення нового менталітету сучасного українця – європейця.

Фемінітиви наявні сьогодні в усіх функціональних стилях української літературної мови, що забезпечує нормативне використання лексики відповідно до потреб і вимог мовців. Проте використання жіночих номінацій не рівномірне в усіх стилях, адже в деяких (офіційно-діловому, науковому, конфесійному) ця категорія слів є чітко регламентованою й кодифікованою на письмі, а в інших (художньому, публіцистичному, розмовному, епістолярному) використовують усе фемінітивне багатство української мови.

Кожний стиль виявляє певну специфіку щодо використання фемінітивів. Найбільшою мірою їх використовують у художньому стилі, для якого категорія жіночих номінацій є невід'ємною лексико-граматичною групою слів. У будь-якому жанрі і напрямі художнього стилю представлені більшою чи меншою мірою всі тематичні групи слів, а постійно й активно використовуваними є назви жінок за родинними зв'язками, за стосунками між людьми. Як правило, тут переважають фемінітиви за біологічною ознакою, рисами характеру, поведінкою: *Жінка перш за все – життя творителька* (Шевчук 2018, erlib.com); *...лікарка* стонула плечима... (Забужко 2014, с. 15); *...на заклик! просто космонавтка, чи то пак, астронавтка...* (Забужко 2014, с. 8), *Кузькіна-Мать* замість *Марфи* – це занадто, тим паче, що викладала рідну мову тезка суворой середньовічної *правительки* не в заміру краще від носійки стійкого фразеологічного прізвиська (Батурин 2016, с. 67), *Любили Вальку в селі. Хіба півдівоньки заздростили такій любій усім чарівливиці* (Куява 2013, с. 13), *Овва!* – оцінила *Жанночка Катрине* жіноче єство. – *Іди спати, філософине* ... (Дашвар 2016, с. 198), *Цей-таки вітер підхопив і поніс половину Марусиного війська разом з отаманишею* (Шкляр 2014, с. 95) та багато ін. Фемінні номінації виконують такі функції: художнє увиразнення, характеристика персонажа, емоційно-оцінне забарвлення, виокремлення жінки та увиразнення її суспільної ролі та цінності.

Для публіцистичного стилю фемінітиви становлять одну із затребуваних категорій слів, особливо за останні десятиріччя. Із

розширенням та збагаченням власного медійного простору до його різновидів улилося досить багато нової фемінітивної лексики, що сформувалася з використанням питомих і запозичених словотворчих засобів, шляхом різноманітного їхнього поєднання, демонструючи таким способом гібридизацію сучасного фемінікону. Засоби масової інформації – джерело популяризації найновішої фемінітивної лексики, що відображає розширення професійної діяльності й зайнятості жінок узагалі, наприклад: *плавчиня, вітрильниця, топмодель, фотомодель, рівненка, луганка, служниця, покоївка, гувернантка*. Використання фемінітивів у сучасних українських ЗМІ може засвідчувати прагнення поширювати та популяризувати ідеї гендерної рівності та дотримуватися чинної мовної норми (Український правопис 2019 року). У публіцистичному стилі переважають фемінітиви за професійною сферою (*Заступниця Голови Верховної Ради України Олена Кондратюк* закликає жителів тимчасово окупованих територій не брати участі у провокативних псевдореферендумах (телеграм-канал); як повідомив Грабовський, 25 вересня в другій половині дня **медпрацівниця** привела до нього в кабінет пацієнта з кульовим пораненням («Радіо Свобода»); **вчителькою** року стала **філологиня** з Мелітополя («Укрінформ»); **фотографиня** влаштувала безкоштовну фотосесію, аби жінки мали світлина для флешмобу в День хустки («УНІАН»); **доцентка** ВНТУ представить Україну на конкурсі краси) («МІСТО»); за політичними (Колишня генеральна **прокурорка** Ірина Венедиктова заявила, що приймає відставку, організовану президентом Володимиром Зеленським, але заперечує, що в Офісі генпрокурора працювали колабораціоністи («Суспільне Новини»); територіальними ознаками (*Наша країна об'єднала безліч культур та націй: єврейки, татарки, ромки, полячки, вірменки – це теж українки* («Українки»); за ставленням чи відношенням до війни (Українську **волонтерку** та **парамедикиню** Юлію Паєвську (Тайру) звільнили з російського полону, заявив у вечірньому зверненні президент Володимир Зеленський («Радіо Свобода»)), які виконують функції ідентифікації жінки,

поваги до її професійного зростання, виду занять. У мас-медійному дискурсі багато обговорюють причини вживання фемінітивів та критикують цей процес. У ЗМІ фіксуємо переважно позитивні оцінки вживання фемінітивів (*Це ми, власне, до чого? А до того, що Уряд прийняв нову редакцію Українського правопису. І у цій версії закладено вживання фемінітивів! Тож це не жарт, і не анекдот. А нові правила вживання української мови. Тепер усе офіційно. Тож вчимося разом: **авторка, редакторка, директорка, майстриня, плавчиня...** («Укрінформ»)), а в соцмережах, навпаки, спостерігаємо іншу ситуацію. Пересічні носії мови критично ставляться до вживання фемінітивів, висміюють новітні лексеми, засуджують таке слововживання, зокрема, це стосується представників чоловічої статі: *Чи так багато жінок-академіків, щоб ради цього ламати язик?* (із соціальних мереж); *Нехай закидають мене гнилими і дорогими цьогоріч помідорами філологи та історики, але хто така «фотографиня»? Жінка-фотограф, яка має титул графині чи **графиня**, яка займається фотографією?* (із соціальних мереж) та ін. Різне ставлення мовців до вживання фемінітивів знаходимо й у фрагментах інтерв'ю: *Я – філолог. Категорично проти. Страшенно дратує. Не хочу бути **директоркою, філологинею**. Тьху* («Українська правда»); *Протягом навчання у Могилянці я помітила досить потужну хвилю протесту й просто «грапрестолівську» боротьбу за впровадження фемінітивів будь-де й будь-коли. Звичайно, нові лексеми на кшталт **режисерка й філологиня** безпосередньо мові не зашкодять: значно більше її засмічують англіцизми. Однак, насамперед людина будь-якої професії має збудувати собі репутацію справжнього професіонала, а вже потім звертати увагу на номінативні фактори* («Хмарочос»).*

У розмовному стилі фемінітивна лексика наявна в такій самій кількості, як у художньому та публіцистичному, але з певними відмінностями. Оскільки розмовний стиль обслуговує активне спілкування в побутовій і професійній сферах, то використання назв жінок у повсякденному живому мовленні спрямоване на забезпечення

безпосереднього невимушеного спілкування. Унаслідок цього найбільш продуктивними є загальновживані й стилістично нейтральні фемінітиви, а зі стилістично маркованих – здрібніло-пестливі, згрубіло-зневажливі, просторіччя, жаргонізми, діалектизми, рідко використовується абстрактна, застаріла, нова, іншомовна лексика. Оскільки розмовному стилю властива неусталеність, відхилення від норми, то дуже часто тут використовують такі фемінітиви: *директорша, кіоскерша, отаманиша, хімічка, біологічка, продавщиця*. Фемінні номінації виконують оцінне навантаження, мають експресивне забарвлення, на зразок: *баба, бабуса, бабусенька, бабця, бабега, бабоньки*. Часто використання ненормативних форм у розмовному стилі пов'язане з діалектологічними особливостями певного регіону, а не навмисним порушенням норми. Для розмовного стилю також характерні фемінітиви, утворені лексико-семантичним способом: *мегера, чума, кобила* тощо.

У науковому стилі вживання фемінітивів дуже обмежене, численність і різноманітність фемінітивів характерна найбільшою мірою для наукових джерел, орієнтованих на фемінітивну, гендерну, історичну та іншу спеціально жіночу проблематику: *Як засвідчують праці основоположниць і провідних теоретикинь квір-теорії (Дж. Батлер, І. К. Седжвік, Дж. Халберстам) в концепт «квір» закладена іманентна нестабільність і множинність значень* (Червінська 2015, с. 62); *Мовознавиця* побудувала роботу на основі аналізу суфіксальних дериватів із модифікаційним словотвірним значенням жіночості в новій українській мові (Брус 2019, с. 20). У таких розвідках з'являється багато нових найменувань жінок, актуалізується давня, запозичена, розмовна й іншомовна фемінітивна лексика.

В офіційно-діловому стилі функціонування фемінітивів зводиться до вузьких меж. В офіційному стилі використовують іменники чоловічого роду на позначення і чоловічої статі, і жіночої. Унаслідок цього з'являється неузгодженість родових форм присудка чи означення, коли з іменниками

чоловічого роду вживають дієслова минулого часу або прикметники чи займенники в жіночому роді: *академік написала, справедлива директор, вона талановита фізик* тощо. Таке явище дослідники називають синтаксичною фемінізацією. Оскільки поширення воно набуло ще в часи радянського союзу (наприклад, *перша жінка-космонавт*), то вважаємо таку традицію не доречною в умовах сучасного розвитку мовних тенденцій. Проте останнім часом фемінітиви починають з'являтися в офіційних документах, хоч і досить обмежено: *Перша заступниця міністра Е. Джарапова; Від імені колективу Генеральна директорка театру, заслужена працівниця культури України Н. М. Бабіч; Після розірвання шлюбу позивачка просила залишити їй прізвище, набуте в шлюбі; Суд встановив, що відповідачка...; Як вважає скаргниця...* (див. Додаток В. Документи з фемінними номінаціями).

Уживання іменників чоловічого роду та обмежене використання фемінітивів в офіційно-діловому стилі закріплене мовною традицією та правилами етикету. Таку тенденцію знаходимо й в інших слов'янських мовах, наприклад у польській, що може свідчити про наслідок позамовних впливів, які характеризують нижчий статус жінки, або ж стосується принципів сучасної політкоректності задля приховання вказівки на стать.

В епістолярному стилі української мови функціонування назв жінок подібне до художнього, тобто використовується майже вся фемінітивна лексика, яка здебільшого виконує функцію інтимізації та емоційної оцінки, тому тут переважають фемінітиви зі зменшено-пестливим значенням (*авантюристочка, аферисточка, лаборанточка, мадамочка, студенточка, сестричка, ненька, донечка, племінничко*). У листах до своїх дружин українські класики використовували здебільшого узвичаєні та метафоризовані фемінітиви: («*Ти тільки не дмися, дівчинко*» (В. Симоненко), «*Ще раз дякую, кохана моя*», «*Зозулько моя садова*», «*Ти моя найдорожча, найкраща, найласкавіша, наймиліша, найсолодиша, найтихіша, найпотаємніша моя лебідка білокрила*» (В. Стус). У конфесійному стилі активно використовують фемінітиви, збережені з давніх часів, додаючи деякі

нові поодинокі зразки: *ліценціатка із біблійних наук, докторантка богослов'я, катехитка*.

У нашій державі розширення слововжитку фемінітивів сприймають по-різному: дехто захоплюється цим, хтось ставиться до цього нейтрально, інші ж засуджують таке мовне явище. Прибічники слів на позначення жіночої статі вказують на те, що в мові давно існує традиція, яка передбачає утворення жіночих номінацій за професією, соціальним станом тощо, крім того, є чимало словотвірних засобів, які дозволяють розширювати цю традицію. Опоненти ж вважають, що таким чином відбувається фонетичне й структурне насилля над мовою (наприклад, утворення «неприродних» слів *вождиця, ворогиня, математикиня, мерка*) та зникає певна однозначність (наприклад, у висловленні «*вона є однією з кандидаток на посаду президента*» виникає заплутаність, чи є, крім кандидаток, кандидати чоловічої статі).

Поширення фемінітивів у сучасному мовленні зумовило утворення чималої кількості іронічних афоризмів, що висміюють упереджене ставлення певної частини суспільства до назв жінок. Наприклад: *Математикиня: розуміє восьмивимірний простір. Люди в інтернеті: не розуміють фемінітиви (із соціальних мереж); Спочатку батьки виховували мене, а тепер я їх: через мене тато ходить в магазин із шоперами і торбинками, а мама вживає фемінітиви (із соціальних мереж). Деякі з них стосуються сучасних подій російсько-української війни: Загін бійниць-стрілиць враз покладе ворогів ниць! (із соціальних мереж); За правилами творення в українській мові: якщо чоловік орк, то жінка – вдова (із соціальних мереж); (із соціальних мереж).*

У соціальних мережах знаходимо чимало прикладів обігрування фемінітивів у жартах, мемах тощо, що свідчить про розширення досвіду вживання фемінної лексики. Додаток А. Меми, жарти на тему фемінітивів об'єднує зображення, які ілюструють несприйняття великою частиною населення цієї лексико-граматичної групи та висміювання дивного звучання

деяких новотворів. Поширення таких зображень свідчить про актуальність та популярність цієї теми, адже «антиреклама» – це теж гарна можливість поширювати жіночі номінації в широкі маси. **Додаток Б. Мемі, жарти з використанням фемінітивів** охоплює зображення, які з'явилися в період російсько-української війни. Таке стрімке поширення жартів на тему жіночих назв свідчить про розвиток мови, суспільство хоч і поділилося на противників та прихильників цієї лексико-граматичної групи, проте других значно більше, саме така «народна творчість» у соціальних мережах поширює думку про необхідність та важливість ухвалення жіночих номінацій в активний мовний дискурс. У **Додатку В. Документи з фемінними номінаціями** зібрано офіційні документи, які підтверджують позицію щодо необхідності вживання фемінітивів у всіх функціональних стилях мови.

Крім цього, існує безліч брендів, які виготовляють різноманітний одяг, прикрашений словами-фемінітивами, що засвідчено у **Додатку Г. Фото продукції з фемінітивами**. Різнорозмірні футболки чи світшоти зі словами «Серцеїдка», «Дослідниця» та ін., шкарпетки з написами «Винахідниця», «Агентка», «Поетка» тощо, з одного боку, популяризують цю лексико-граматичну групу слів, з іншого – відображають її актуальність, відповідність світоглядним потребам носіїв одягу, адже якщо його продають, на нього є попит.

Висновки до розділу 2

Отже, лексико-граматична група фемінітивів у сучасній українській мові дуже широка й розгалужена. За семантикою виділяємо 7 груп фемінітивів, кожна з яких складається з підгруп. Найбільш численними є групи за сферою діяльності та світоглядними ознаками, серед яких найпродуктивніші підгрупи назв жінок за родом діяльності, професією, посадою, інтересами та особливостями поведінки. Найактивніше поповнюються семантична група фемінітивів, актуалізованих унаслідок вторгнення росії в Україну, серед них підгрупа назв жінок із ворожого боку

та тих, хто підтримав ворога. Крім того, багато фемінітивів виникає в підгрупі назв за професією чи посадою, адже якщо раніше жінку оцінювали за якісь риси зовнішності чи характеру, то останнім часом виникає все більше фемінітивів, які показують її професійну майстерність. Наповненість груп і підгруп залежить від суспільних, економічних та політичних чинників, які відбуваються одночасно з мовними змінами.

Фемінітивотворення сучасної української мови представлене такими способами: суфіксальним, морфолого-синтаксичним, лексико-семантичним, префіксальним, осново- та словоскладанням. Найпродуктивнішим серед них є суфіксальне словотворення, що дозволяє формантам поєднуватися з усе новими видами твірних основ (складноскороченими словами, неологізмами тощо).

Новизна, стрімке поширення фемінітивів і некодифікованість їхнього творення спричинили виникнення численних варіантних форм жіночих номінацій. Конкурування кількох назв як дублетних для вираження одного поняття з поступовою диференціацією та ймовірним витісненням одного найменування іншим загалом вважаємо природним. Щоб не допустити непорозумінь та мовних конфліктів, варто уникати немилозвучних форм та омонімії, обирати найбільш компактний, естетичний та органічний іменник, враховуючи чергування та спираючись на традиції словотворення.

У різних функціональних стилях мовлення фемінітиви виконують низку важливих, але неоднакових функцій. Мовці найактивніше вживають жіночі номінації в художньому, розмовному та публіцистичному стилях для увиразнення суспільної ролі жінки та її емоційної характеристики. Якщо в художньому дискурсі фемінітиви сприяють образному увиразненню, то в публіцистичному – ними засвідчують повагу до професійного заняття жінки, а в епістолярному – досягають інтимізації наративу. У науковому та офіційно-діловому стилях фемінітиви використовують дуже обмежено, це зумовлено консервативністю й регламентованістю цих стилів мовлення.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ФЕМІНІТИВІВ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МОЛОДІЖНОМУ МОВЛЕННІ

3.1. Алгоритми соціолінгвістичного опитування молоді

Ставлення молоді до фемінітивів є надзвичайно важливим у нашому дослідженні, адже саме представники цієї вікової категорії – творці тих чи інших мовних тенденцій, опосередковано від їхнього сприйняття залежить перспектива вживання в майбутньому цієї лексико-граматичної групи. Останнім часом молодь дуже активно використовує жіночі номінації в мовленні, цьому сприяє її схильність до епатажності, емоційного реагування на довкілля, слідування моді, пошуку нових оригінальних засобів самовираження.

Оскільки молодь завжди реагує на всі нововведення дуже жваво, неупереджено та незаангажовано, це дозволяє простежити нам, якою ж є реакція цієї вікової групи на введення в активний мовний процес жіночих номінацій, здебільшого на позначення професійної сфери, з якими в мовців виникає найбільше проблем та суперечностей. Мова молоді – це складна підсистема, яка характерна багатьма специфічними рисами, що відрізняють її від мови інших груп суспільства, та містить елементи деяких інших підсистем (професіоналізми, жаргонізми, діалектизми тощо).

Основним завданням анкетування було з'ясувати такі питання:

- обізнаність опитуваних із терміном *фемінітив*;
- уживаність жіночих номінацій у мовленні респондентів;
- ставлення мовців до використання таких слів;
- уміння молоді утворювати фемінітиви.

Для більшої об'єктивності наших спостережень та для кращого розуміння молоді ми провели соціолінгвістичне дослідження, яке допомогло з'ясувати різні аспекти функціонування фемінітивів. Основною гіпотезою експерименту було припущення, що сучасна українська молодь досить добре

обізнана з проблемою вживання фемінітивів і має достатні компетентності для їх утворення.

Соціолінгвістичне дослідження складалося з трьох етапів:

- підготовчого;
- власне опитування;
- обробки зібраного матеріалу.

Перший етап передбачав створення анкети, яка розрахована на людей віком від 12 до 30 років. Питання дібрані таким чином, щоб охопити певні аспекти: 1) уявлення молоді про фемінітиви; 2) фактори, які впливають на сприйняття цієї групи слів (вік, стать, освіта, галузь); 3) вміння утворювати фемінітиви від популярних лексичних груп: професіоналізмів та сленгізмів.

Анкета для анонімного опитування містила 4 питання довідкового характеру (вік, стать, освіта, сфера діяльності) та 10 питань, що стосувалися фемінітивів у молодіжному мовленні:

1. Ваш вік.
2. Ваша стать.
3. Ваша освіта.
4. Сфера Вашої діяльності.
5. Чи відоме Вам поняття фемінітив?
6. Чи вживаєте Ви у своєму мовленні нові назви осіб жіночої статі?
7. Новітні назви жінки, на зразок *філоложка*, *політичка*, *канцлериня*, *міністреса* та ін., на вашу думку.
8. Який фемінітив, на ваше переконання, буде доречнішим до слова *астролог*?
9. Який фемінітив, на ваше переконання, буде доречнішим до слова *блогер*?
10. Який фемінітив, на Ваше переконання, буде доречнішим до слова *френд*?
11. Який фемінітив, на ваше переконання, буде доречнішим до слова *держслужбовець*?

12. Який фемінітив, на ваше переконання, буде доречнішим до слова *краш*?

13. Який варіант речення Вам найбільше подобається?

14. Який новий фемінітив Ви нещодавно почули і вважаєте його вдалим?

Майже до кожного питання ми додавали відкриту відповідь, щоб не схилияти опитуваних до дібраних нами варіантів, а дати змогу написати свій. Обмеження віку 12-30 років впливає з теми нашого дослідження, адже нас цікавила думка групи суспільства, від якої найбільшою мірою залежить укорінення або зникнення фемінітивів у мові. Ми намагалися простежити різні залежності від віку, статі тощо та охопити якомога більше професійних галузей, що дозволило б зробити висновки про населення, яке може не мати ніяких професійних знань про жіночі номінації.

Другий етап полягав у проведенні опитування, яке відбувалося з 8 до 18 серпня через платформу «Гугл Форми», що дозволило зберегти анонімність опитуваних та охопити якнайбільшу аудиторію з різних міст та сфер. Анкету поширювали через соціальні мережі «Інстаграм», «Фейсбук», «Вайбер» та «Телеграм» для учнівської та студентської молоді. Загальна кількість осіб, які взяли участь в експерименті, – 146. Проте загальна кількість інформантів не свідчить про таку ж кількість відповідей на кожне запитання.

На третьому етапі ми обробляли зібраний матеріал, визначали кореляції між відповідями та робили певні висновки.

Серед анкетованих за віковими категоріями виокремлено чотири групи: найчисленнішою є група від 12 до 16 років (68 осіб – 47%), другою за кількісними показниками є група від 17 до 21 років (37 осіб – 25%). Ці групи становлять більше половини опитуваних, що свідчить про домінування осіб молодшої вікової категорії – від 12 до 21 року (понад 70%). Значно меншою мірою представлено вікову групу від 22 до 23 років (27 осіб – 19%), серед якої основну частину становили студенти закладів вищої освіти. Найменше представлено осіб старшого віку – від 23 до 30 років (13 осіб – 9%).

Зважаючи на це, зазначимо, опитування охопило всіх носіїв молодіжної групи на підставі вікового критерію.

Наступним завданням було вказати стать. Усі опитувані обрали чоловічий або жіночий варіант. На це запитання також отримали 146 відповідей. На жаль, представників чоловічої статі в експерименті взяло участь набагато менше, ніж жіночої. В абсолютних цифрах чоловіків – 33 особи (23%), а жінок – 113 осіб (77%). Ми наполегливо закликали долучитися до експерименту чоловіків, але вони переважно ігнорували завдання або відмовлялися відповідати. Вважаємо, що результат експерименту все ж таки більшою мірою відображає жіночу позицію, а не чоловічу, проте ті результати, які ми отримали від чоловіків, допомогли нам простежити певні закономірності та відкинути деякі стереотипи.

Крім цього, для нас важливою є освіта опитуваних, адже від цього теж залежить рівень сприйняття мовних одиниць. Більшість анкетованих із середньою освітою – 74 особи (52%), що дозволяє нам простежити тенденції мовного виховання та проблеми, які виникають в шкільному середовищі. Меншою є кількість з вищою освітою, серед них з неповною вищою – 32 особи (19%), з повною вищою – 74 особи (52%), решта інформантів не дали відповідей.

Чинники впливу на сприйняття фемінітивів у молодіжному середовищі

Відповіді опитаних ми проаналізували в різних аспектах. Аспект 1, що відповідає п'ятому питанню, – учасникам запропонували вказати, чи знають вони, що таке «фемінітив». Виявилось: 117 осіб знають, що означає цей термін (80%), 27 особам не відоме тлумачення цього слова (19%), ще двоє не впевнені (1%). Насамперед ми сформулювали це запитання орієнтовного характеру з метою «відсіяти» тих, хто не бажає брати участь в опитуванні. Лише двоє з інформантів вирішили на це запитання не відповідати, що є невисоким показником відмов. На нашу думку, відповідь на це запитання не дає об'єктивного уявлення про реальне знання мовців цього терміна,

оскільки загальна настанова анкети вказує на наше бажання отримати відповідь щодо функціонування фемінітивів, тобто відразу зрозуміло, що ми визнали цю групу чинними номінаціями, звідси – бажання опитаних підлаштуватися під поставлене завдання. Отримані результати подані в додатку (**Додаток Д. Результати опитування**).

Аспект 2, який відповідає шостому питанню анкети, дозволив визначити, чи вживає молодь фемінітиви у своїй мові. Ми отримали 145 відповідей: схвально відповіли 116 осіб, що становить 79% загальної кількості опитуваних, натомість зафіксовано й категоричні відповіді, що вказують на наявність осіб, які не використовують і не планують використовувати фемінітиви – 27 осіб (18%), ще 3 зовсім не дали відповіді (3%). Проте цей аспект вимагав не просто відповідей «так» чи «ні», а також аргументації позиції інформантів, оскільки стосувався причин уживання фемінітивів. Відповідно 43% опитуваних відповіли, що поважають право жінок на власні назви за професійною ознакою, 21% опитуваних уживають свідомо, адже це характерна властивість української мови, 16% опитуваних використовують, бо їх уживають інші. Це свідчить про те, що інформанти стежать за тенденціями сучасної української мови і дотримуються чинного правопису, хоч і не завжди розуміють, що це особливість нашої мови. Крім цього, 2 варіанти з 3 запропонованих відповідають причинам соціального характеру, майже 75% від кількості опитуваних, схвально ставляться до цієї групи слів, убачають у вживанні фемінітивів і впровадженні їх до правопису не мовні, а соціальні чинники. Натомість 12% тих, хто не вживає, віддає перевагу традиційним позначенням жінки формою чоловічого роду та 5% опитуваних вважають фемінітиви абсурдними і неестетичними. Відмова вживання означена навіть за умови впровадження чинного правопису, отже, порушення правил мови для цих опитуваних не є причиною змінювати своє мовлення, уживаючи фемінітиви. Загалом ми маємо досить високі показники вживання фемінітивів – майже 80% відповідей. Намагаючись охопити як власне лінгвальні, так і екстралінгвальні чинники, ми запропонували основні

варіанти, але надали можливість інформантам не погодитися з переліком, вбачаючи в появі і вживанні фемінітивів інші причини. Отже, результати проведеного експерименту засвідчили тенденцію до вживання фемінітивів, респонденти визнають потребу у відповідних лексемах і готовність, зважаючи на соціальні та мовні чинники, використовувати фемінітиви. Отримані результати подані в додатку (**Додаток Д. Результати опитування**).

Аспект 3 на основі сьомого питання мав на меті визначити ставлення анкетованих до нових нестандартних форм жіночих номінацій, які або зникнуть з ужитку витісненням більш органічних або залишаться єдиним правильним варіантом, що залежить від самих мовців. 81 особа відповіла, що форми *філоложка*, *політичка*, *канцлериня*, *міністреса* жодним чином не впливають на статус жінки (57%), 34 особи вказали, що підвищують його (23%), ще 23 осіб вважають, що це приниженням жінки шляхом указання на її стать (16%). Це експериментальне питання показує здатність молоді адекватно сприймати новітні мовні виклики та розуміти, що мова – живий механізм, який має здатність утворювати багато нових варіантних форм, не шкодячи собі. Ми прагнули перевірити, чи загалом інформанти схильні до вживання неофемінітивів, чи віддають перевагу переважно традиційним. Крім цього, відповіді показали, що мовні явища молодь не пов'язує з соціальними перипетіями, адже відштовхується не від вікової традиції, коли всі професії були чоловічими, а від того, що є модним та може допомогти знайти якомога більше друзів чи однодумців.

Аспект 4 відповідає запитанням № 8-12, анкетовані обирали, які з поданих варіантів утворених фемінітивів (або свій власний) є доречнішими до поданих маскулізмів. Результати показали, що респонденти здебільшого вміють утворювати граматично коректні форми, враховуючи мовну традицію, чергування та милозвучність. Такі конкретні запитання було скеровано на виявлення мовної компетенції інформантів: вибір нормативного варіанта вказує на реальне, а не декларативне вживання фемінітивів у

мовленні. Наше завдання полягало в перевірці правильності вжитої лексики й обізнаності інформантів з чинними нормами, а також в загальному уявленні про фактичне вживання таких лексем. Подані форми, які вважаємо неправильними, тими, які суперечать нормам словотворення, навмисне були у варіантах відповідей, щоб перевірити ступінь відхилення молодіжного мовлення від норми. При утворенні жіночих номінацій від запозичених маскулізмів, опитувані надають перевагу українському відповіднику, що показує ставлення мовців до іншомовних слів та бажання до пуризму. Отримані результати подані в додатку (**Додаток Д. Результати опитування**).

Аспект 5 мав на меті перевірити попередні відповіді на предмет чесності: ми додали контрольне запитання, у якому запропонували обрати варіант речення (з фемінітивами чи маскулізмами), що респондентам припав до вподоби найбільше. Результати запитання №13 показали, що лише 47% від усіх опитуваних віддають перевагу реченню з фемінітивом (68 осіб), ще 35 % обрали маскулізм у поєднанні зі словом *пані* (51 особа), а 18% доречнішим вважають іменник у чоловічому роді на позначення жінки (27 осіб). Це показує, що на попередні відповіді деякі опитувані відповідали з певною хибою, щоб вгодити нам, проте реальна ситуація у вигляді речення свідчить про неготовність використовувати фемінітиви в контекстах.

Аспект 6 на основі останнього чотирнадцятого питання передбачав отримати відкриту відповідь, у якій опитувані мали вказати нещодавно почутий фемінітив, який вважають вдалою лексемою. Менша частина опитуваних вирішила поділитися своїм досвідом: 79 осіб з 146 (54%), що вказує на невідповідність або небажання відповідати на це запитання. Шість відповідей містили слово *мисткиня*, три – *професорка*, дві – *адвокатеса*, *тарологиня*, *психологиня*, *астрологиня*, *крашиха*, багато поодиноких відповідей, серед яких найцікавішими вважаємо: *педагогиня*, *членкиня*, *аудиторка*, *інфлюенсерка*, *карлиця*, *детективеса*, *філологиня*, *гінекологиня*, *амбасадорка* тощо (див. **Додаток Д. Результати опитування**).

Чимало відповідей вказують на те, що деякі анкетовані не дуже зрозуміли поставлене завдання або ж не володіють поняттям фемінітив, тому відповідали неконкретно. Це питання спрямоване на отримання зворотного зв'язку від інформантів, цікавих результатів з метою створення подальшої класифікації, розуміння ставлення до фемінітивів, залучення їхнього особистого досвіду тощо. Саме цей аспект мав на меті узагальнити отримані відповіді й порівняти аргументи з реальною картиною, представленою в опитуванні.

Варто зважати на відмінності у сприйнятті фемінітивів представниками різних статей. Серед опитуваних переважає наймолодша вікова категорія від 12 до 16 років (68 осіб, що становить 47%). Для нас ці відповіді найбільш вагомі, адже саме від вживання чи ігнорування школярами цієї лексико-граматичної групи залежить використання фемінітивів у майбутньому. Аналізуючи відповіді на питання щодо того, чи знають вони поняття *фемінітив*, ми підраховали, що 65%, тобто 44 особи, обізнані, проте решта, 24 учні (35%), не знають, що означає це слово. Безперечно, статистика показує позитивну ситуацію, проте, зважаючи на дані підручників шкільної програми, не всі учні знають, що слова *вчителька*, *хімічка* є фемінітивами, здебільшого вони вживають їх за традицією, не замислюючись про лексико-граматичні особливості.

На запитання щодо вживання назв осіб жіночої статі, де можливими були варіанти відповідей «так», «ні» з різними уточненнями, думки опитуваних віком від 12 до 16 років розділилися, загалом схвально відповіли 76% (52 особи), серед них 40% (27 осіб) вживають цю групу слів, бо поважають право жінок на власні назви за професійною ознакою, 24% (16 осіб) визнають, що це характерна властивість української мови, 13% (9 осіб) уживають ці слова через те, що їх вживають інші. Ті, хто відповів негативно, становлять меншу частину – 23% (16 людей), серед них 11% віддають перевагу традиційним позначенням жінки формою чоловічого роду, 8% вважають це абсурдним і неестетичним, інші – просто не вживають.

Можемо стверджувати, що відсоток тих, хто не знає цього поняття майже збігається з тим, хто їх не використовує у своєму мовленні. Натомість ті, хто вживають, на нашу думку, обрали перші два варіанти, адже не зовсім обізнані в тому, що це давня особливість нашої мови.

Серед 37 анкетованих осіб віком від 17 до 21 року (25% від загальної кількості опитуваних), люди, які навчаються у вищих навчальних закладах, які вже мають більший досвід та розвиненіше чуття мови, 92% (34 особи) знають термін *фемінітив* та 89% (33 особи) уживають назви осіб жіночої статі у своєму мовленні, щоправда, більша частина робить це саме через повагу до жіночої статі, а не через те, що це традиція. Студенти-магістранти віком від 22 до 23 років, що становлять 19% (27 осіб), знають поняття (100% опитуваних) та 85% (23 особи) з них уживають фемінні форми, хоч, як і попередні дві вікові групи, більшою мірою через повагу до жінок. Отримані результати подані в додатку (**Додаток Д. Результати опитування**).

Найстарші опитувані віком від 23 до 30 років становлять 9% (13 осіб) від загальної кількості осіб, які брали участь в анкетуванні. Основна частина володіє цим терміном та уживає фемінітиви в мовленні (77% – 10 осіб), тільки 3 особи не знають цього слова та не використовують. Ця категорія людей відрізняється від попередніх тим, що вони свідомі того, що жіночі номінації є характерною властивістю української мови. Пов'язуємо це з тим, що люди закінчили навчання в університеті, тобто стали висококваліфікованими спеціалістами, досвідченими в багатьох галузях життя, та мають доволі широке коло спілкування, що й зумовило їхню позицію.

Якщо порівнювати отримані результати за статтю, то помітно, що знають про існування терміна *фемінітив* 81% жінок та 73% чоловіків, а ті, хто не чув про це поняття, становлять 19% жінок та 27% чоловіків. Оскільки участь взяли 113 жінок та лише 33 чоловіки, то, можемо стверджувати, що обізнаність у цій темі не зовсім залежить від статі, адже якби чоловіків було

більше в опитуванні, то, цілком можливо, ці результати були б повністю рівнозначними.

Відповідь про вживання фемінітивів у мовленні показала, що жінки більшою мірою використовують такі слова, ніж чоловіки: 83% жінок та 70% чоловіків. Не вживають цю групу слів 17% жінок та 30% чоловіків. Результати цілком зрозумілі нам, адже чоловікам важче перелаштуватись на гендерно-нейтральний дискурс, проте вражає кількість осіб жіночої статі, хто не використовує такі слова, адже переважно ця категорія захищає права саме цієї статі, дозволяючи мати рівність та забезпечувати однакове ставлення до чоловіків та жінок. Серед тих, хто вживає цю лексико-граматичну категорію, більше і жінок, і чоловіків рівною мірою, які роблять це через повагу або ж через те, що так роблять інші. Розуміють важливість фемінітивів для мови лише 24% жінок та 9% чоловіків.

Ми помітили, що серед людей із середньою освітою 70% оперують поняттям фемінітив, а 30% – ні. На питання про використання або ігнорування цих мовних одиниць у своєму мовленні 61 особа відповіла схвально (83%), а 13 осіб не використовують (17%). Безперечно, виникає певний дисонанс, адже багато хто їх використовує, проте не знає, як називається ця мовна одиниця, і в цьому вбачаємо проблему викладання української мови.

Серед опитуваних із повною вищою освітою та неповною (ми об'єднали їх, адже вони мають однаковий результат) майже 90% знають цей термін, що є гарним показником, спричиненим, на нашу думку, більшою наближеністю навчання у ЗВО до реальних мовних ситуацій, на відміну від методики викладання в школі. Респонденти активно використовують у мовленні ці одиниці (49 осіб – 83%), лише 10 осіб не вживають їх зовсім (17%).

В опитуванні взяли участь люди з різних галузей: гуманітарної, юридичної, економічної, технічної, медичної, військової, інформаційних технологій тощо. Також були люди, які не працюють. Найвищі позитивні

показники, за нашими спостереженнями, засвідчені серед опитуваних із гуманітарної сфери – 33 особи і використовують фемінітиви в мовленні, і знають цей термін (94%). Отримані результати від представників різних галузей: технічної – 70% респондентів знають термін (5 осіб) та лише 57% використовують у мовленні ці одиниці (4 особи); юридичної – 100% володіють поняттям (5 осіб) та 80% вживають (4 особи); економічної – 100% знають та використовують (6 осіб); медичної, військової, інформаційних технологій – поодинокі результати не дали повної картини, проте вказують на те, що 100% опитуваних і знають, і вживають у мовленні фемінітиви (по 1 особі). Можемо зробити висновок, що гуманітарії, враховуючи належне вивчення граматичної категорії роду, знаючи історію мови та досконало володіючи нею, розуміють необхідність та важливість уживання цієї лексико-граматичної групи, натомість люди з інших галузей, не маючи відповідної компетентності, можуть не бачити в цьому необхідності та проблеми.

Ми спробували знайти певні закономірності у відповідях на 13 питання, адже вважаємо його найбільш показовим для виявлення реальної ситуації використання фемінітивів молоддю. Ми навмисне залишили його насамкінець та подали запитання саме таким чином: «Який варіант речення Вам найбільше подобається?», не вказуючи, що серед трьох поданих є правильні чи неправильні варіанти. Зафіксовано досить низький відсоток тих, хто обрав таке речення: «*Професор* Галина Іваненко виступила з доповіддю». Серед цих 18% опитуваних 17 жінок (63%) та 10 чоловіків (37%), що повністю збігається з відповідями на 6 питання, у якому ми з'ясували кількість людей, які не вживають з різних причин фемінітиви. Якщо порівняти з загальною кількістю жінок та чоловіків, які взяли участь в анкетуванні, то вважають нормативним вживання маскулізма, замість фемінітива – 15% жінок та 30% чоловіків. Крім цього, основна вікова категорія цих опитуваних – 12-16 років, що вказує на наявність певних лінгвістичних проблем у шкільному мовному середовищі.

На другому місці за кількістю відповідей є таке речення: «**Пані професор** Галина Іванівна виступила з доповіддю». Серед 35% опитуваних 42 жінки (82%) та 9 чоловіків (18%), така велика частина відповідей саме жінок, на нашу думку, демонструє небажання позбутися граматично неузгодженого варіанта, оскільки слово *професор* чоловічого роду, а *пані* – жіночого. Очевидно, інформанти, керуючись традицією та узвичаєністю гоноратива *пані*, не готові пристати до більш органічного фемінітива. Таку відповідь надали респонденти здебільшого віком від 12 до 16 років (23 особи) та від 17 до 23 (28 осіб).

Серед 68% опитуваних 56 жінок (82%) та 12 чоловіків (18%) обрали речення: «**Професорка** Галина Іваненко виступила з доповіддю», серед респондентів переважає вікова категорія від 12 до 21.

Отже, більшість опитуваних розуміє, що таке фемінітиви, використовує їх у своєму мовленні та може утворити нові, граматично правильні форми слів, що підтверджує 4 аспект, у якому анкетовані мали обрати один з наведених або навести свій приклад фемінітивів, які вони вважають вдалим. Спираючись на подані результати, можемо говорити про загалом позитивне ставлення молоді України до фемінітивів та припустити усталеність їх у мові та продовження вікової традиції вживання цієї лексико-граматичної групи. Проаналізувавши залежності від віку та статі, ми помітили: більшість чоловіків виступають за збереження в мові маскулізма, думки жінок та інформантів віком від 12 до 16 років розподілилися між фемінітивом та формою маскулізма зі словом *пані*, інформанти віком від 17 до 30 років обирають лексему зі значенням жіночої статі.

3.3. Функції фемінітивів у молодіжному мовленні

Ми простежили, що фемінітиви в молодіжному мовленні виконують такі функції:

- номінативну;

- інтимізації;
- експресивно-оцінну;
- демонстративну.

В усіх прикладах, наведених у роботі вище, ми зафіксували функцію номінації, суть якої полягає в акцентуванні уваги на тому факті, що суб'єктом дії є саме особа жіночої статі. Такі слова вказують на гендерні особливості мови, адже є органічними, оскільки існує денотат і потреба в його називанні. Переважно це стосується тих номінацій, які є традиційними в українській мові й зафіксовані в академічних словниках, проте аналіз листування із соціальних мереж засвідчив активне розширення лексико-семантичної групи та поповнення її чималою кількістю слів на позначення жінок за сферою діяльності та професією. Ми помітили, що для значної частини молоді використання фемінітивів вже є нормативним, що свідчить про тенденцію до активного вживання цих лексем. Основною причиною цього, на нашу думку, є прагнення до економії мовних ресурсів – *професорка* набагато швидше сказати, аніж *пані професор*, і більш логічно, аніж казати *професор* на особу жіночої статі.

Функція інтимізації виявляється в репрезентації інформації, передачі інтенції, які зближують комунікантів, моделюючи тональність інтимності, поваги, пошани, приязні, любові, симпатії (*матінка, матуся, мамка, нанашка*). Вона пов'язана зі створенням ефекту спілкування, особистого контакту мовців, із відтворенням невимушеної розмови, бесіди між ними. Інтимізація яскраво виявляється в молодіжному мовленні саме за допомогою звертань, що є інструментом зближення мовців, налагодження атмосфери довіри та подальшої взаємодії (*крихітко, лялечко*). Вони надають розмові інтимного відтінку пестливості, ніжності, здрібнілості. Означення, ужиті поряд зі звертаннями, значно інтимізують їхнє ліричне звучання, напр.: «*Кицюня моя рідна, чому не відповідала?*». Займенники другої особи однини та множини при звертаннях втрачають лексичне значення і є функціонально близькими до часток: «*Яка ж ти, крихітко, красива*». Суфікси пестливості

надають розмові близькості, душевності і мають оцінний позитивний характер: *голубонька, маленька, бусічка*. Інтимізація водночас репрезентує потенційний вектор формування експресивності.

Експресивно-оцінна функція слугує для вираження почуттів, емоцій, оцінок, вона здатна викликати уявлення й асоціації. Найчастіше такі фемінітиви є негативно-оцінними, тобто реалізують негативну конотацію і загострюють увагу на безчесній поведінці, аморальних вчинках, непривабливій зовнішності, рівні інтелекту, фізичних недоліках, виражаючи при цьому емоційно-експресивні відтінки погорди, презирства, осудження (*синячка, фіалка, дурочка*). Іноді молодь вживає фемінітиви з суфіксами, які найменш милозвучні, щоб створити відтінок іронії, жартівливе забарвлення чи розмовний колорит (*лосиха, бабище, дирекстриса, міністреса*). Група найменувань з експресією доброзичливості, співчуття, захвату значно менша за обсягом, напр.: *крута, квіточка, чотка, бомба*.

Експресивно-оцінну функцію в мовленні часто виконують фемінітиви-зооніми, які стають маркерами впливів соціального середовища на формування мовної картини світу молоді (*корова, кобила*). Метафоричне переосмислення лексичних одиниць – один із ключових способів утворення нових значень, що характеризуються експресивністю та оцінністю. Приклад такого явища в мовленні – мем у соціальних мережах: *Люди, розчавлені словом «членкиня»: ваші фемінітиви не властиві українській мові і не потрібні!!! Тим часом в українській мові: існує слово «бичка» як фемінітив до «бик» у переносному значенні (із соціальних мереж)*.

Останнім часом помітно зростає кількість продуктів, які допомагають актуалізувати різні проблеми суспільства, однією з яких є сприйняття фемінітивів. Помічаємо різні предмети одягу (шкарпетки, футболки, світшоти), на яких наявний текст з номінаціями жіночої статі або ж різноманітні короткі жарти з залученням цієї групи слів (див. **Додаток Г. Фото продукції з фемінітивами**). Така візуалізація охоплює велику частину

мовців, які споглядають та формують свою думку щодо цього, що виконує демонстративну функцію.

Отже, ми з'ясували, що фемінітиви в молодіжному мовленні виконують переважно номінативну функцію, а для збільшення емоційності та виявлення своїх почуттів є жіночі номінації, які слугують для вираження експресивної оцінки та інтимізації. Крім цього, демонстративна функція слугує для швидшої актуалізації фемінітивів у мовному просторі.

. Ставлення української молоді до фемінітивів у віртуальному спілкуванні

Відомо, що мова молоді динамічна та відкрита до нового, вона постійно поповнюється новими одиницями, тому використання фемінітивів є дуже актуальним та сучасним питанням. Пов'язуємо активне використання фемінітивів молоддю саме з бажанням протиставити себе світу дорослих, протестним ставленням до будь-яких обмежень, адже оскільки в офіційно-діловому мовленні жіночі номінації є ненормативними, це провокує використання молоддю незвичних форм, нових слів, що є репрезентантами дійсності молодіжного соціуму.

Основне завдання фемінітивів – зробити жінок значущими, видимими, позбутися гендерної нерівності. Використання лише маскулізмів сприяє мовному сексизму, звідси – закріплений штамп підпорядкованості жінки. Молодь – це вікова група, яка прагне позбутися будь-яких стереотипів та викорінити дискримінаційні виклики (за винятком деяких форм булінгу), тому відмова від маскулізмів на позначення жінки – це той приклад, коли протистояння загальноприйнятим нормам йде на користь і мові, і суспільству.

Оскільки для власного авторитету в молодіжному мовному середовищі треба володіти його лексикою, особливими мовними одиницями, то нам цікаво було простежити використання / уникання молоддю фемінітивів у соціальних мережах. Для дослідження мовлення молоді ми обрали мережі

(«Телеграм», «Фейсбук месенджер», «Вайбер»), які призначені для обміну повідомленнями або в приватному листуванні, або в напівприватному, що відбувається переважно в письмовому вигляді, який є максимально наближеним до усного розмовного мовлення.

Ми проаналізували діалоги молоді в групі телеграму, де доєднані мешканці гуртожитку одного з київських ЗВО. Більшість студентів із гуманітарної сфери, проте є й з технічної, комп'ютерної галузей. За нашими спостереженнями, фемінітиви становлять невід'ємну частину мовного потоку значної частини учасників групи. Молодь активно використовує фемінітиви у своєму мовленні, пор.:

- *Привіт! Звертаюсь до філологів та **філологинь**;*
- *Цим відео ділилась **директорка** моєї школи, жостка жіночка;*
- *Шоу «Складна розмова» на «UA:Перший» оголошує конкурс! Шукаємо свіжі ідеї від талановитої молоді. Приз – індивідуальний майстер-клас від Інни Борзило, ведучої Суспільного та виконавчої **директорки** громадської організації «Центр UA»;*
- *Спешил реквест від пані Надії, яка намагається виловити тебе серед **філологинь**, які вбігають в ІІ гуртожиток з надією захватись від пітьми осіннього вечора;*
- *А щодо виїзду.. У мене мама **держслужбовиця**, вона **соц. працівниця** і у випадку бомбардування нашого міста без дозволу не зможе навіть покинути району..;*
- *Мене ще і на роботу персональною **асистенткою** взяли;*
- *Доярки між іншим норм так заробляють...Як і **швеї** чи **манікюрниці**. А ми досі вважаємо ці професії якимись не такими;*
- *Коли я у 8 класі вирішила стати **перекладачкою**, мене не попереджали, що це настільки легко і щоб я не позорилась, такою **слабачкою** не була;*
- *Решту часу ми писали модулі/тести з **аспіранткою**));*
- *У І7-ці краще усе погодити із **завідувачкою**;*

- *Ти писала заступниці завідувачки?;*
- *Привіт всім, може хтось допоможе. Ви знаєте якісь сайти, де можна розмістити, що ви **репетиторка** і щоб до вас записувались учні you know (із соціальних мереж).*

Серед цих прикладів ми помітили, що всі фемінітиви утворені цілком правильно з дотриманням норм та правил української мови, що показує нам рівень освіченості при невимушеному спілкуванні, не в офіційній сфері.

Крім цього, нас зацікавила позиція студентів щодо важливості вживання / ігнорування цієї лексико-граматичної групи слів. Чимало позицій виступають за активну заміну маскулізмів фемінітивами, напр.: *Користуватися іменниками чоловічого роду, щоб описувати всіх - теж не вихід; А я люблю фемінітиви до речі)))* (із соціальних мереж). Деякі користувачі виступають за нейтральне маркування жіночої статі, що підтверджують результати з анкетування. На думку однієї дівчини: *«Пані + (маскулізм) це універсальний варіант»* (із соціальних мереж). Можемо припустити, що таке твердження зумовлене багатьма чинниками, які так чи інакше вплинули на світогляд мовців, серед них є і позиція старшого покоління (яку часто вважають найбільш коректною), і поверхневе знання про походження фемінітивів у нашій мові, і прагнення відкидати все нове, помилково вважаючи, що таким чином мова стане кращою. Проте, безперечно, ми підтримуємо наступну позицію, у якій опонентка гумористично вказує на недолік цього переконання: *Ну.. у цього варіанту конотація, що «основне» це маскулітив, а фемінітив – це тільки його варіація. Чого не казати «пан електрикиня» тоді?»* (із соціальних мереж), що показує ставлення до усталених форм, коли залишали маскулізм, додаючи прикметник або слово *пані*.

Також ми знайшли листування, у якому молодь обговорює причини, чому хтось не вживає слів на позначення жіночих номінацій, пор.: *У мене дуже багато знайомих дівчат проти фемінітивів. Але це все патріархат говорить за них; Фемінізм не береться з нічого, і він підкріплюється*

суспільною дискусією і ми поки в процесі і це не погано, і не добре це процес; Не хочеш, щоб тебе визнавали на мовно соціальному рівні (із соціальних мереж).

Сучасні події теж багато в чому сприяють поширенню фемінітивів, наприклад, цьогоріч до офіційної назви державного свята додався фемінітив – День захисників та **захисниць** України. Таке нововведення показує важливість ролі жінки у військовій справі, дозволяє їй відчувати себе значущою та допомагає іншим пам'ятати, що боронять нашу країну не тільки чоловіки, а й жінки. Багато хто досі не сприймає це позитивно та не бачить у цьому необхідності, таку позицію висловила студентка на протестах всім, хто вважає фемінітив зайвим у назві свята, напр.: *Я бачила пост, де було засудження того, що типу постійно наголошують захисники і захисниці (типу яка в бісу різниця, хай буде просто захисники) але якщо яка різниця, то чого ж не брати спільний іменник «захисниці»? (із соціальних мереж).* Ще одна прибічниця фемінітивів зазначила: *А вас не коробить, що по києву плакати «врятуй захисника» і там нафарбована молода дівчина в броніку))) (із соціальних мереж).* Помітно, що молодь завжди відповідає з гумористичною нотою, що підтверджує її бажання донести свою позицію, проте нікого не образити, дипломатичність навіть з тими, хто нам суперечить – основний напрям більшості дискусій, які ми простежили.

Багато фемінітивів, які актуалізувалися під час вторгнення росії в Україну, використовує і молодь, напр.:

- *А багато речей? Можу запитати у знайомих **волонтерок**;*
- *До нас звернулася **волонтерка** однієї організації, яка займається дітьми з Закарпаття, які дуже мріють навчатися, але не мають змоги платити за репетитора;*
- *Ну знаєш...багато **біженок** зараз;*
- *До біса цю солідарність з **кацапкою** (із соціальних мереж).*

Варто згадати і специфічні назви-українок, які поширилися масово в період війни, пор.:

- *З полуфабріката Бандеровки зробила справжню українку-націоналістку;*
- *Краще бути нацисткою, аніж москалькою!;*
- *Мене назвали нацисткою уже 1000000 раз (із соціальних мереж).*

Молодь транслює усвідомлене ставлення до творення фемінітивів і закликає не утворювати фемінітиви від слів жіночого роду, пор.:

- *Ще раз про фемінітиви. Не можна клепати жіночий рід від усіх слів поспіль, просто притуляючи на кінці -иня. Так ви знущуєтеся з мови. Це все одно що творити чоловічий рід від усіх слів «жіночого» походження чи «жіночого» типу будови: голова – головун, староста – старостун, сволота – сволотник/сволочун, або не «він – моя права рука», а «мій правий рукун». Якщо вам так кортить творити скрізь жіночий рід від іменників то добирайте милозвучні та усталені синоніми: медик – лікарка (а не медикиня), член – спільчанка (а не членкиня), посол – амбасадорка, делегатка, представниця, або хоча би посланиця (а не жахливе послиня!);*
- *Фемінітив від слова КОЗАК виявляється не КОЗАЧКА, а КОЗАКЧИНЯ, КОЗАКИНЯ, або КОЗАКЕССА.))) Спасибі що не козюлина Ідіоти... П.С. Для тих, хто не зрозумів. Навіть фемінітиви треба утворювати тільки тоді, коли нема відповідників в мові. А головне – за правилами української мови. А не так як бик посцяв;*
- *Робити фемінітив від фемінітива, щоб принизити цю форму – Адвокаткатеса (із соціальних мереж).*

Зазначимо, що таке наднормативне фемінітивотворення шкодить мові, компроментує традицію фемінітивотворення, тому варто бути більш свідомими та уникати форм на кшталт *собакиня, продавчикінеса*.

Отже, ми з'ясували, що молодь з вищою повною або неповною освітою активно використовує фемінітиви навіть у невимушеній неофіційній сфері.

На наше переконання, це свідчить про уведення фемінітивів в мовлення молоді як звичних слів, які вони використовують несвідомо.

. Компетентність сучасної української молоді у фемінітивотворенні

Ми намагалися простежити здатність та уміння респондентів утворювати нові фемінітиви, враховуючи мовну традицію, правила чергування та закони аналогії. Серед запропонованих маскулізмів були офіційні посади та сленгові або розмовні назви, такі варіанти дозволили нам простежити наявність закономірностей в обраних відповідях або ж, навпаки, вибірковість фемінітивотворення.

Запитання № 8-12 стосувалися конкретних випадків уживання фемінітивів, зокрема серед запропонованих варіантів інформанти могли обрати один варіант або додати свій. Ми пропонували понад 6 варіантів додавання можливих суфіксів або ж збереження маскулізма з відповідним прикметником жіночого роду або словом *пані*, чим ми хотіли перевірити, наскільки достовірними є попередні відповіді щодо високого показника використання у своїй мові фемінітивів.

Від маскулізма *держслужбовець* найбільш доречним є фемінітив *держслужбовиця* за аналогією: *мисливець* → *мисливиця*, *мовознавець* → *мовознавиця*, *науковець* → *науковиця*. Усі інші форми є, на нашу думку, менш милозвучними (*дерслужбовчиня*) або мають оцінний (інколи негативно-оцінний) характер (*держслужбовиха*, *держслужбовка*). Відповідно за слово *держслужбовиця* проголосували 73 особи (50%), 31 особа (21%) обрала суфікс *-ин(-а)*; 14 осіб (10%) – суфікс *-к(-а)*; 2 відповіді (2%) за суфікс *-их(-а)*; решта опитаних взагалі не вважає доречним утворення нового слова. Крім цього, 23 особи, що становить 16% обрали варіант «*досвідчена держслужбовець*», що є недостатньо узгодженим словосполученням.

Зі словом *астролог* виникло менше розбіжностей, адже за аналогією до словотвірних моделей: *біолог* → *біологиня*, *стоматолог* → *стоматологиня*,

граф → *графиня*, найдоречнішим та найпопулярнішим є варіант *астрологиня* (102 особи – 70%), поодинокі інформанти обирали суфікси *-иц(-а)*, *-и(-а)*, *-ес(-а)*. Фемінітив *астрологиця* суперечить закономірностям утворення нових фемінітивів, *астрологиша* – не відповідає чинним суфіксам української мови, *астрологеса* – можливий варіант, проте занадто нетрадиційний для мовців. 30 осіб (21%) підтримали маскулізм зі словом *пані*, що демонструє тенденцію до називання жінки за професією не новим фемінітивом, а звичним словосполученням нейтрального типу.

95 осіб обрали традиційний суфікс *-к(-а)* для утворення фемінітива від слова *блогер* (65%) за аналогією до слів *аніматор* → *аніматорка*, *амбасадор* → *амбасадорка*, *банкір* → *банкірка* тощо та ще 38 осіб проголосували за ненормативний суфікс *-и(-а)* (26%). Найімовірніше, тут помітний вплив російської мови, якою донедавна розмовляла значна частина блогерів у соціальних мережах, відповідно виникло уявлення, що це слово є нормативним. Набагато меншою є кількість людей, які обирають маскулізм (8 осіб – 5%), ігноруючи фемінітиви, пов'язуємо це з тим, що цей вид діяльності найбільшою мірою притаманний жінкам, а не чоловікам, тому логічніше використовувати форманти на позначення жіночої статі. Деякі опитувані обрали суфікси *-иц(-а)* та *-ин(-а)*, але вважаємо їх не достатньо вдалими, оскільки суфікс *-к(-а)* найбільш типовий для такої основи слова.

Виявлено цікаву ситуацію з утворенням фемінітивів від сленгізмів іншомовного походження. Для аналізу ми обрали два популярні в молодіжному мовленні слова: *френд* і *краш*. Нашим завданням було не просто простежити здатність утворювати милозвучне слово, а й перевірити ставлення молодого покоління до запозичень та прагнення замінити його питомим відповідником.

Результати виявилися втішними, адже 112 осіб обрали фемінітив до слова *френд* → *подруга* (76,7%). Крім цього, зафіксували поодинокі відповіді, у яких пояснено позицію такого вибору: *Це іноземне слово, до нього не потрібно додавати закінчення; Запозичене, навіщо створювати ще*

й форму для жіночого роду, якщо є «подруга»; До англіцизму дивно ліпити фемінітиви. Тому подруга однозначно. Ми підтримуємо думку більшої частини опитуваних, адже український відповідник у таких випадках не тільки спрощує мовлення, а й дозволяє популяризувати свою мову, не засмічуючи її надмірними запозиченнями.

73 особи (50%) не просто додали до слова *краш* суфікс, а замінили його на відповідник – *моя любка* / *моя кохана*. Помітно менший відсоток до цього запозичення пояснюється тим, що молодь не дуже охоче використовує літературні звертання, вона прагне дивувати та шокувати, не бути схожою на дорослих, відповідно набагато екзотичніше буде додати український суфікс до іншомовної лексеми, тим самим намагаючись підкорити запозичення українській системі.

До слова *френд* 11 осіб додають суфікс *-ес-(-а)* (7%), 8 осіб – суфікс *-к-(-а)* (6%), 3 особи – суфікс *-их-(-а)* (2%), ще 1 особа дала таке обґрунтування: *Це слово не стосується професій, воно походить з англійської, де в принципі слова не мають роду*. Ми не зовсім погоджуємось з цією думкою, адже будь-яке запозичене слово, яке потрапляє в наше мовлення, маємо вживати за українськими морфологічними нормами, а не переносити до нашого комунікативного простору лексеми та правила відмінювання іншої мови. Варто зазначити, що відповідь належить особі з неповною вищою освітою в гуманітарній сфері, можемо пояснити, що це суб'єктивна думка, на яку має право кожна людина.

Також до слова *краш* 27 осіб додали суфікс *-ин-(-а)* (19%), 13 осіб – суфікс *-их-(-а)* (9%), 10 осіб – суфікс *-к-(-а)* (7%), по 5 осіб обрали суфікси *-ул-(-а)* та *-ух-(-а)* (по 3%). Фіксуємо поодинокі відповіді, у яких зазначено, що утворювати не можна, що це іноземне слово або ж, що «*краш – це раптовий колапс всієї системи*». У запитанні про утворення фемінітивів від маскулізмів *френд* та *краш* зафіксовано лише 6 відповідей (4%) на користь варіантів *моя френд*, *моя краш*.

Отже, помітна така тенденція у молодіжному фемінітивотворенні: до власне українських слів найчастіше добирають традиційні та найбільш милозвучні суфікси, а до іншомовних, як правило, знаходять український відповідник. Невелика кількість інформантів вважає нехарактерними для української мови лексеми із суфіксом *-ес-(-а)* (*астрологеса, френдеса*), який у правописі позначений як непродуктивний, оскільки такі фемінітиви утворюються зрідка. Так само нечасто виявляємо відповіді щодо суфікса *-их-(-а)* (*френдиха, держслужбовиха*). Найбільш прийнятними для опитуваних є фемінітиви із суфіксом *-к-(-а)*, *-ин-(-а)*, *-иц-(-а)*, що збігається з нормами, зафіксованими в правописі сучасної української мови (Український правопис 2019, с. 39).

. Семантична класифікація сленгізмів-фемінітивів

Класифікацію жіночих номінацій ми створили на основі матеріалу, зібраного анкетуванням, знайдених варіантів у соціальних мережах та словника сленгу Л. Ставицької. За семантичною ознакою молодіжні фемінні назви можна поділити на такі групи:

- 1) загальні назви жінок (*баба, баришня, бейбі, бризкавка, бубочка, гьорла, діваха, клавіша, клюшка, кобила, коровка, кобіта, чувіха, манюся, ципа, тьолка* тощо);
- 2) назви легкодоступних жінок (*давалка, дальнобійниця, бікса, підстилка, путана, муха, мочалка, шалава, центрова, лахудра, куриця, курва* та ін.);
- 3) назви жінок за зовнішністю (*блонда, кляча, макаронина, мальвіна, хівря, краля, лялька, тумба, підошва, паця, чума, війна, мавпа, колода, карга, жаба, дошка* тощо);
- 4) назви жінок, які мають складний характер або малий розум (*лушпайка, ракушка, барбі, вівця, гримза, жлобиха, коза, бичка* тощо);

- 5) назви за видом діяльності, професією (*секретутка, учиха, хімічка, колба, класуха, музичка, глюкоза, тощо*);
- 6) назви за сексуальною орієнтацією (*рожева, натуралка, ліза, буча, лесбі тощо*);
- 7) назви за родинними зв'язками (*стара, систер, матка, матильда, ексвайф тощо*);
- 8) назви за віком (*тридцятка, мала, лошиця, шмакодявка, матрона, піпетка, телиця тощо*);
- 9) назви за стосунками з чоловіками (*буся, гьорл-френдка, подруга, френда тощо*);
- 10) назви за національністю (*кацапка, бульбашка тощо*);
- 11) назви жінок з алкогольною залежністю (*алкашниця, синюшниця, синячка тощо*);
- 12) імена за угрупованнями (*панкушниця, хіпушка тощо*);
- 13) назви відомих діячок культури (*Зема, Забуня тощо*).

Характерно, що серед сленгових фемінітивів дуже поширені вторинні номінації на основі зоонімної лексики. Зокрема, назви тварин використовують на позначення жіночої статі:

- за привабливою (*киця, пташка*) та непривабливою зовнішністю (*жаба, мавпа, крокодил, коровка*);
- за поганим характером (*криса, вівця, коза*);
- за способом життя (*зозуля, вовчиця*);
- за віковими ознаками (*лошиця, телиця, кобилка, тьола, ципа*);
- за легкою поведінкою (*муха, метелик, ящірка, кішка, камбала, скотина*).

Метафоричне перенесення назв тварин на жінок відбувається переважно за зовнішньою або функційною ознакою (якщо жінки поведуться подібно до певних тварин): *киця, зозуля, криса*. Продуктивність такого метафоричного фемінітивотворення в молодіжному мовленні зумовлена його образністю, незвичністю, емоційно-оцінною виразністю. Для молоді важливо

висловити власну оцінку, як правило, щоб показати свою перевагу чи зверхність, тому найпоширенішим є використання зоонімів з негативною конотацією.

Молодіжна лексика поповнюється також іменниками, утвореними внаслідок переосмислення власних імен – антономазією: *пушкарьова, дуня, дуся, параска, галя, клава, маша, клава*. Як правило, це назви на позначення жінок за негативними проявами поведінки, що пов'язане зі стереотипами, наявними в мові.

Деякі фемінітиви утворені шляхом метафоричного перенесення з предмета на людину (*матрьошка, вішалка, ключка, мочалка, соска*), це демонструють такі слова, які називають дівчину або жінку з позиції оцінки її краси або поведінки, при цьому відбулася зміна конотації: слово набуло розмовно-стилістичного забарвлення і грубувато-зневажливого значення:

- *А там такі залізяки були... закачаєшся!;*
- *Он дві офігенні **ключки** за сусіднім столиком, бачиш?;*
- *Навіщо вона тобі потрібна? Вона ж **мочалка** остання!;*
- *Блін, вчора така **пілотка** класна в спідничці йшла;*
- *Ти чіткий пацан, я люта **соска** – от і побачилися (із соціальних мереж).*

Серед сленгових слів трапляються й такі, що не мають мотивації походження, очевидно, вони виникли в результаті спонтанної мови молоді, що бажає більш емоційно висловити своє ставлення до жіночої статі: *ватруха, кабуча, клюха, чувіха, чувирла*. Усі вони мають негативно-зневажливу забарвлення. Наприклад: *У цього чувака нова **чувіха**, прикинь!;* *Сьогодні своїй **ватрухі** подзвоню, підемо кудись потусити!;* *Подивись на цю **кабучу** – я думаю, вона добре знає свою справу; – Що це за **клюха** йде? – Та це Маринка! (із соціальних мереж).*

Актуалізація жаргонізмів та сленгових номінацій спричинила розвиток багатозначності найменувань, крім класичних значень: *багатоверстатниця* – жінка з кількома коханцями, жінка для обслуговування багатьох клієнтів,

наукова працівниця, яка виконує різні види роботи; *кішка* – жінка легкої поведінки, крадійка м'яса на базарі; *клава* – жінка, яка торгує самогонкою, дівчина, молода жінка; *чума* – повія, негарна дівчина; *ящірка* – негарна жінка, повія. Оскільки такі лексичні одиниці залишаються в межах розмовного стилю (інколи художнього), їхня функціональність є обмеженою. У найбільшій кількості засвідчено фемінітиви на позначення жінок за легкою, непристойною, розпусною поведінкою (*алкашниця, бецалка, катакомба, кончіта, натуралка, трасовичка, шалала*).

Важливою рисою сучасного мовного процесу є загальна тенденція молоді до залучення у свою повсякденну мову іншомовних запозичень. Молодь, прагнучи бути в тренді, дуже часто використовує у своєму мовленні чималу кількість англіцизмів: *гьорл / гьорла* (англ. girl – дівчина), *бейбі* (англ. baby – дитина), *мазер* (англ. mother – мати), *сіста* (англ. sister – сестра), *вайфа* (англ. wife – дружина), *екс-вайф* (англ. exwife – колишня дружина). Також є запозичення з польської мови: *кобіта* (пол. kobieta – жінка), *кряля* (пол. królowa – королева). Виникнення англомовних фемінних сленгізмів є результатом не лише масового поширення англійської мови (через поглиблене вивчення в школі, поширення англомовної літератури, музики, інтенсифікацію міжнародних зв'язків), а й результатом популяризації західного способу життя, бажанням молоді орієнтуватися на героїв популярних фільмів, що сприяє механічному перенесенню англійських лексем в український мовний простір.

Молодь часто використовує в мові запозичення, бо вони звучать колоритніше, проте, за нашими спостереженнями, при утворенні фемінітивів від маскулізмів мовці частіше обирають український відповідник або все ж утворюють жіночу номінацію з типовими суфіксами (*френд – подруга / френдка*).

Найпоширенішими способами фемінітивотворення в молодіжному мовленні є: суфіксація (*діваха, чувіха*); лексико-семантичний спосіб (*курка, криса*); префіксація (*супергьорла, ексфрендка*); осново- чи словоскладання

(*топмодель*). З'ясували, що молодь вживає дещо інші фемінітиви, ніж інші мовці, жаргонізми та сленгізми, популярні в мовленні молодих людей, виникають шляхом переосмислення значення слів літературної мови й використовуються, як правило, для негативної оцінки, експресії.

Висновки до розділу 3

Отже, від ставлення молоді до фемінітивів залежить подальша перспектива використання цієї лексико-граматичної групи в мові. Для об'єктивної характеристики вживання фемінітивів у молодіжному мовленні проведено соціолінгвістичне дослідження, яке засвідчило, що ставлення молоді до фемінітивів залежить від віку, статі, соціальної належності. Абсолютна більшість інформантів зазначили, що різною мірою знають термін «фемінітив» та вживають цю групу слів, що коливається від постійного послуговування до прагнення залучити її до мовлення. Варто зазначити, що саме особи жіночої статі більш схильні до вживання фемінітивів. Уживання жіночих номінацій зумовлено, на думку значної частини інформантів, повагою до права жінок на власні назви за професійною ознакою, натомість ключовим поясненням не використовувати їх у мовленні – надання переваги традиційним позначенням жінки формою чоловічого роду. Серед названих причин переважають здебільшого соціальні, а не мовні критерії.

Помітно, що багато опитуваних ігнорують поняття фемінітив та відмовляються від маскулізма, натомість обираючи маскулізм зі словом *пані*, що вказує на небажання позбутися семантично невмотивованого варіанта. Ця сполука суперечить принципу узгодження слів за родовою ознакою в українській мові.

Аналіз лексико-словотвірних особливостей спонтанного повсякденного мовлення засвідчує, що молодь метафорично переосмислює вже наявні в мові лексеми, запозичує слова переважно з англійської мови, надає їм нових відтінків значень. Зафіксовано, що фемінітиви використовують для опису

поведінки жінки, її зовнішності, нерідко з прискіпливим ставленням до неї та її ставлення до алкоголю.

Констатуємо, що молодь не тільки вживає фемінітиви в мовленні, а й усвідомлює, що це давня особливість нашої мови. Помітно, що обираючи жіночий відповідник до іншомовного слова, опитувані здебільшого обирали український варіант, що демонструє позитивну тенденцію до пуризму.

За віртуальним дискурсом засвідчено позитивну статистику використання фемінітивів, які виконують у комунікації номінативну, експресивну та оцінну функцію й водночас є маркерами впливів соціального середовища на формування мовної картини світу молоді. У процесі невимушеного, непередбаченого спілкування молодь активно використовує різні жіночі номінації, які виступають способом самовираження особистості, надають висловлюванню емоційності.

Отже, ми встановили, що лексичний склад фемінітивів молодіжного мовлення залежить безпосередньо від віку (молодше покоління використовує більше сленгізмів та жаргонізмів), статі (чоловіки і жінки мають різні інтереси), рівня освіти (знання / незнання правописних норм), професії (систематичне використання лексики, пов'язаної зі сферою діяльності).

ВИСНОВКИ

За останні роки мовні та позамовні чинники спричинили активізацію творення фемінітивів, унаслідок чого, вони становлять одну з найчисленніших груп новотворів, зокрема назв жінок за професією чи посадою. Важливим аспектом було з'ясувати ставлення молоді до цієї групи слів, адже від їхнього вживання залежить перспектива входження фемінітивної підсистеми в активних мовний обіг із поширенням у всіх сферах та функціональних стилях.

Фемінітиви – це слова жіночого роду, які позначають осіб відповідної статі, що є парами до узвичаєних маскулізмів. Розширення сфери вживання фемінітивної лексики в українському комунікативному просторі в останні десятиліття пов'язане з соціально-економічними та соціально-політичними чинниками, адже жінки почали з'являтися в політичній та економічній сферах значно частіше й активно опановують професії, які раніше вважалися чоловічими. Фемінітиви забезпечують збагачення лексичного складу української мови, збереження її флективності та відображення гендерної ознаки осіб в конкретних мовних ситуаціях.

Неоднозначне ставлення української лінгвоспільноти до фемінітивів зумовлене відсутністю чіткої кодифікації використання цих лексем. Отримання суспільної санкції на входження тих чи тих слів у національний лексикон потребує часу. Уживання новітніх фемінітивів саме зараз проходить соціальну апробацію. Повертаючи фемінітиви в нормативний ужиток європейського зразка, ми відновлюємо перервану традицію їх уживання та продовжуємо розвивати, розширюючи її лексичний потенціал.

Сформовано типологію фемінітивів, яка охоплює 7 основних груп, що мають свої підгрупи: 1) назви жінок за біологічними властивостями; 2) назви жінок за світоглядними ознаками; 3) назви жінок за видом діяльності; 4) назви жінок за родинними зв'язками; 5) назви жінок за етнічними та територіальними ознаками; 6) назви жінок за соціальним статусом; 7) група жіночих номінацій, актуалізована унаслідок вторгнення росії в Україну.

Найчисленнішою є група за сферою діяльності, яка зараз активно поповнюється. Подана класифікація не є вичерпною, адже вона щодня поповнюється новими лексемами, які виникають під впливом сучасних суспільних, політичних та культурних подій, що свідчить про позитивну динаміку розширення підсистеми фемінітивів.

Зафіксовано такі способи фемінітивотворення в українській мові: суфіксальний, морфолого-синтаксичний, лексико-семантичний, префіксальний, осново- та словоскладання. Найпоширенішим є суфіксальним спосіб, у якому найбільший словотвірний потенціал виявляє формант *-к(-а)*. Високу продуктивність мають суфікси *-иц(-а)*, *-ин(-а)*. Рідше для творення фемінітивів використовують суфікс *-ес(-а)*. Морфолого-синтаксичні та лексико-семантичні деривати, префіксація та осново- і словоскладання в системі фемінної лексики представлені вужче, проте теж відіграють важливу роль у становленні й розвитку цієї лексико-граматичної групи.

Поширена варіантність фемінітивотворення зумовлює конкурування кількох назв як дублетних для вираження одного поняття з поступовою їх диференціацією та ймовірним витісненням одного найменування іншим, який є більш милозвучним, граматично обґрунтованим та звичним. Правопис не подає чітких правил щодо фемінітивотворення, проте ми помітили деякі закономірності. Для уникнення мовних конфліктів та непорозумінь варто додавати до твірної основи спочатку найпродуктивніші суфікси і поступово намагатися утворити милозвучну форму, яка буде компактною, логічною та естетичною, але не омонімічною, при цьому, слідкувати за коректністю чергувань приголосних.

Здебільшого фемінітиви використовують у художньому, розмовному та публіцистичному (медійному) стилях, натомість в офіційно-діловому та науковому стилях спілкування мовці віддають перевагу усталеними маскулізмами. Деякі жіночі номінації новотвори легко й швидко входять до складу лексики сучасної української мови, іншим лексемам потрібно подолати суспільний опір і довести свою значущість.

Сприятливим середовищем для вживання фемінітивів є молодіжне мовлення, тому що молодь схильна до епатажності, емоційного реагування на довкілля, слідування моді, пошуку нових оригінальних засобів самовираження тощо.

Використання молодіжного сленгу в наш час – явище дуже популярне. Прийнято вважати, що молодь схильна до вживання англіцизмів та запозичених слів. Проте завдяки соціолінгвістичному дослідженню ми простежили певну тенденцію до пуризму, адже значна частина інформантів використовує українські відповідники до запозичених маскулізмів.

Молодь вдається до вживання фемінітивів, адже прагне називати речі своїми іменами: якщо йдеться про жінку, то й назва має бути відповідною. Установлено, що інформанти прихильно ставляться до нових лексем на позначення жіночої статі, вони легко сприймають їх та навіть розуміють, що вживання фемінітивів – це не данина моді, а давня властивість української мови.

Класифікація жіночих номінацій на прикладі молодіжного мовлення засвідчує дещо інші групи слів, ніж в мові загалом. Усього ми виокремили 13 груп: 1) загальні назви жінок; 2) назви легкодоступних жінок; 3) назви жінок за зовнішністю; 4) назви жінок, які мають складний характер або малий розум; 5) назви за видом діяльності, професією; 6) назви за сексуальною орієнтацією; 7) назви за родинними зв'язками; 8) назви за віковою ознакою; 9) назви за стосунками з чоловіками; 10) назви за національністю; 11) назви жінок з алкогольною залежністю; 12) імена за угрупованнями; 13) назви відомих діячок культури. Установлено тенденцію до переважання в мовленні молоді лексем зниженої естетичної цінності (від мінімальної з позначкою *розм.* до максимальної з позначкою *зневажл.*), натомість група найменувань з експресією доброзичливості, співчуття, захоплення значно менша за обсягом. Така особливість зумовлена прагненням молоді виділятися з-поміж однолітків, дати об'єктивну оцінку, виявити свою індивідуальність тощо, також впливають і психологічні особливості цієї категорії суспільства.

Доведено, що в молодіжному мовленні фемінітиви виконують різні функції. Найпоширенішою є номінативна, оскільки юне покоління прагне до точнішого називання жінок задля збереження логіки номінацій. Також жіночі номінації можуть реалізувати функцію інтимізації (щоб показати свою приязнь, повагу, зближення), експресивно-оцінну (для підсилення почуттів й оцінювання) та демонстративну (для епатажу). Характерною особливістю фемінітивів молодіжного сленгу є номінації метафоричного перенесення (на основі зоонімної лексики) та запозичення з різних мов, сленгізми, лексеми зі зменшено-пестливим значенням.

Установлено, що вік, стать, освіта, професія впливають на склад молодіжного лексикону та вибір лексем у процесі безпосереднього спілкування. Опитані віком від 12 до 23 років найбільш схильні до вживання фемінітивів у мовленні, при цьому вони правильно утворюють такі номінації. Особи жіночої статі активніше використовують фемінітиви, на відміну від чоловіків. Люди з вищою освітою частіше вживають такі лексеми у своєму мовленні, ніж опитані з середньою освітою, що спричинено більшою наближеністю навчання у ЗВО до реальної комунікативної практики. Школярі зазначають, що знають термін фемінітив і використовують жіночі номінації в мовленні, проте в конкретних ситуаціях обирають маскулізм. На нашу думку, учням потрібно пояснювати, що це не мода та нововведення, а насамперед питома ознака нашої мови. Щодо фахової закономірності, то гуманітарії, зважаючи на специфіку свого профілю, найчастіше вживають фемінітиви. Найпоширенішою аргументацією на користь використання лексем на позначення жінки є сучасні потреби підвищити значущість жінки в соціумі та усунути дискримінацію в суспільстві. Ми переконалися, що проблема сприйняття фемінітивів зумовлена передусім не мовними, а соціальними причинами.

Проаналізувавши вміння опитуваних утворювати фемінітиви, ми помітили, що більшість вдало добирає гармонійну пару до поданого маскулізма, проте є частина тих, хто відповів у попередніх запитаннях, що

використовує такі слова, проте в наступних запитаннях обрав форму маскулізма зі словом *пані*. Це вказує на непослідовність та ще не усталене ставлення певної частини молоді до фемінітивів. Істотну роль у формуванні її умінь утворювати й уживати фемінітиви відіграють екстралінгвальні чинники (вплив середовища, мови батьків, психологічні особливості реагування на мовні явища, традиції родинного та шкільного спілкування). Удосконаленню умінь молоді утворювати й вживати фемінітиви має посприяти об'єктивне й фахове висвітлення цього питання у шкільних і студентських курсах морфології сучасної української літературної мови, доступні пояснення вчителів і фахівців на заняттях та у віртуальному комунікативному просторі.

Отже, за нашими спостереження більша частина молоді усвідомлено й легко вживає фемінітиви в мовленні (75%), значно менше тих, хто вживає фемінітиви непослідовно (20%), і ще менше тих, хто поки що вважає їх ненормативними, не прийнятними для себе утвореннями (5%).

Дослідження віртуальних розмов у соціальних мережах дало підстави висновувати, що молоді люди використовують фемінітиви переважно в повсякденному, невимушеному спілкуванні, що свідчить про природність, автоматичність творення такої лексики, її семантичну й емоційну відповідність комунікативним потребам молоді. Вона жартує, вживаючи фемінітиви, легко створює меми з їх використанням, дискутує на тему фемінітивів, носить одяг з принтами фемінітивів, тобто вважає цю лексико-граматичну групу слів природною, потрібною й актуальною для себе.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробці навчальних матеріалів для ґрунтовного ознайомлення школярів з особливостями творення та вживання фемінітивів; у порівнянні ролі фемінітивів у мовленні молоді та інших верств населення; у подальшому вивченні молодіжного мовлення з погляду використання в ньому різних лексичних і словотворчих новацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ажнюк Б. Інновації в системі української мови та тенденції її розвитку. Освіта і управління, 2008. Т. 11. № 2-3. С. 37 – 42.
2. Александрова О. В. До питання про особливості соціолекта молоді. Науковий вісник Південноукраїнського національного пед. університету ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки, 2013. № 16. С. 11 – 16.
3. Александрова В. Мовленнєва культура сучасної молоді. Проблеми підготовки сучасного вчителя, 2013. № 8 (2). С. 7 – 11. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2013_8%282%29_3 (дата звернення: 22.03.2022).
4. Архангельська А. М. До проблеми словотвірної фемінізації в українській мові новітньої доби: традиція і сучасність. Мовознавство, 2013. № 6. С. 27-40.
5. Архангельська А. Словотвірна фемінізація українського жіночого лексикону і явище варіантності, «Slavistična Revija», 2020. Вип. 68. С. 411 – 426.
6. Архангельська А. Фемінінні інновації в новітньому українському назовництві, «Мовознавство» 2014, № 3. С. 34 – 51.
7. Архангельська А. Femina cognita. Українська жінка у слові й словнику. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго 2019. 444 с.
8. Баган М. Історичний портрет фемінітивної підсистеми української мови. Рецензія на: Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування. Івано-Франківськ, 2019. Українська мова. С. 153 – 157.
9. Баган М. Конотації зоонімів у сучасному молодіжному мовленні і традиційній українській лінгвокультурі: константи і динаміка сприйняття. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія, 2021. С. 51 – 57.
10. Білецька О. Формування мовної субкультури сучасної молоді України в умовах глобалізації. Культура народів Причорномор'я, 2012. № 227. С. 127 – 132.

11. Борщевський С. Словотвірні та комунікативно-функціональні особливості фемінітивів в українській та англійській мовах. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 31, том 1, 2020. С. 267 – 272.
12. Брус М. П. Історія фемінітивів-субстантиватів української мови. Наукові праці: Науково-методичний журнал. Серія «Філологія. Мовознавство». Миколаїв: Вид-во Чорноморського державного університету ім. Петра Могили, 2010. Т. 119. Вип. 106. С. 4 – 9.
13. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування: монографія. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. 440 с.
14. Брус М. Фемінітиви української мови в переплетенні давніх і сучасних тенденцій. Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка: Серія «Філологія», 2009. Вип. 46. Ч. 1. С. 61 – 69.
15. Вакуленко М. О. Декілька зауваг щодо фемінітивів в українській мові. Вісник Національної академії наук України. 2018. № 1. С. 86 – 89. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2018_1_12 (дата звернення: 25.03.2022).
16. Валюх З. О. Типологія словотвірних парадигм іменника в українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. Наук: 10.02.01. НАН України, Ін-т укр. мови. Київ, 2006. 29 с.
17. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: академ. граматика укр. мови. Київ: Пульсари, 2004. 400 с.
18. Войцехівська Н. К. Сучасне молодіжне мовлення (на матеріалі 27 конфліктного дискурсу). Вісник Дніпропетровського університету, 2013. Т. 2, № 19. С. 14 – 21.
19. Гінзбург М. Гендерні особливості української мови, на які треба зважати. Українознавчий альманах, 2012. Вип. 9. С. 75 – 83. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2012_9_19 (дата звернення: 19.02.2022).

20. Данилевська О. Мова в системі цінностей сучасного українського підлітка. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія. 22, 2019. С. 162 – 172.
21. Дацишин Х. Засоби масової інформації і динаміка мовної норми: новітні фемінітиви як відображення суспільних викликів сьогодення. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Журналістські науки. 2020. Вип. 4. С. 183 – 191.
22. Дмитрієв С. В. Місце сленгових номінацій особи у лексикосемантичній парадигмі української лінгвосвідомості. Слов'янський збірник. Одеса, 2019. № 23. С. 31 – 41.
23. Жадан І. В. Метафоричні моделі громадянської і національної самоідентифікації молоді. Наукові студії із соціальної та політичної психології, 41 (44), 2018. С. 105 – 114. Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/712499/> (дата звернення: 12.04.2022).
24. Заводна Л. Сучасний погляд на молодіжний сленг. Нова педагогічна думка, 2014. № 1. С. 52 – 55.
25. Зайцева О. М. Варіантність у родовій категоризації іменників (на матеріалі мовлення сучасного українського телебачення). Вісник КНЛУ. Серія Філологія. Том 21. № 1. 2018. С. 121 – 130.
26. Івахненко Т. П. Лексичні особливості молодіжного сленгу. Література та культура Полісся. Сер.: Філологічні науки. 2015. Вип. 80. С. 216 – 224.
27. Кайдаш А. М. Фемінітиви в малій прозі Пантелеймона Куліша. Молодий вчений. 2019. № 2 (1). С. 55 – 59.
28. Кісь О. Моделі конструювання гендерної ідентичності жінки в сучасній Україні. Незалежний культурологічний часопис «Ї». 2003. № 27. Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n27texts/kis.htm> (дата звернення: 12.04.2022).
29. Кобяков О. М., Єрмоленко С. В., Єрмоленко А. І. Інтерлігвальні вектори молодіжного сленгу на матеріалі англomовного та україномовного дискурсів. Філологічні трактати. Том 3, № 3, 2011. С. 79 – 84.

30. Кондратюк О. Молодіжний сленг як мовне явище. «І»: незалежний культурологічний часопис. Львів, 2005. № 38. С. 162 – 165.
31. Кузьменко Ю. І. Які перспективи мають фемінітиви в сучасній українській мові? Мовні і концептуальні картини світу. 2018. Вип. 2 (62). С. 127 – 138: URL: <http://mova.knu.ua/wp-content/uploads/2019/11/18.pdf> (дата звернення: 15.04.2022).
32. Лагдан С. П. Сильове використання фемінітивів в українській мові. Scientific Research in XXI century: Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference (Ottawa, Canada, December 16-18, 2019). Ottawa, 2019. P. 163 – 170.
33. Левченко О. Лінгвістичні дослідження гендеру в Україні. Людина. Комп'ютер. Комунікація: збірник наукових праць. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. С. 74 – 83.
34. Маєрчик М. С. Гендер і стать: від бінарності до багатоманіття. Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей. Київ: Критика, 2013. С. 11 – 27.
35. Малахова Олена. Лекція «Фемінітиви: використовувати не можна ігнорувати». У співпраці з Оленою Синчак. 30.09.2017 р.
36. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. Київ, 2014. 65 с.
37. Марчук Л. М. Лінгвокультурологічний аспект оцінної характеристики фемінітивів у мові ЗМІ. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019. № 38, том 3. С. 118 – 121.
38. Маслова Ю. П. Моделі гендерної ідентичності жінки в сучасній Україні (на матеріалах друкованих ЗМІ). Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Аксіома. Вип. 20. С. 425 – 436.
39. Мацько Л. Роль жінки в мовному вихованні. Етнічна історія народів Європи. 2000. Вип. 7. С. 6 – 9.

40. Мельник Я. Г. Експресивність у молодіжному сленгу як спосіб вираження ставлення до навколишньої дійсності. Наукові праці Чорноморського держ. ун-ту ім. Петра Могили. Т. 119. Вип. 106. 2010. С. 41 – 44.
41. Мосенкіс Ю. Феномен молодіжного сленгу (сутність, розвиток, контакти). АН вищої освіти України. Рада молодих учених. Умань: ПП Жовтий, 2008. 220 с.
42. Нелюба А. М. «Гендерна лінгвістика» і малопродуктивні словотворчі засоби. Лінгвістика: зб. наук. Праць. Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. № 1 (22) Частина II. С. 135 – 142.
43. Нелюба А. М. Жаргоновий «жіночий» словотвір на тлі літературномовних інновацій лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2014. Вип. 38. С. 90 – 97.
44. Нелюба А. Жінки. Гендер. Словотвір. Збірник Харківського історико-філологічного товариства. Харків, 2011. Т. 14. (Нова серія). С. 189 – 204.
45. Нестеренко Т. До проблеми творення й уживання фемінітивів у сучасному українському дискурсі. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 36, том 2, 2021. С. 159 – 165.
46. Ніколенко А. Г. Деякі семантичні та прагматичні риси сленгізмів. Вісник Київ. нац. ун-ту. Серія: міжмовна та міжкультурна комунікація, 2012. Т. 2. № 1. С. 128 – 131.
47. Основи теорії гендеру: юридичні, політологічні, філософські, педагогічні, лінгвістичні та культурологічні засади: монографія кол. авт.; ред. Л. Р. Наливайко, І. О. Грицай. Київ: «Хай-Тек Прес», 2018. 348 с.
48. Остапчук С. С. Гендерні аспекти мовлення: на прикладі сучасних україномовних друкованих ЗМІ. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2018. С. 27 – 32.
49. Павличко С. Фемінізм. Передм. В. Агєвої. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2002. 322 с.

50. Піонтковська Д. В. Психологічні особливості розвитку національної ідентичності студентської молоді. (Дис. канд. психол. наук). Національний університет «Острозька академія», Острог, 2017. 195 с.
51. Понкратова В. М. Граматична категорія роду іменника в українському мовознавстві XX століття. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер.: Філологія. Київ, 2014. Т. 221, Вип. 209. С. 74 – 78.
52. Пузиренко Я. В. До проблеми номінації осіб жіночої статі в українській мові (гендерний аспект). Наукові записки НаУКМА. Т. 18. Київ, 2001. С. 36 – 42.
53. Семашко Т. Ф. Гендерна лінгвістика в системі сучасної мовознавчої науки. Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Серія: Філологія. Маріуполь, 2010. Вип. 3. С. 166 – 170.
54. Собецька Н. В. Вживання фемінітивів, як прояв гендерної культури. Молодий вчений. 2016. № 12.1. С. 375 – 378. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_12.1_88 (дата звернення: 14.03.2022).
55. Співак О., Коваленко О. Мова спілкування як умова розвитку національної ідентичності студентської молоді. Psycholinguistics, 24 (1), 2018. С. 304 – 319. Режим доступу: <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2018-24-1-304-319> (дата звернення: 19.04.2022).
56. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг. Соціальна диференціація української мови. Київ: Критика, 2005. 464 с.
57. Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття: (На матеріалі мови засобів масової інформації). 2-ге вид., переробл. Київ: Пугач, 2005. 388 с.
58. Стогній І. В., Варавкіна З. Д. Функціонування молодіжного сленгу в сучасній розмовній українській мові. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія, 2019. № 43, т. 3. С. 160 – 162.
59. Столяр М. Ю. Молодіжний сленг у сучасному художньому дискурсі (на матеріалі художнього ідіолекту І. Карпи). Записки з українського

- мовознавства. 2014. Вип. 21. С. 119 – 126. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zukm_2014_21_21 (дата звернення: 13.04.2022).
60. Тараненко О. О. Принцип андроцентризму в системі мовних координат і сучасний гендерний рух. Мовознавство, 2005. № 1. С. 3 – 25.
 61. Український правопис. НАН України; ред. Є. І. Мазніченко, В. Є. Македон, С. В. Шарабанова, І. Л. Яловнича. Київ: Наукова думка, 2019. 392 с.
 62. Фурса О. С. Український молодіжний сленг як динамічний феномен: стан та перспективи досліджень, мовні контакти, галузі сленгу. Київ: Альфа друк, 2008. 52 с.
 63. Цар І. М. Дериваційні процеси у спонтанному мовленні молоді (на матеріалі м. Києва). Записки з українського мовознавства. Київ, 2017. Вип. 24 (2). С. 76 – 84.
 64. Цар І. Основні напрями дослідження молодіжного мовлення в умовах білінгвізму (на матеріалі записів спонтанного мовлення та інтерв'ю). Мова і суспільство. 2018. Випуск 9. С. 63 – 70.
 65. Цар І. М. Українське повсякденне мовлення в міському молодіжному середовищі: структура і функціонування. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Інститут української мови НАН України. Київ, 2018. 251 с.
 66. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови. Переклад з англійської. Харків: Акта, 2002. 1054 с.
 67. Шинкаренко І. О. Ненормативна лексика у молодіжному мовленні як відображення психологічних та соціальних конструктів. Метафора та її семіотичний контекст: матеріали наук.-практ. семінару (17 березня 2017 р., м. Дніпро). Дніпро: ДДУВС, 2017. С. 48 – 52.
 68. Шумейкіна А. В. Молодіжний сленг як соціокультурний феномен. Проблеми граматики і лексикології української мови: зб. наук. праць. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. Вип. 5. С. 93 – 97.

69. Шумейко А. Сучасний український сленг: конотативний аналіз. Дивослово. 2011. С. 31 – 36.
70. Шевчук Л. Фемінітиви в неологічному дискурсі дитячого мовлення. Вісник Одеського національного університету. Філологія, Т. 25 № 2 (22), 2020. С. 97 – 103.
71. Щепка О. А. Сленгова лексика у сучасній газетній публіцистиці. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія, 2019 № 41, том 1. С. 198 – 201.
72. Шеремет А. Фемінітиви в мовній карті світу українців (на матеріалі інтернет-видань). Актуальні питання гуманітарних наук. Том 5. № 27. 2020. С. 65 – 70.
73. Schleicher A. Darwinism tested by the science of language. Transl. from the German by Dr. Alex. V. W. Bickers. London: John Camden Hotten, 1869. 70 p.
74. Unger R. Toward a redefinition of sex and gender. American Psychologist. 1979. № 3. P. 224 – 225.
75. Zhurzhenko T. Free market ideology and new women's identities in post-socialist Ukraine. The European Journal of Women's Studies. Vol. 8, 2001. P. 29 – 49.
76. Jonsson R., Årman H., & Milani T. M. Youth language. The Routledge Handbook of Linguistic Ethnography. London: Routledge, 2019. P. 259-272. URL: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1360899/FULLTEXT01.pdf>. (дата звернення: 17.04.2022).
77. Osgerby B. Youth Culture and the Media. Global Perspectives. Routledge, 2020. 266 p.
78. Uzdu Yıldız. Use of Euphemisms in Youth Language. Journal of Language and Linguistic Studies, 17 (Special Issue 2), 2021. P. 1117 – 1128. URL: <https://www.jlls.org/index.php/jlls/article/view/2289> (дата звернення: 18.03.2022).
79. Kotowski B. Język, bunt, tożsamość. Socjologiczno-antropologiczne studium empiryczne subkultury młodzieżowej, 2016. 266 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Нелюба А., Редько Є. Лексико-словотвірні інновації (2015 – 2016). Словник. Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2017. с.
3. Перший словник українського молодіжного сленгу, укл. С. Пиркало. Київ: ВІПОЛ, 1998.
4. Плачинда Г. Словничок фемінітивів для прес-офіцерів та прес-офіцerek територіальних управлінь Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Київ, 2018. Режим доступу: http://www.wicc.net.ua/media/Slovnyk_fem.pdf.
5. Синчак О. Вебсловник жіночих назв української мови. Львів, 2022. Режим доступу: https://r2u.org.ua/html/femin_details.html.
6. Словник сучасного українського сленгу, упор. Т. Кондратюк. Харків : Фоліо, 2006. 352 с.
7. Словник української мови. Ред. кол. І. К. Білодід, А. А. Бурячок, Л. Л. Гумецька, Ф. Т. Жилко та ін.: У 11 т. АНУРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ, 1970 – 1980. Т. I-XI.
8. Ставицька Л. Український жаргон: словник. Київ, 2005. 494 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А. МЕМИ, ЖАРТИ НА ТЕМУ ФЕМІНІТИВІВ

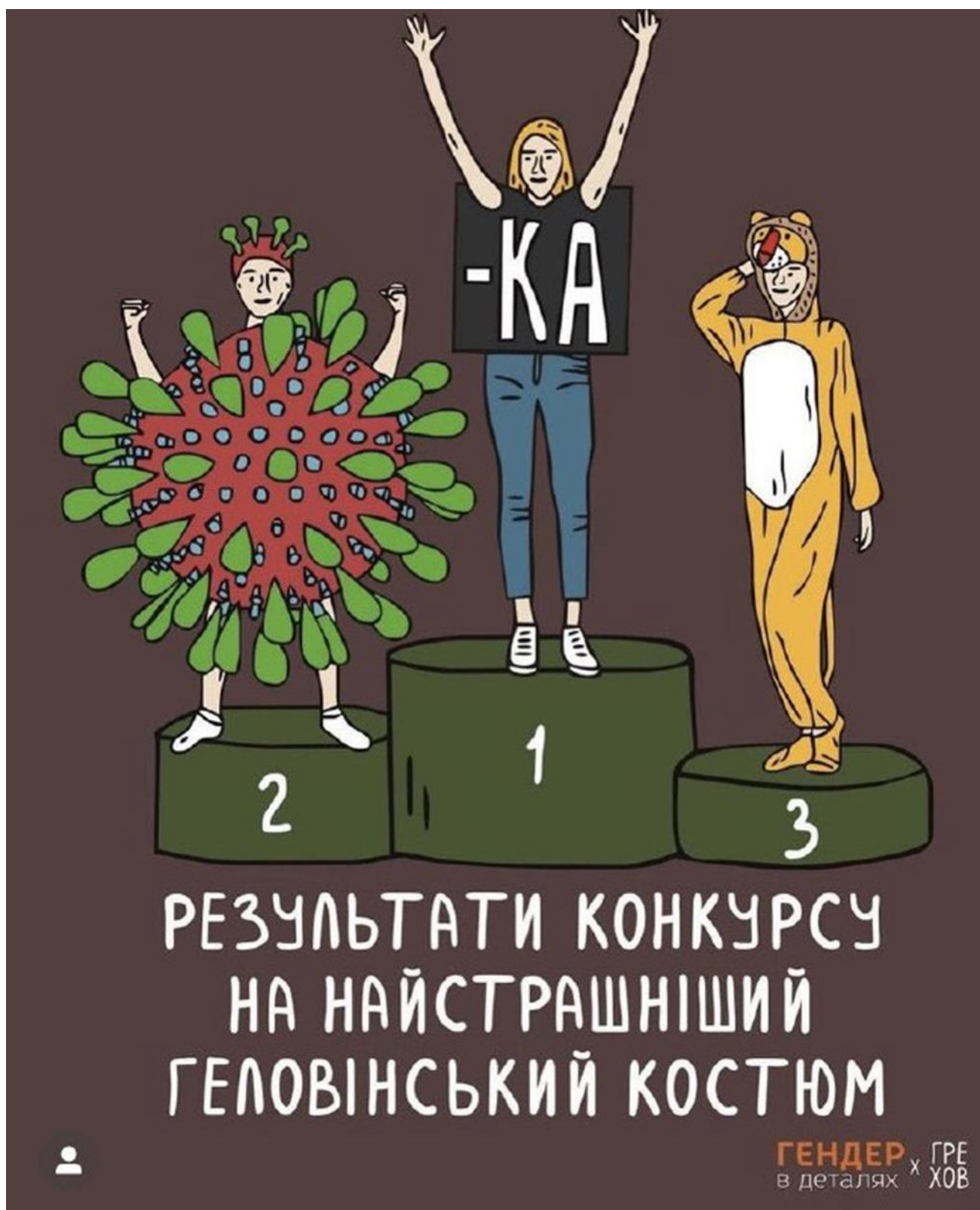
Зображення 1

Фемінітиви звучать
незлагоджено та
коверкають нормальну
літературну мову

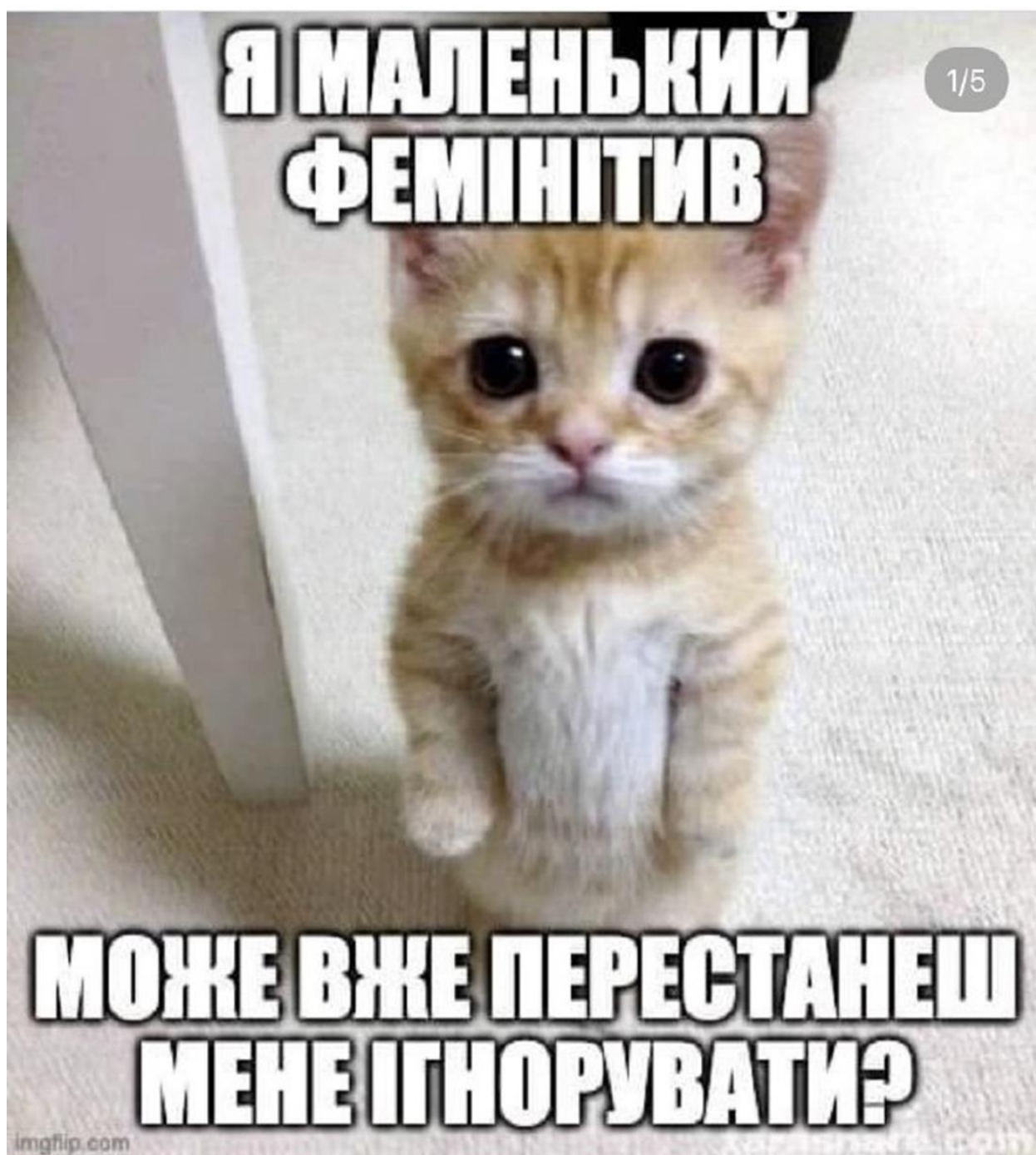
А "водій Ольга
приїхала" не коверкає?

Зображення 2

Зображення 4

Зображення 5

Зображення 6

Зображення 7

Тайлїр Андерсон
@Tylerruto

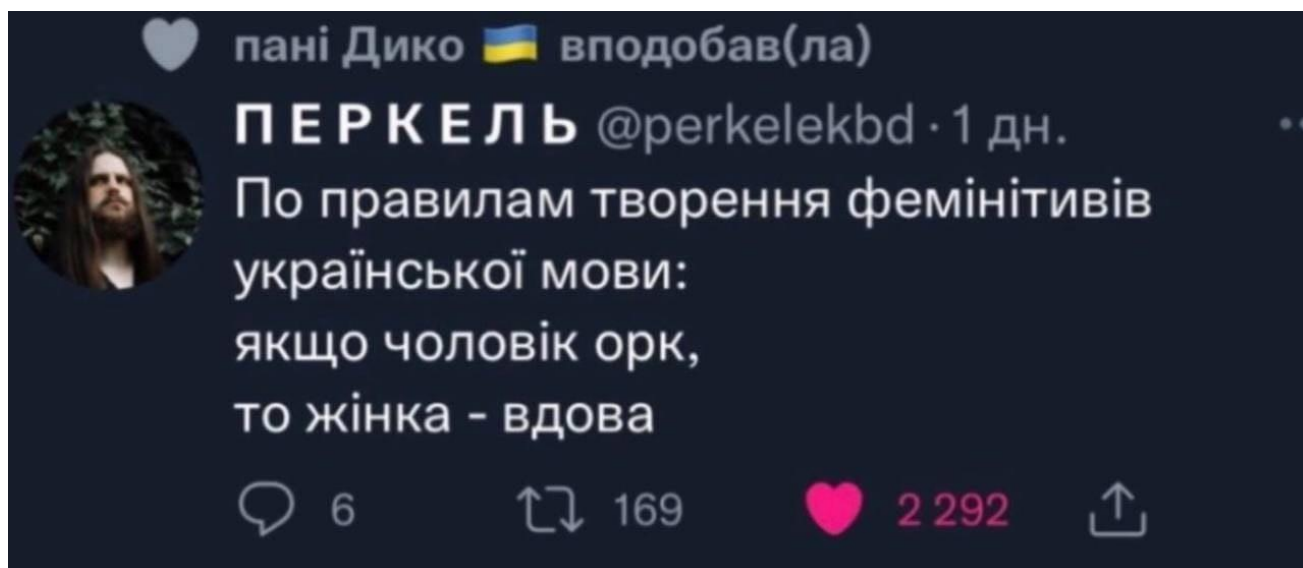

Справді круті пацани
вживають не наркотики, а
фемінітиви

19:41 · 09.06.22 · [Twitter for iPhone](#)

ДОДАТОК Б. МЕМИ, ЖАРТИ З ВИКОРИСТАННЯМ ФЕМІНІТИВІВ

Зображення 1

Зображення 2

ЛІЗ ТРАСС
ВЖЕ 4 ГОДИНИ
ПРЕМ'ЄР-МІНІСТЕРКА,
А ЩЕ ЖОДНОГО РАЗУ
НЕ БУЛА У КИЄВІ!

ДОДАТОК В. ДОКУМЕНТИ З ФЕМІННИМИ НОМІНАЦІЯМИ

Зображення 1

Щодо набрання чинності міжнародним договором

Відповідно до пункту 8 Порядку ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та користування ним, затвердженого Постановою КМУ від 23.04.2001 № 376 (із змінами), подаємо інформацію щодо набрання чинності міжнародним договором України:

№	Назва документа	Дата підписання	Дата ратифікації	Дата набрання чинності	Термін дії
1.	Угода між Урядом України та Урядом Турецької Республіки щодо гуманітарної допомоги у сфері охорони здоров'я	28.03.2022	-	28.03.2022	-

Перша заступниця Міністра

Е. Джапарова

Зображення 2

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АКАДЕМІЧНИЙ ТЕАТР ОПЕРИ ТА БАЛЕТУ

Україна, 65026, м. Одеса, пров. Чайковського, 1, тел.: +38 048 722-22-30, факс: +38 048 722-49-04
e-mail: operaballet.odessa@gmail.com, opera.odessa.ua@gmail.com

від _____ № _____

на № _____ від _____

Генеральному директору-художньому керівнику
Львівського національного академічного
театру опери та балету ім. С. Крушельницької
Народному артисту України
Вовкуну В. В.

Шановний Василю Володимировичу!

Від імені колективу Одеського національного академічного театру опери та балету сердечно вітаю Вас і всіх працівників славетної Львівської опери з 120-річним ювілеєм!

У культурному житті України Львівський національний академічний театр опери та балету ім. С. Крушельницької відіграє особливу роль. Це – храм мистецтва, завдяки якому глядачі отримують яскраві враження, життєву енергію та натхнення. Це великий творчий колектив, що має видатні творчі здобутки, і, насамперед, це – турбота про збереження сценічного життя української оперної і балетної класики. Своєю високою і благородною місією ви даруєте незабутні хвилини радості спілкування з театральним мистецтвом, наповнюєте душі особливим почуттям прекрасного.

Від щирого серця вітаю Вас особисто, Василю Володимировичу, і весь колектив театру та бажаю подальшого процвітання і розвитку, яскравих звершень і культурних проривів, добробуту й любові глядачів, міцного здоров'я, сімейного благополуччя та мирного неба над головою. Нехай для театру завжди будуть відкриті горизонти, реалізуються з легкістю всі задумані плани та проекти.

З найкращими вітаннями,

Від імені колективу
Генеральна директорка театру
заслужена працівниця культури України

Н. М. Бабіч

www.opera.odessa.ua

Зображення 3

Носівський районний суд Чернігівської області в складі:

головуючого - судді Кучерявця О.М.,

з участю секретаря Мартиненка С.В.,

розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду у місті Носівка цивільну справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання шлюбу,

ВСТАНОВИВ:

В позовній заяві до суду **позивачка** вказала прохання про розірвання її і відповідача шлюбу, зареєстрованого у відділі реєстрації актів цивільного стану Новгород-Сіверського районного управління юстиції Чернігівської області 17.10.2009 р. за актовим записом № 88, від якого є дочка ОСОБА_3 ІНФОРМАЦІЯ_1, так як їх подружнє життя не склалося через неналежну поведінку відповідача до неї як дружини та матері їх дитини, внаслідок чого їх спільне життя і збереження шлюбу стало суперечити її інтересам, що призвело до їх проживання порізно. Дочка проживає разом з позивачкою та знаходиться на її утриманні. Будь яких подружніх стосунків з відповідачем вона не підтримує тривалий час. Після розірвання шлюбу **позивачка** просила залишити їй прізвище набуте в шлюбі ОСОБА_1.

Зображення 4

ВСТАНОВИВ:

В провадженні суду знаходиться цивільна справа за позовом ОСОБА_1, ОСОБА_2 до ОСОБА_4 про зобов'язання вчинити певні дії.

До суду надійшла заява відповідачки про заміну відповідачки ОСОБА_4 на ОСОБА_4 у зв'язку з невірним зазначенням прізвища та по-батькові.

Позивачі та представник відповідачки в судовому засіданні підтримали заяву про заміну відповідача.

Виходячи з викладеного, суд встановив, що **відповідачка** ОСОБА_4 не є особою, яка повинна відповідати за даним позовом, тому необхідно замінити відповідачку ОСОБА_4 на ОСОБА_4.

Керуючись [ст. 33 ЦПК України](#), -

УХВАЛИВ:

Замінити відповідачку по справі ОСОБА_4.

Зображення 5

встановив:

ОСОБА_2 звернулася до суду зі скаргою, в порядку [ст. 27 КПК України](#), в якій просила порушити у відношенні ОСОБА_3 кримінальну справу за ознаками складу злочину передбаченого [ст. 356 КК України](#) та притягти її до кримінальної відповідальності за вказаною статтею.

Згідно поданої скарги, 14.07.2012 року при встановленні межової споруди, якою є паркан між земельною ділянкою скаржниці та земельною ділянкою ОСОБА_3, на ґрунті неприязних відносин між ОСОБА_2 та ОСОБА_3 виникла сварка, ініціатором якої була ОСОБА_3, яка стала погрожувати скаржниці та членом її родини фізичною розправою та пошкодила встановлений паркан на межі суміжних земельних ділянок. Внаслідок вказаних дій зятю скаржниці було заподіяно тілесні ушкодження та розірвано одяг.

Як вважає **скаржниця**, обвинувачена своїми діями скоїла злочин передбачений [ст. 356 КК України](#).

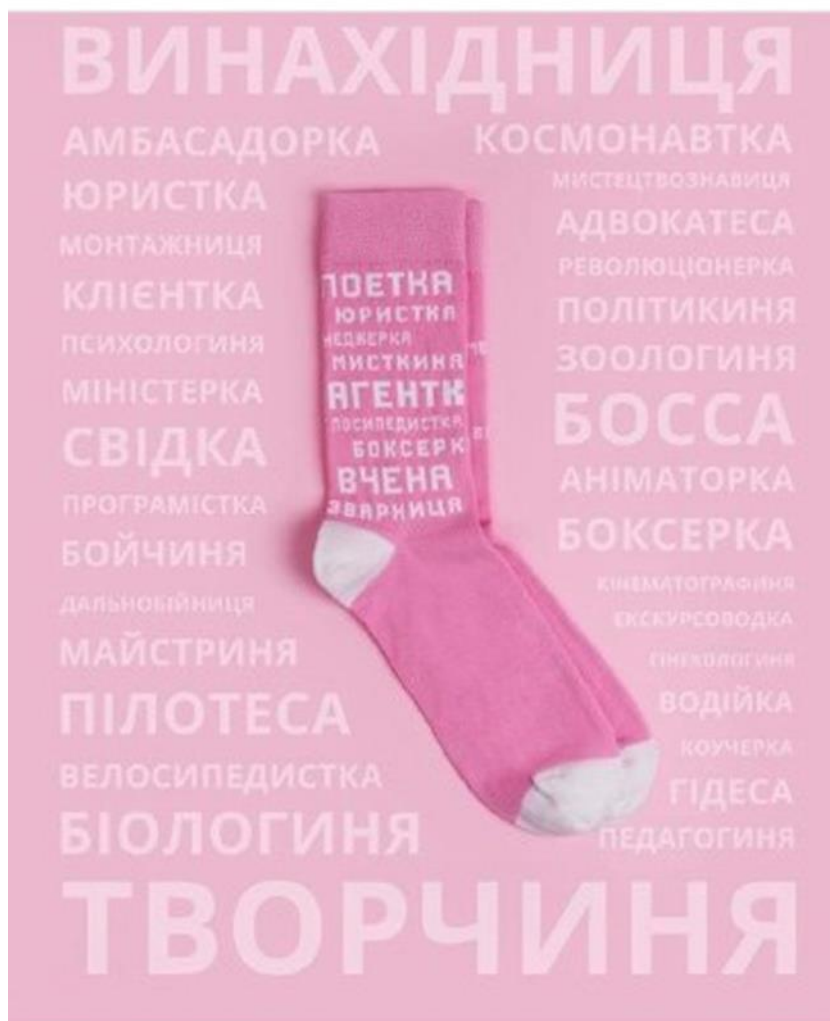
Представник скаржниці в судовому засіданні скаргу підтримав, просив її задовольнити.

Обвинувачена заперечувала проти задоволення скарги.

Вивчивши зазначену скаргу та матеріали справи, суд вважає, що скарга не підлягає до розгляду, виходячи з наступного.

ДОДАТОК Г. ФОТО ПРОДУКЦІЇ З ФЕМІНІТИВАМИ

Зображення 1

Liked by d.stafiichuk and 2 485 others

dodosocks Цікаво, скільки повинно пройти часу, аби фемінітиви стали нормою? 🤔

Ви як вважаєте, друзі?

А поки думали-гадали, нав'язали ще шкарпеток 🧦

Пара з фемінітивами Femme вже доступна на сайті.

Ціна 70 грн

Зображення 2

8 вподобань

myrno.in.ua Футболки для пари. Спокусник та серцеїдка - солодка заборона. Комплект - 800 грн.

Зображення 3

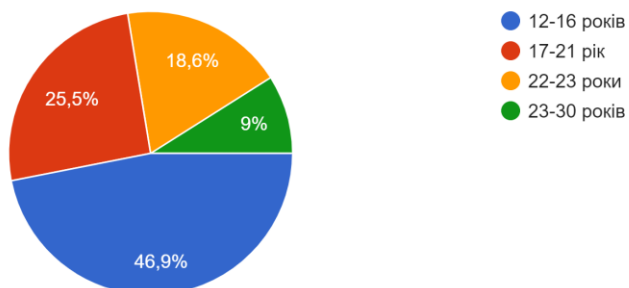

ДОДАТОК Г. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ

Діаграма 1

1. Ваш вік

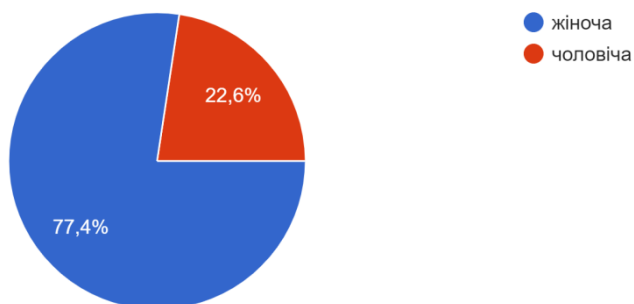
145 відповідей

Діаграма 2

2. Ваша стать

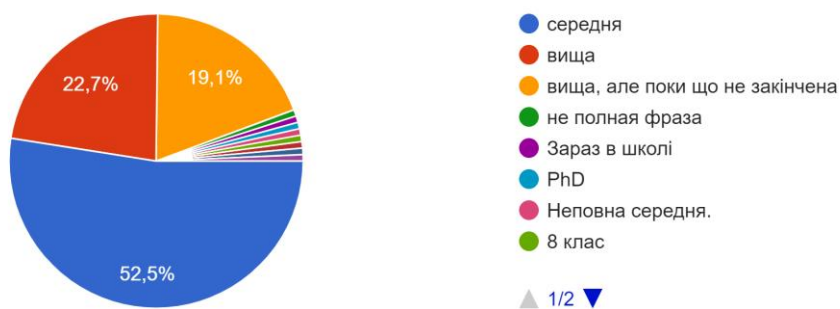
146 відповідей

Діаграма 3

3. Ваша освіта

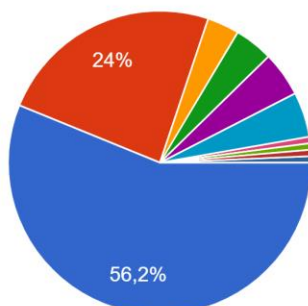
141 відповідь

Діаграма 4

4. Сфера Вашої діяльності

146 відповідей

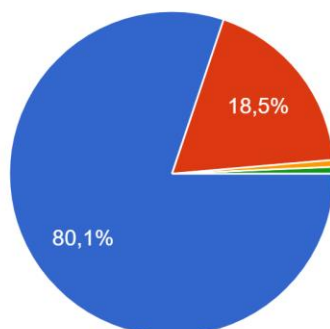
- учень/учениця
- працюю/навчаюся в гуманітарній га...
- працюю/навчаюся в юридичній галузі
- працюю/навчаюся в економічній галузі
- працюю/навчаюся в технічній галузі
- не працюю
- Військовослужбовець
- Працюю в ІТ

▲ 1/2 ▼

Діаграма 5

5. Чи відоме Вам поняття "фемінітив"?

146 відповідей

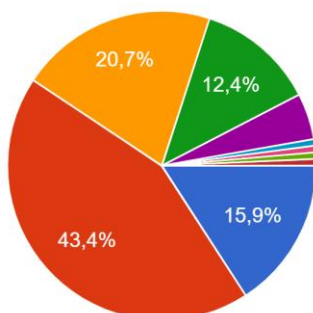

- так
- ні
- +/-
- Не зовсім

Діаграма 6

6. Чи вживаєте Ви у своєму мовленні нові назви осіб жіночої статі?

145 відповідей

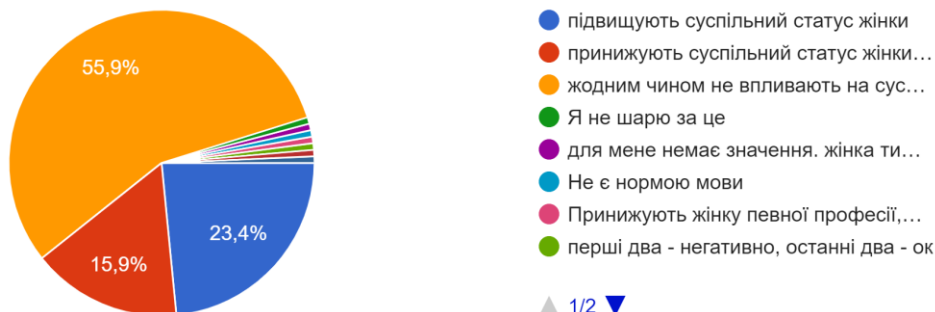

- так, уживаю, адже їх уживають і інші
- так, уживаю, бо поважаю право жінок на власні назви за професійною оз...
- так, уживаю свідомо, адже це харак...
- ні, не вживаю, віддаю перевагу трад...
- ні, не вживаю свідомо, бо вважаю а...
- Просто ні
- Ні бо не звик
- Вживаю, але розумію, що це варіант...
- Варіанти 2 і 3

Діаграма 7

7. Новітні назви жінки, на зразок філоложка, політичка, канцлериня, міністреса та ін., на вашу думку:

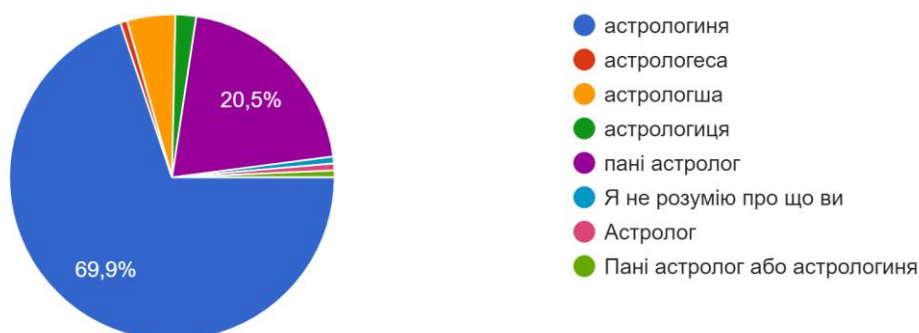
145 відповідей

Діаграма 8

8. Який фемінітив, на ваше переконання, буде доречнішим до слова «астролог»?

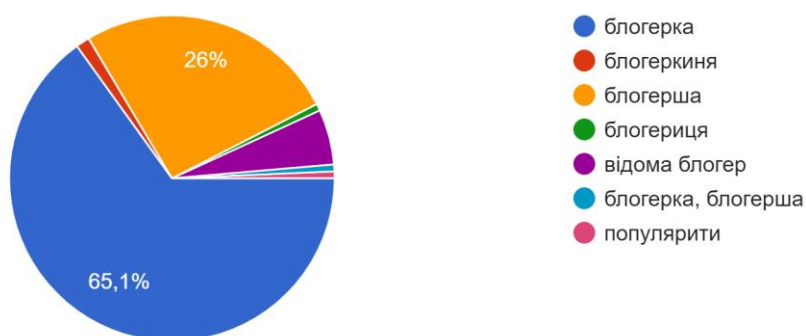
146 відповідей

Діаграма 9

9. Який фемінітив, на ваше переконання, буде доречнішим до слова "блогер"?

146 відповідей

Діаграма 10

10. Який фемінітив, на Ваше переконання, буде доречнішим до слова «френд»?

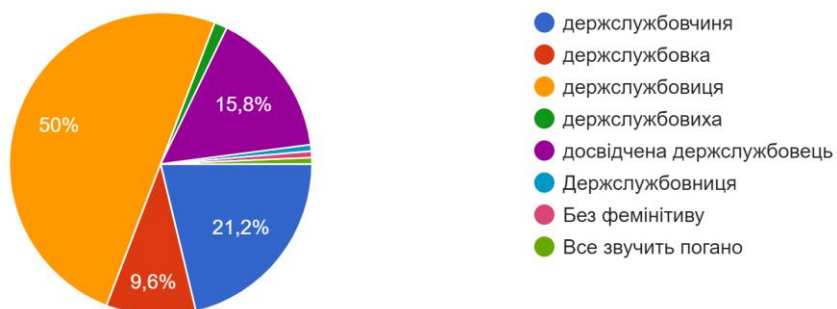
146 відповідей

Діаграма 11

11. Який фемінітив, на ваше переконання, буде доречнішим до слова «держслужбовець»?

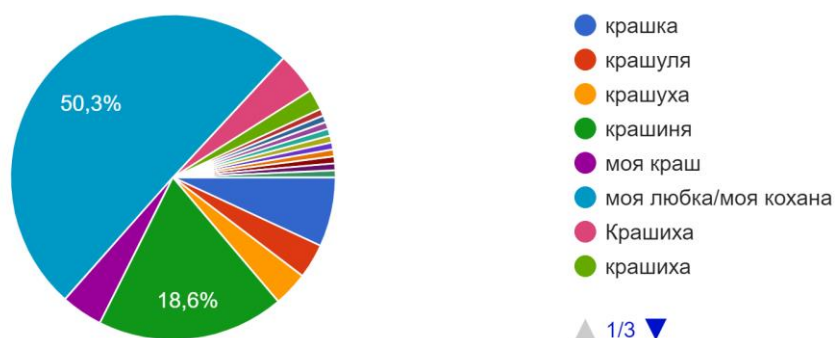
146 відповідей

Діаграма 12

12. Який фемінітив, на ваше переконання, буде доречнішим до слова «краш»?

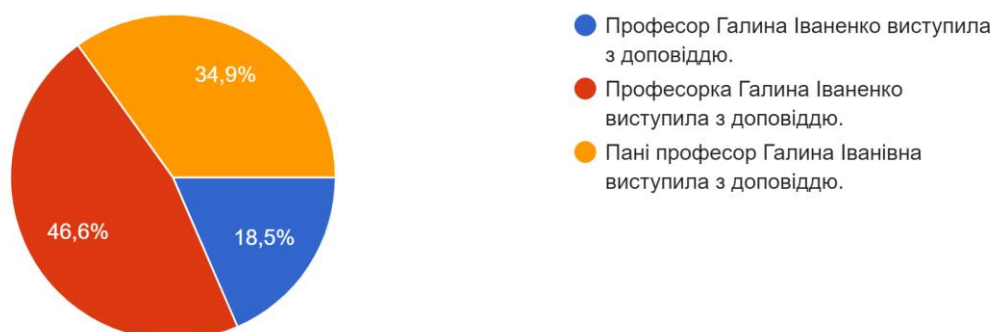
145 відповідей

Діаграма 13

13. Який варіант речення Вам найбільше подобається?

146 відповідей

Малюнок 14

14. Який новий фемінітив Ви нещодавно почули і вважаєте його вдалим?

79 відповідей

- мисткиня;
- професорка;
- психологиня;
- астрологиня;
- пілотесса;
- -;
- кондитерка;
- автоматриця;
- політичка;
- я навіть не знаю що таке фемінітив;
- мишка фреді;
- астрологиня;
- головиха;
- ніякий;
- амбасадорка;
- дослідниця;
- крашуля;
- крашиха;
- інженерка;
- захисниця, не перший раз чую і точно не нещодавно, але приємно, що назву свята підкорегували;
- я дізналася що це фемінітив;
- філологиня;
- краш;
- блогерка;

- президентка;
- держслужбовчиня;
- мисткиня;
- курседка;
- членкиня (мені дуже подобається);
- аудиторка;
- вауш;
- я не чула новий фемінітив;
- я його не чув;
- вчена;
- тарологиня;
- педагогиня;
- блогерша;
- борчиня;
- вибачте поки що не знаю;
- держслужбовець;
- крашиха;
- крашуха;
- ніякий я не чув;
- держслужбовець;
- астролог-пані астролог;
- з нових жоден окрім на мою думку старих: ка, ша;
- бандуристка;
- вона;
- незнаю;
- не знаю;
- фотографиня;
- лялькарка;
- інфлюенсерка, дипломатка;
- тарологиня;
- багато таких;
- карлиця;
- меблярка;
- політикиня;
- пані посол. це виняток з правила утворювати фемінітиви за допомогою суфіксів, але доволі доречний виняток. з пані пілот та сама історія);
- не пригадую;
- френдеса;
- психологиня;
- детективеса;
- адвокатеса;
- астрологиня;
- проєкт;
- усі правильно утворені;
- всі існуючі;
- гінекологиня;
- адвокатеса;
- волонтер/волонтерка;
- не знаю.

SUMMARY

P. Structural-semantic and functional manifestations of feminitives in modern

Master diploma paper is dedicated to research of the issue of structural-semantic and functional manifestations of feminitives in youth speech.

In recent years, linguistic and non-linguistic factors have led to an increase in the creation of feminitives, as a result of which they constitute one of the most numerous groups of innovators, in particular the names of women by profession or position.

The actuality of the research topic is determined by the importance of the motivated codification of feminitives, the study of problems of their stylistic expediency, optimal ways of creation, features of use, and the need to stratify new trends in the use of words of this lexical category in youth speech.

The aim of the work is to determine the structural-semantic and functional features of feminitives, their systematization, a comprehensive study and clarification of the trends in the creation of feminitives in modern Ukrainian youth speech. The object of the research is nominations of women by type of activity, profession, and status. The paper consists of theoretical and practical parts and conclusions.

The research shows that young people resort to the use of feminitives in their speech, because they want to call things by their names: if it is about a woman, then the name should be appropriate. The classification of female nominations on the example of youth speech shows slightly different groups of words than in the language in general. A total of 13 groups are distinguished, among which the most common are the names of women according to external features, psychophysiological condition, and age.

A sociolinguistic study was conducted, in which the dependence of young people's speech on age, education, gender, the desire to experiment, to be different from others, the influence of the socio-economic state of the country, place of residence, awareness of one's individuality, etc. was recorded.

The study showed that in modern Ukrainian broadcasting there is a predominance of negatively evaluative feminatives. There are fewer positive evaluative feminatives in youth speech, but they are also used, especially in relation to close people. Young people not only use feminatives in speech, but also realize that this is an ancient feature of our language.

The study of virtual conversations in social networks led to the conclusion that young people use feminatives in everyday communication, casually, which indicates the use of such words subconsciously as ordinary tokens that do not cause surprise.

We see the prospects for further research in conducting a comprehensive analysis of the Ukrainian feminine subsystem based on broader factual material; in introducing the study of feminatives in the school curriculum; in the further study of youth speech from the perspective of the use of various linguistic units.